

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ
КОНФЕРЕНЦІЙ ЧОРНОМОРСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

№ 1(1), 2025

**Матеріали XXII Міжнародної наукової конференції
«ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2025: стратегії країн
Причорноморського регіону в геополітичному просторі»**

16-22 червня 2025 р., м. Миколаїв, Україна

**СЕРІЇ: ЕКОНОМІКА,
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ**

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК

Заснований у 2025 році

Виходить 2 рази на рік

Миколаїв-2025

Засновано у 2025 році. Виходить 2 рази на рік.

Засновник і видавець:

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Голова редакційної ради:

Леонід Клименко – доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор, в.о. ректора університету, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна).

Заступники голови:

Юрій Котляр – доктор історичних наук, професор, перший проректор, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна);

Роман Дінжос – доктор технічних наук, професор, проректор з наукової роботи, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна);

Володимир Ємельянов – доктор наук з державного управління, заслужений діяч науки і техніки України, професор, директор Навчально-наукового інституту публічного управління та адміністрування, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна).

Члени редакційної ради:

Світлана Белінська – доктор економічних наук, професор, декан факультету економічних наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна);

Ангела Бойко – кандидат технічних наук, доцент кафедри комп'ютерної інженерії, декан факультету комп'ютерних наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна);

Віталій Вербицький – кандидат історичних наук, доцент, в.о. декана факультету фізичного виховання і спорту, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна);

Олена Кузнецова – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки, в.о. директора Навчально-наукового медичного інституту, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна);

Ганна Норд – доктор економічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту післядипломної освіти, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна);

Дмитро Січко – кандидат юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна);

Анастасія Хмель – кандидат історичних наук, доцент, декан факультету політичних наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна);

Людмила Шерстюк – кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. декана факультету філології, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна).

**Свідоцтво про реєстрацію
друкованого засобу масової
інформації:**

Серія, номер R30-05946
від 27.03.2025 року

*Рекомендовано до друку та
поширення мережею
рішенням Вченої ради ЧНУ
№ 5 від 29.05.2025 р.*

Мови видання:
українська, англійська, мови
ЄС

Електронна версія:
[//mspc.mk.ua](https://mspc.mk.ua)

Адреса редакції:
м. Миколаїв,
вул. 68 Десантників, 10,
54003
Тел.: 8 (0512) 76-55-99,
8 (0512) 76-55-81.
факс 50-00-69, 50-03-33
E-mail: rvv@chmnu.edu.ua

М 32 Матеріали науково-практичних конференцій Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Серії : Економіка, Міжнародні відносини : Ольвійський форум – 2025 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XXII міжнар. наук. конф. 16-22 черв. 2025 р., м. Миколаїв : матеріали конф. / М-во освіти і науки України ; ЧНУ імені Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2025. – 100 с.

УДК 004+3+62+7/9]:001.891](477)(06)

**MATERIALS OF THE SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE
OF PETRO MOHYLA BLACK SEA
NATIONAL UNIVERSITY**

№ 1(1), 2025

**Materials of the XXII International Scientific Conference
«Olbia Forum – 2025: strategies of the countries of the
Black Sea region in the geopolitical space»**

June 16-22, 2025, Mykolaiv, Ukraine

**SERIES: ECONOMICS,
INTERNATIONAL RELATIONSHIPS**

SCIENTIFIC COLLECTION

Founded in 2025

Published 2 times a year

Mykolaiv-2025

Founded in 2025. It is published 2 times a year.

Founder and publisher:

Petro Mohyla Black Sea National University

EDITORIAL COUNCIL

Chairman of the Editorial Board:

Leonid Klymenko - Doctor of Technical Sciences, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Professor, Acting Rector of the University, Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine).

Deputy Chairmen:

Yurii Kotliar - Doctor of History, Professor, First Vice-Rector, Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine);

Roman Dinzhos - Doctor of Technical Sciences, Professor, Vice-Rector for Research, Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine);

Volodymyr Yemelianov - Doctor of Science in Public Administration, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Professor, Director of the Educational and Research Institute of Public Administration and Management, Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine).

Members of the Editorial Board:

Svitlana Belinska - Doctor of Economics, Professor, Dean of the Faculty of Economics, Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine);

Anzhela Boyko - PhD in Engineering, Associate Professor of the Department of Computer Engineering, Dean of the Faculty of Computer Science, Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine);

Vitalii Verbytskyi - PhD in History, Associate Professor, Acting Dean of the Faculty of Physical Education and Sports, Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine);

Olena Kuznetsova - PhD in Pedagogy, Associate Professor of the Department of Social Work, Management and Pedagogy, Acting Director of the Educational and Research Medical Institute, Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine);

Hanna Nord - Doctor of Economics, Professor, Director of the Educational and Research Institute of Postgraduate Education, Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine);

Dmytro Sichko - PhD in Law, Associate Professor, Dean of the Faculty of Law, Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine);

Anastasiia Khmel - PhD in History, Associate Professor, Dean of the Faculty of Political Sciences, Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine);

Liudmyla Sherstiuk - PhD in Pedagogy, Associate Professor, Acting Dean of the Faculty of Philology, Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine).

The conference is registered in the catalog of international conferences in Academic Resource Index / Research Bib.

The conference is registered in UkrNTI №358 dated April 07, 2025.

Identifier in the Register of Subjects in the Media Sector:
R30-05946 (Decision of the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting No. 656 dated March 27, 2025).

Recommended for publication by the decision of the Academic Council of Petro Mohyla Black Sea National University (protocol № 5, 29.05.2025).

Languages of the publication:
Ukrainian, English,
EU languages

Electronic version:
[//mspc.mk.ua](https://mspc.mk.ua)

Editorial address:
Mykolaiv,
10 Desantnykov St., 68, 54003
tel.: 8 (0512) 76-55-99,
8 (0512) 76-55-81.
fax: 50-00-69, 50-03-33
e-mail: rvv@chmnu.edu.ua

M 32 Materials of scientific and practical conferences of Petro Mohyla Black Sea National University. Series : Economics, International relationships : Olbia Forum – 2025 : strategies of the countries of the Black Sea region in the geopolitical space : XXII int. scientific conf. June 16-22, 2025, Mykolaiv : materials of the conf. / Ministry of Education and Science of Ukraine ; Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolaiv : Publishing house of Petro Mohyla Black Sea National University, 2025. – 100 p.

UDC 004+3+62+7/9]:001.891](477)(06)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ
СЕРІЇ: ЕКОНОМІКА, МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Головний редактор:

Анастасія Хмель

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, декан факультету політичних наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, (м. Миколаїв, Україна)

Заступники головного редактора:

Світлана Белінська

доктор економічних наук, професор, декан факультету економічних наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна)

Члени редакційної колегії:

Олександр Шевчук

доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна)

Олександр Тригуб

доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна)

Наталія Іщенко

кандидат економічних наук, доцент, кафедра економіки та підприємництва, факультет економічних наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, (м. Миколаїв, Україна)

Людмила Вовчук

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна)

Відповідальний секретар:

Ірина Прядко

старший викладач кафедри економіки та підприємництва, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна)

EDITORIAL BOARD
SERIES: ECONOMICS, INTERNATIONAL RELATIONSHIPS

Editor-in-Chief:

Anastasiia Khmel

PhD in History, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Relations and Foreign Policy, Dean of the Faculty of Political Sciences, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

Deputy editors-in-chief:

Svitlana Belinska

Doctor of Economics, Professor, Dean of the Faculty of Economic Sciences, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

Members of the editorial board:

Oleksandr Shevchuk

Doctor of Political Sciences, Professor of the Department of International Relations and Foreign Policy, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

Oleksandr Tryhub

Doctor of History, Professor, Professor of the Department of International Relations and Foreign Policy, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

Nataliia Ishchenko

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Economics and Entrepreneurship, Faculty of Economic Sciences, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

Liudmyla Vovchuk

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Relations and Foreign Policy, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

Executive Secretary:

Iryna Priadko

Senior Lecturer of the Department of Economics and Entrepreneurship, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА	10
Олександр Корнієнко ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПРИФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	11
Олександр Кузьменко ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ: ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ НАРАТИВІВ ПОЛІТИК В УКРАЇНІ ТА РУМУНІЇ.....	15
Артем Лопатін ЯК МОНОПОЛІЯ STEAM РОБИТЬ ЦИФРОВУ ДИСТРИБУЦІЮ КРАЩОЮ: ЕКОНОМІЯ, СТАНДАРТИ ТА ЕКОСИСТЕМА.....	20
Ishchenko Nataliia MANAGEMENT IN INTERNATIONAL EDUCATIONAL PROJECTS DURING CRITICAL DISRUPTIVE TRANSITIONS.....	24
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ.....	29
Тетяна Богданова, Марія-Магдалена Буштець КЛІМАТИЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯПОНІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	30
Тетяна Богданова, Христина Дрозденко ДИПЛОМАТИЧНІ ЗУСИЛЛЯ УКРАЇНИ ТА РОЛЬ ООН В УМОВАХ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	35
Людмила Вовчук ВІЙСЬКОВА ДОПОМОГА ЄС УКРАЇНІ УПРОДОВЖ 2023-2025 РР.	39
Ірина Габро ПЕРСОНАЛЬНІ САНКЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОГО ВПЛИВУ	42
Євгенія Кутузова, Ірина Тихоненко ДІЯЛЬНІСТЬ ООН КРІЗЬ ПРИЗМУ ФЕМІНІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	45

Олена Пархомчук, Олена Кошпель ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В ПРИЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ: НАПРЯМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	49
Павло Петров ЦИФРОВИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВ: МІЖ ДЕМОКРАТІЄЮ І КОНТРОЛЕМ У ГЛОБАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ	52
Олександр Повода ТУРЕЦЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ ДЛЯ БЛИЗЬКОСХІДНОГО РЕГІОНУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	57
Хікматулла Тіллаєв ТУРЕЧЧИНА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	61
Анастасія Хмель ЕВОЛЮЦІЯ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ПІСЛЯ BREXIT	64
Олександр Шевчук СТРАТЕГІЯ КИТАЮ ЩОДО КРАЇН АФРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ	68
Oleksandr Chikal, Iryna Tykhonenko EU'S SECURITY POLICY AT THE CURRENT STAGE (2022 till the beginning of 2025)	72
В'ячеслав Мусієнко ПРАГНЕННЯ ТУРЕЧЧИНИ ДО РЕГІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ: ПОЛІТИКА 'М'ЯКОЇ СИЛИ' В ЕПОХУ ЕРДОГАНА	76

CONTENTS

ECONOMICS	10
Oleksandr Korniienko ECONOMIC SECURITY OF THE FRONTLINE TERRITORIES IN THE CONDITIONS OF WAR	11
Oleksandr Kuzmenko ECONOMIC CHALLENGES OF THE ENERGY TRANSITION: A QUALITATIVE ANALYSIS OF POLICY NARRATIVES IN UKRAINE AND ROMANIA.....	15
Artem Lopatin HOW STEAM'S MONOPOLY MAKES DIGITAL DISTRIBUTION BETTER: ECONOMY, STANDARDS, AND ECOSYSTEM.....	20
Ishchenko Nataliia MANAGEMENT IN INTERNATIONAL EDUCATIONAL PROJECTS DURING CRITICAL DISRUPTIVE TRANSITIONS.....	24
INTERNATIONAL RELATIONSHIPS	29
Tetiana Bohdanova, Mariia-Mahdalienna Bushtets JAPAN'S CLIMATE DIPLOMACY AT THE PRESENT STAGE	30
Tetiana Bohdanova, Khrystyna Drozdenko UKRAINE'S DIPLOMATIC EFFORTS ON THE INTERNATIONAL STAGE: THE ROLE AND INFLUENCE OF THE UNITED NATIONS.....	35
Liudmyla Vovchuk EU MILITARY ASSISTANCE TO UKRAINE DURING 2023-2025.	39
Iryna Habro PERSONAL SANCTIONS AS A MECHANISM OF INTERNATIONAL INFLUENCE	42
Evgenia Kutuzova, Iryna Tykhonenko UN ACTIVITIES THROUGH THE PRISM OF FEMINIST THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS	45

Olena Parkhomchuk, Olena Koppel

**CROSS-BORDER COOPERATION OF UKRAINE IN THE BLACK SEA REGION:
DIRECTIONS AND PROSPECTS..... 49**

Pavlo Petrov

**STATE DIGITAL SOVEREIGNTY: BETWEEN DEMOCRACY AND CONTROL IN THE
GLOBAL SPACE..... 52**

Oleksandr Poveda

**TURKEY-ISRAEL RELATIONS IN THE CONTEXT OF GEOPOLITICAL CHALLENGES
FOR THE MIDDLE EAST REGION AT THE MODERN STAGE..... 57**

Khikmatulla Tillaiev

**TURKEY AND THE ORGANIZATION OF THE BLACK SEA ECONOMIC
COOPERATION..... 61**

Anastasiia Khmel

THE EVOLUTION OF EUROSKEPTICISM IN THE UK AFTER BREXIT 64

Oleksandr Shevchuk

CHINA'S STRATEGY FOR THE COUNTRIES OF THE AFRICAN CONTINENT 68

Oleksandr Chikal, Iryna Tykhonenko

EU's SECURITY POLICY AT THE CURRENT STAGE (2022 till the beginning of 2025)..... 72

Musiienko Viacheslav

**TURKEY'S ASPIRATIONS FOR REGIONAL LEADERSHIP IN THE MIDDLE EAST: THE
POLICY OF 'SOFT POWER' IN THE ERDOGAN ERA 76**

Розділ ЕКОНОМІКА

Section ECONOMICS

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПРИФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

У тезах досліджується особливості економічної безпеки прифронтових територій в умовах війни. З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну прифронтові території зазнали значних економічних втрат. Руїнування інфраструктури, зниження ділової активності, масова міграція населення та загроза безпеці призвели до критичного погіршення економічного стану цих регіонів. Забезпечення економічної безпеки прифронтових територій стало ключовим завданням для держави та місцевих громад.

Економічна безпека – це стан економіки, що забезпечує стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, здатність до самовідновлення та розвитку. В умовах війни її ключовими складовими є: захист критичної інфраструктури; стабільність постачання товарів та послуг; збереження та розвиток людського капіталу; фінансова та інституційна стійкість.

У прифронтових регіонах ці аспекти набувають особливої ваги через постійні загрози та обмежені ресурси.

Основними загрозами економічній безпеці прифронтових територій є: руїнування інфраструктури, що ускладнює логістику, знижує інвестиційну привабливість та обмежує доступ до базових послуг; зниження економічної активності, що призводить до втрати робочих місць, зменшення податкових надходжень та зростання безробіття; міграція населення, яка призводить до втрати кваліфікованої робочої сили та зменшення споживчого попиту; психологічний тиск та невизначеність стримує економічну активність та інвестиції.

Ключові слова: економічна безпека, прифронтові території, виклики, ризики, модель управління, зовнішні та внутрішні загрози.

В сучасних умовах економічна безпека України зазнала значних змін в умовах військової агресії. Національна економіка перебуває на етапі функціонування в умовах воєнного часу, подолавши етап стабілізації та адаптації на початку повномасштабного вторгнення. В умовах сьогодення експерти не дають оптимістичних прогнозів щодо майбутнього відновлення, адже виникають нові виклики та загрози економічній безпеці держави, регіонів та територій.

У 2024 р. виклики і загрози економічній безпеці перш за все пов'язані з негативним впливом війни на економічний розвиток, що виявляється в фізичному руїнуванні основних засобів та економічної інфраструктури, неможливості здійснювати економічну діяльність в умовах воєнних дій на локальних напрямках; атаками тощо, а також дефіцитом кваліфікованої робочої сили, поглибленням макроекономічних диспропорцій. Зауважимо, що невизначеність масштабів збитків внаслідок військового конфлікту та їх компенсації, ускладнює перспективи відновлення економічного потенціалу у багатьох сферах діяльності в національній економіці [1].

Особливо складною є ситуація на прифронтових територіях, функціонування яких кардинально змінилося з початком повномасштабного вторгнення. Зазначені території перебувають у постійній зоні ризику, що значно впливає на соціально-економічні, адміністративні та гуманітарні аспекти їхнього існування. Умови війни формують нову модель управління, комунікацій і виживання на цих територіях.

Важливим питанням постає економічна безпека прифронтових територій, яка являє собою стан захищеності економіки від зовнішніх і внутрішніх загроз, що дозволяє забезпечувати стабільне функціонування господарських процесів, зайнятості населення та задоволення базових потреб [2].

На прифронтових територіях, економічна безпека охоплює декілька напрямів:

- захист виробничих потужностей;
- продовольчу безпеку;
- фінансову стабільність;
- збереження інфраструктури;
- захист бізнесу та інвестицій.

Розглянемо більш детально визначені напрями.

Виробничі потужності – основа економіки будь-якої території. Для прифронтових територій України їх збереження в умовах війни є надзвичайно актуальним завданням, адже саме вони можуть забезпечити елементарне функціонування локальної економіки, зайнятість населення, стабільність громад. Проте загроза фізичного знищення, тимчасової окупації, евакуації персоналу або втрати логістичних ланцюгів серйозно обмежує можливості захисту.

Захист виробничих потужностей на прифронтових територіях є ключовим фактором збереження економічної та соціальної стійкості. Успішна реалізація заходів захисту та підтримки виробництва можлива лише за умов координації зусиль держави, бізнесу, громад і міжнародних партнерів.

У довгостроковій перспективі це створює передумови для економічного відновлення та сталого розвитку післявоєнної України.

Другий напрям – продовольча безпека, яка є ключовим елементом життєздатності прифронтових територій України в умовах повномасштабної війни. Вона включає постійну доступність, фізичну і економічну досяжність, а також якість харчових продуктів для населення. Порушення ланцюгів постачання, знищення інфраструктури та ризики бойових дій створюють системну загрозу продовольчій стабільності.

В умовах війни продовольча безпека супроводжується певними ризиками:

- руйнування аграрної інфраструктури (мінування сільськогосподарських земель, знищення зрошувальних систем, елеваторів, складів та транспорту унеможливають повноцінне вирощування, збирання та зберігання продукції);

- перервані логістичні ланцюги (постійні обстріли доріг, мостів, залізничних вузлів блокують перевезення продуктів; деякі населені пункти в Донецькій, Луганській, Херсонській та Харківській областях опиняються в умовах «продовольчої ізоляції»;

- зниження купівельної спроможності (через масове безробіття, міграцію та інфляцію значна частина населення прифронтових територій не має коштів для придбання продуктів; навіть при наявності постачань, вартість базового продуктового кошика зростає, що унеможливує його придбання).

Третім напрямом є фінансова стабільність, тобто це здатність території забезпечувати безперервне функціонування економічної, банківської, соціальної та бюджетної системи. Для прифронтових територій, які постійно зазнають загроз бойових дій, фінансова стабільність є критично важливою умовою виживання громад, функціонування базових послуг і підтримки економічної життєздатності.

Фінансова стабільність прифронтових територій – це не лише економічне, а й стратегічне питання національної безпеки. Підтримка громад, бізнесу та банківської системи має здійснюватися комплексно – на рівні держави, міжнародних партнерів і місцевих ініціатив. Від її збереження залежить здатність прифронтових регіонів вистояти і відновитися у післявоєнний період.

Зауважимо, що критичною основою життєзабезпечення будь-якої території є інфраструктура. У прифронтових регіонах України збереження об'єктів інфраструктури є викликом стратегічного масштабу. Від цього залежить функціонування транспорту, енергетики, медицини, зв'язку, логістики та життєдіяльності населення. В умовах постійної військової загрози інфраструктура страждає першою – і її відновлення потребує надзвичайних рішень.

Збереження інфраструктури прифронтових територій є фундаментом для утримання життєдіяльності, підтримки населення і запобігання гуманітарній катастрофі. В умовах війни це вимагає швидкої адаптації, гнучких рішень, координації дій влади, технічних служб та громад. Надалі, саме ці заходи стануть базою для повоєнної відбудови на нових, стійких принципах.

В умовах війни захист бізнесу та інвестицій на прифронтових територіях набуває критичного значення. Бізнес – це джерело робочих місць, податкових надходжень і базової економічної активності. Його збереження та підтримка формують основу для подальшого відновлення регіонів.

У той же час бізнес стикається з безпрецедентними викликами – від фізичного знищення майна до втрати споживачів і ринків. Захист бізнесу та інвестицій у прифронтових територіях є запорукою не лише економічної стійкості, але й виживання громад. Умови війни потребують адаптивної політики, гнучких рішень та активної ролі держави і міжнародних партнерів. Підтримка підприємництва сьогодні – це фундамент для післявоєнного економічного прориву.

На основі вищезазначеного можна констатувати, що функціонування прифронтових територій в умовах війни має низку критичних особливостей, які впливають на всі сфери життя – від безпеки до економіки, соціальних зв'язків та гуманітарної ситуації.

Важливим для підвищення рівня економічної безпеки прифронтових територій є використання міжнародного досвіду. У 2023 році ЄС представив оновлену стратегію економічної безпеки, яка включає інструменти для

зменшення залежності від зовнішніх факторів, таких як контроль за інвестиціями та експортом стратегічних технологій [3].

Крім того, активно використовується гуманітарна допомога як стратегічний інструмент. ЄС збільшив бюджет на гуманітарну допомогу, визнаючи її не лише моральним обов'язком, але й стратегічною необхідністю для забезпечення стабільності в регіонах, охоплених конфліктами [4].

Вивчення та застосування позитивного міжнародного досвіду дозволяє сформувати ефективні програми економічної безпеки на прифронтових територіях, які будуть сприяти розвитку малого та середнього бізнесу через гранти, пільги та освітні програми, а також активній співпраці з міжнародними організаціями та інвесторами для реалізації спільних проектів й інвестування у відновлення та модернізацію критичної інфраструктури для забезпечення стабільності та безпеки.

Зауважимо, що стійкість економіки прифронтових територій залежить від її здатності адаптуватися до викликів та самостійно формувати стратегії розвитку. Економічна безпека має будуватися на принципах прозорості, участі громади, інноваційності та солідарності [5].

Отож, стратегії забезпечення економічної безпеки прифронтових територій передбачає:

- відновлення та модернізація інфраструктури. Пріоритетне відновлення транспортних та енергетичних об'єктів, з урахуванням сучасних технологій та стандартів безпеки.
- підтримка місцевого бізнесу. Надання фінансової допомоги, податкових пільг та консультативної підтримки для підприємств, що продовжують працювати в прифронтових регіонах.
- розвиток людського капіталу. Організація програм перекваліфікації, психологічної підтримки та стимулювання повернення населення на деокуповані території.
- залучення інвестицій. Створення спеціальних економічних зон з пільговими умовами для інвесторів, спрямованих на відновлення та розвиток прифронтових регіонів.

Місцеві громади відіграють ключову роль у забезпеченні економічної безпеки через:

- участь у плануванні та реалізації відновлювальних проектів;
- співпрацю з громадськими організаціями та волонтерами;
- залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги.

Міжнародні партнери можуть сприяти шляхом надання грантів, інвестицій та експертної підтримки.

Отже, на основі проведеного аналізу можна підсумувати, що економічна безпека прифронтових територій – це не лише виживання, а й стійкість, адаптація та майбутній розвиток. Стратегії розвитку прифронтових територій мають бути інтегрованими: поєднувати безпековий компонент, економічні стимули, соціальну підтримку та міжнародну допомогу. При цьому держава має виступати не лише як регулятор, а як активний гравець у формуванні економіки нової якості, здатної функціонувати в умовах війни. Тобто успішна реалізація розробленої стратегії розвитку прифронтових територій вимагає синергії між владою, громадянським суспільством, бізнесом та міжнародними партнерами.

References

1. Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh dovyhotryvaloi viiny. Ekspertno-analitychna dopovid. Kyiv: NISD, 2024. 71 s. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-05/ad_ekonombezpeka_2024_220524.pdf.
2. Buryk M.M. Sutnist ta skladovi ekonomichnoi bezpeky terytorialnykh hromad. Uspikhy i dosiahnennia u nautsi. 2024. № 4(4). S. 360-374. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4\(4\)-360-374](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4(4)-360-374).
3. The EU Economic Security Strategy: a Novel Approach or the Reemergence of an Old Idea? URL: https://www.celis.institute/celis-blog/the-eu-economic-security-strategy-a-novel-approach-or-the-reemergence-of-an-old-idea/?utm_source=chatgpt.com
4. The EU knows aid is not only a moral duty but a strategic necessity. URL: https://www.ft.com/content/a729f363-f7f1-4438-b3c1-b1604d7b3847?utm_source=chatgpt.com
5. Ekonomichna bezpeka terytorialnykh hromad: vyklyky voiennoho chasu ta shliakhy vidnovlennia. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/165.pdf>.

ECONOMIC SECURITY OF THE FRONTLINE TERRITORIES IN THE CONDITIONS OF WAR

The thesis examines the peculiarities of the economic security of frontline territories in wartime. Since the beginning of Russia's full-scale invasion of Ukraine, frontline territories have suffered significant economic losses. The destruction of infrastructure, the decline in business activity, mass migration of the population, and the threat to security have led to a critical deterioration in the economic situation of these regions. Ensuring the economic security of the frontline territories has become a key task for the state and local communities.

Economic security is the state of the economy that ensures resilience to internal and external threats, the ability to self-recover and develop. In war conditions, its key components are: protection of critical infrastructure; stability of supply of goods and services; preservation and development of human capital; financial and institutional stability.

In frontline regions, these aspects take on particular importance due to constant threats and limited resources.

The main threats to the economic security of frontline territories are: destruction of infrastructure, which complicates logistics, reduces investment attractiveness and limits access to basic services; a decline in economic activity, which leads to job losses, reduced tax revenues and increased unemployment; population migration, which leads to a loss of skilled labor and reduced consumer demand; psychological pressure and uncertainty restrain economic activity and investment.

Key words: economic security, frontline territories, challenges, risks, management model, external and internal threats.

Відомості про автора

Олександр Корнієнко, аспірант кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
E-mail: akornienko047@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0007-0472-0864>

Oleksandr Korniienko, Postgraduate student at the Department of Global and National Security of the Educational and Research Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
E-mail: akornienko047@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0007-0472-0864>

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.02

Олександр Кузьменко

ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ: ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ НАРАТИВІВ ПОЛІТИК В УКРАЇНІ ТА РУМУНІЇ

Анотація. У роботі висвітлено економічні виклики енергетичного переходу України та Румунії, акцентуючи на політичних наративах, що визначають пріоритети інвестицій, макрофінансової стійкості та соціальної справедливості реформ. На основі якісного аналізу стратегічних документів, урядових заяв і експертних звітів порівняно, як обидві країни формують економічні аргументи на користь декарбонізації, децентралізації енергетики та інтеграції з європейськими ринками. Показано, що Румунія використовує доступ до фондів ЄС для модернізації мереж, підтримуючи баланс між газом, атомною енергетикою і ВДЕ, тоді як Україна бачить перехід засобом післявоєнного відновлення та посилення енергетичної незалежності. Визначено критичні ризики: боргове навантаження, потенційне підвищення тарифів та загроза «вуглецевого замикання». Запропоновано рекомендації щодо податкових стимулів для «зелених» інвестицій, механізмів страхування воєнних ризиків, прозорого управління міжнародною допомогою й адресних програм підтримки вразливих домогосподарств. Дослідження також враховує потенційні вигоди експорту чистої електроенергії та водню, зростання ланцюгів вартості й інновацій у промислових і сервісних секторах двох країн.

Ключові слова: енергетичний перехід, економічні виклики, інвестиції, макроекономіка, зайнятість, наративи політик, Україна, Румунія.

Вступ. Глобальний перехід до чистої енергії став однією з ключових тенденцій сучасності у відповідь на виклики зміни клімату. Для України та Румунії – країн Східної Європи з різними статусами в ЄС (Україна є країною-кандидатом, Румунія – повноправним членом ЄС) – енергетичний перехід означає масштабні економічні зміни. Йдеться не лише про технологічну трансформацію енергосектору, але й про вплив на цілі сектори економіки, державні фінанси, ринки праці та регіональний розвиток. Енергетично інтенсивні галузі (видобуток викопного палива, електроенергетика, металургія тощо) традиційно відіграють значну роль в економіках обох країн. Наприклад, економіка Румунії залишається відносно вуглецевоемною – інтенсивність викидів на одиницю ВВП вдвічі перевищує середню по ЄС, а понад 70% енергоспоживання забезпечується за рахунок викопних палив. В Україні ж до початку повномасштабної війни 2022 року спостерігалася подібна залежність, зокрема у сфері електроенергетики та промисловості. Обидві країни зобов'язалися поступово скорочувати викиди парникових газів відповідно до Паризької угоди і, у випадку Румунії, до цілей Європейського зеленого курсу.

Водночас економічні аспекти енергетичного переходу часто стають предметом політичного дискурсу та формують «наративи» – цілісні оповіді, якими уряди обґрунтовують свої стратегії й рішення. Ці наративи можуть акцентувати різні пріоритети: енергетичну безпеку, необхідність інвестицій, питання справедливості для регіонів і працівників, вплив на ціни та добробут громадян тощо. Дослідження таких наративів важливе, оскільки вони відображають бачення проблем і шляхів їх вирішення, впливають на підтримку реформ з боку суспільства та міжнародних партнерів.

Мета даної роботи – проаналізувати, як в Україні та Румунії артикулюються політиками економічні виклики енергетичного переходу, та порівняти ці країни крізь призму наративного підходу. Наукова новизна полягає у зміщенні акценту саме на економічний зміст енергетичного переходу в обох країнах, тоді як наративний аналіз слугує рамкою для інтерпретації політичних дискурсів. Робота фокусується на таких аспектах, як інвестиційні потреби для декарбонізації, макроекономічні виклики (стабільність державних фінансів, вплив на ВВП та платіжний баланс), податкові наслідки та регіональний розвиток у контексті переходу. Вибір України та Румунії зумовлений їхньою географічною близькістю та спільною постсоціалістичною спадщиною, але водночас різним міжнародним становищем та досвідом впровадження кліматичної політики, що дозволяє виявити цікаві паралелі й відмінності.

Дослідження ґрунтується на якісних методах, передусім нарративному аналізі політичних документів і публічних висловлювань, а також на елементах порівняльного кейс-стаді двох країн. Проаналізовано стратегічні документи, такі як Національні плани з енергетики та клімату, енергетичні стратегії до 2030–2050 років, програми урядів, заяви посадових осіб, а також аналітичні огляди міжнародних організацій (МВФ, Світового банку, ЄС) щодо економічних наслідків декарбонізації.

Інвестиційні потреби та фінансові виклики переходу. Одним із центральних економічних питань енергетичного переходу є обсяг необхідних інвестицій. Перехід до низьковуглецевої енергетики потребує модернізації інфраструктури, розвитку відновлюваних джерел енергії (ВДЕ), впровадження енергоефективних технологій – усе це вимагає значних капіталовкладень.

Румунія, як держава-член ЄС, має доступ до фінансових ресурсів Євросоюзу (фонди згуртування, Механізм справедливого переходу, фонд відновлення NextGenerationEU тощо), але навіть за їх умови національні стратегії вказують на величезні потреби у фінансуванні. Згідно зі звітом Світового банку, лише енергетичному сектору Румунії до 2050 року потрібні інвестиції близько \$356 млрд, що еквівалентно ~3% сумарного ВВП країни за 2021–2050 роки. До 2030 року для досягнення цілей національної Енергетичної стратегії оцінювалися інвестиції ~127 млрд євро (в середньому ~6% ВВП щорічно у період 2021–2030). Ці цифри відображають масштаб фінансових викликів: країні необхідно щороку спрямовувати помітну частку економічних ресурсів у проекти “зеленого” переходу. Політики Румунії у своїх нарративах часто наголошують на необхідності залучати приватні інвестиції та ефективно використовувати кошти ЄС. Прагнення до енергетичного переходу в Румунії тісно пов’язані з темою євроінтеграції та модернізації: інвестиції розглядаються як можливість оновити енергетичну інфраструктуру, зміцнити енергетичну безпеку і створити нові робочі місця, але водночас уряд підкреслює обережність у фінансах. Наприклад, в румунському плані відновлення акцентовано на інвестиції у відновлювану енергетику і мережі, проте зазначено, що їх реалізація має йти разом із збереженням збалансованого енергоміксу для гарантування надійності постачань. Таким чином, домінуючий нарратив Румунії – це “прагматичний перехід”, який потребує значних вкладень, але повинен реалізовуватися поступово і збалансовано, використовуючи внутрішні ресурси (газ, ядерна енергетика) поряд з розвитком ВДЕ, щоб уникнути дефіциту енергії чи цінних шоків.

Україна, з огляду на наслідки війни та значні пошкодження енергетичної інфраструктури, стикається з подвійним тягарем: необхідністю швидкої відбудови та одночасно “зеленого” оновлення енергосектору. Обсяги інвестицій, потрібні Україні для енергетичного переходу, також оцінюються як надзвичайно великі відносно розміру економіки. За оцінками консалтингової компанії McKinsey, для досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 року сукупні витрати на фізичні активи в Україні можуть перевищити 15% накопиченого ВВП країни за 2021–2050 роки. Українські політики в офіційних заявах наголошують на критичній залежності від зовнішньої підтримки: інвестиції у відновлення та декарбонізацію значною мірою мають надходити від міжнародних партнерів, фінансових інституцій та приватних інвесторів. Наратив України часто апелює до теми “вікна можливостей” – мовляв, післявоєнна відбудова дає шанс перебудувати енергетику за новими принципами (децентралізація, ВДЕ, інтеграція з ЄС), але для цього потрібен приплив капіталу та технологій ззовні. В той же час акцент робиться на енергетичній безпеці: інвестиції у ВДЕ та зменшення залежності від викопного палива (особливо імпортованих енергоресурсів) подаються як питання національної стійкості.

Отже, в обох країнах усвідомлено величезний інвестиційний компонент переходу, але якщо Румунія робить ставку на внутрішні та європейські ресурси при обережному плануванні, то Україна фокусує увагу на міжнародній допомозі, пов’язуючи інвестиції з післявоєнним відродженням і переосмисленою концепцією енергетичної незалежності.

Макроекономічні ризики та вплив на структуру економіки. Наступний важливий блок – макроекономічні виклики. Інвестування десятків мільярдів євро в енергоперехід викликає питання про боргове навантаження, дефіцит бюджету, інфляцію, а також про структурні зрушення в економіці (частка різних секторів у ВВП, експорті, зайнятості).

Для Румунії макроекономічний аспект енергопереходу пов’язаний з потребою утримувати фінансову стабільність, виконуючи при цьому кліматичні зобов’язання. Як член ЄС, країна має орієнтир щодо обмеження бюджетного дефіциту та державного боргу, тому масштабні державні інвестиції в зелену енергетику мають узгоджуватися з цими рамками. Наратив румунських політиків відображає прагнення перетворити декарбонізацію на чинник економічного зростання, а не загрозу стабільності. Зокрема, підкреслюється, що інвестиції в енергоефективність та ВДЕ можуть створити мультиплікативний ефект – стимулювати локальне виробництво обладнання, будівництво, сферу послуг. Водночас визнається, що в короткостроковій перспективі можуть бути витрати для бюджету (наприклад, субсидії на “зелену” енергетику, компенсації населенню від зростання тарифів). Уряд Румунії у 2021–2022 рр. запроваджував заходи з пом’якшення росту тарифів на

електроенергію і газ для населення, що показує чутливість питання цін – одна з причин, чому наративи наголошують на “плавності” переходу. Однак урядовці підкреслюють значення енергетичного міксу: ядерна енергетика та внутрішній видобуток газу розглядаються як “перехідні” опори економіки на шляху до вуглецевої нейтральності. Таким чином, румунський наратив балансує між економічним прагматизмом (не нашкодити зростанню і стабільності) та євроінтеграційними амбіціями (виконати цілі ЄС).

Для України макроекономічні виклики енергопереходу посилені війною. Різке падіння ВВП у 2022 р., руйнування виробничих потужностей і інфраструктури звужують національні фінансові можливості. В цих умовах питання довгострокового фінансування кліматичних заходів пов’язане з темою боргової стійкості. МВФ у спеціальному дослідженні наголошує, що інтеграція кліматичної політики після війни повинна відбуватися поступово і з урахуванням боргового навантаження. В довгостроковому прогнозі МВФ моделює сценарії, за яких Україна, отримавши значну міжнародну підтримку у перше післявоєнне десятиліття, зможе надалі інвестувати в адаптацію до зміни клімату на рівні ~0,3% ВВП щороку, не підриваючи стабільності боргу. Отже, український наратив включає тезу про необхідність грантів і пільгових кредитів: власних ресурсів бракує, щоб фінансувати енергоперехід без збільшення боргів. Водночас, уряд і експертне середовище акцентують на тому, що звільнення з декарбонізацією може дорого обійтися в майбутньому – наприклад, втратою конкурентних переваг на ринках ЄС через механізм вуглецевого коригування імпорту (СВАМ). Українська металургія та хімпром традиційно формували значну частку експорту; якщо вони не скоротять вуглецевий слід, їхній доступ до ринків звужуватиметься. Тому в наративах з’являється аргумент про структурну модернізацію економіки: енергетичний перехід подається як шанс зменшити залежність від експорту сировинних товарів (вугілля, руди, сталі) на користь продукції з вищою доданою вартістю або розвитку секторів ВДЕ. Проте короткотерміново Україна стикається з дилемою: як підтримувати енергопостачання та промисловість під час війни (де, прагматично, зростає роль імпорту викопного палива і генерації на старих потужностях) і водночас закладати фундамент для “зеленої” відбудови. Наратив уряду намагається поєднати ці цілі через концепцію “Build Back Better” – відбудова з урахуванням принципів сталого розвитку. Макроекономічно це обґрунтовується тим, що кожен відновлений об’єкт енергетики має бути сучасним і енергоефективним, аби не створювати тягар у майбутньому (так зване уникнення “carbon lock-in”). Загалом, український дискурс визнає, що у короткостроковому періоді пріоритетом залишаються оборона та стабілізація економіки, але довгостроковий наратив підкреслює: енергетичний перехід – це інвестиція в майбутню конкурентоспроможність і стійкість економіки, і її потрібно планувати вже зараз.

Податково-бюджетні наслідки та зовнішньоекономічний баланс. Енергетичний перехід впливає на державні фінанси двома шляхами: через видаткову частину (необхідність фінансувати інфраструктурні проєкти, субсидії, програми підтримки) і через доходи (зміна структури податкових надходжень, зокрема зменшення акцизів від продажу викопних палив тощо). Також змінюється структура імпорту-експорту енергоносіїв, що позначається на платіжному балансі.

Румунія сьогодні збирає значні доходи від нафтогазового сектора (через податки і роялті з видобутку газу в Чорному морі та нафти), а також отримує дивіденди від держкомпаній (наприклад, виробник газу Romgaz, енергетичні компанії). З поступовим зниженням ролі викопного палива ці надходження можуть скорочуватися. У наративах румунських урядовців фінансовий аспект не виступає на перший план – ймовірно, через те, що в середньостроковій перспективі (до 2030 р.) Румунія все ще планує використовувати свій газ (у т.ч. нові офшорні родовища) і навіть збільшити видобуток, тому різкого падіння доходів не очікують. Більше уваги приділяється питанню ефективного використання коштів ЄС та приватного капіталу, щоб мінімізувати навантаження на бюджет. Водночас введення ЄС із 2023 року механізму СВАМ та посилення Європейської системи торгівлі викидами (ETS) означає зростання платежів для підприємств за викиди CO₂. Для Румунії, чії електростанції та заводи вже залучені до ETS, це стало викликом: витрати компаній на купівлю квот зросли, але держава отримує частину цих коштів через аукціони і може спрямовувати їх на кліматичні заходи (в рамках фонду модернізації, тощо). Наратив тут – “забруднювач платить” і ці гроші підуть на користь економіки в перехідний період. Щодо зовнішньоекономічного балансу, Румунія сподівається знизити імпорт газу (раніше частково з Росії) завдяки власному видобутку та переходу на ВДЕ. У перспективі 2040-х країна може стати чистим експортером електроенергії з відновлюваних і ядерних джерел. Політики згадують про цю можливість, але обережно – спершу треба вирішити внутрішні потреби.

Для України податково-бюджетний вимір енергопереходу дуже актуальний, адже держава традиційно дотувала енергетику (вугледобувні шахти отримували субсидії, тарифи регулювалися). Відмова від вугілля дозволить зекономити бюджетні кошти, що йшли на покриття збитків шахт, але натомість виникнуть витрати на закриття цих шахт (екологічна рекультивація, соціальні виплати). Від скорочення споживання нафти і газу постраждають надходження від акцизів на пальне – отже, у майбутньому потрібно реформувати систему оподаткування транспорту (наприклад, перейти до податку на пробіг чи дорожнього збору для електромобілів).

Україна ще до війни запровадила податок на CO₂, проте в символічному розмірі (~\$1 за тону, один з найнижчих у світі). У рамках зближення з ЄС обговорюється поступове підвищення цього податку або впровадження системи торгівлі викидами, що могло б стати джерелом бюджету, але лише за умов, що промисловість відновиться і матиме ресурси платити. Наратив українських фінансових органів – не допустити фінансової дестабілізації: екологічні реформи повинні йти паралельно з податковою реформою, щоб компенсувати можливі втрати доходів. У зовнішньому секторі для України перехід обіцяє важливі вигоди: історично країна великими обсягами імпортувала енергоносії (природний газ, нафтопродукти, вугілля), що тиснуло на платіжний баланс. Розвиток власних ВДЕ та підвищення енергоефективності зможуть зменшити імпорту залежність і поліпшити торговельний баланс. Особливо після 2022 р., коли імпорт енергії (наприклад, електроенергії з ЄС взимку) став критичним, наратив акцентує: відновлена енергетика повинна бути максимально автономною. Але це поки що бачення, реалізація якого залежить від успішного завершення війни та залучення інвестицій у відповідні проекти.

Висновки. Порівняльний аналіз наративів щодо економічних викликів енергетичного переходу в Україні та Румунії показав як спільні риси, так і суттєві відмінності, зумовлені різним контекстом країн. Спільним для обох є розуміння, що енергетичний перехід – комплексне завдання, яке виходить за межі екології і глибоко впливає на економічну сферу. І в Києві, і в Бухаресті політики визнають потребу в значних інвестиціях та реформуванні політики для стимулювання “зеленого” зростання. Наративи обох країн включають елементи про важливість енергетичної безпеки, зменшення імпортозалежності та створення нових секторів економіки.

Відмінності ж значною мірою визначаються інституційними та ситуаційними факторами. Румунія, як член ЄС, формує свій дискурс під впливом європейської кліматичної політики: її наратив більш структурований навколо виконання спільних цілей (внесок у ціль 55% скорочення викидів до 2030, кліматична нейтральність до 2050) та використання механізмів підтримки ЄС. Енергетичний перехід там подається як частина ширшої модернізації економіки в руслі євроінтеграції. Україна ж перебуває в екстремальних умовах війни і відбудови, що робить її наратив більш кризовим та мобілізаційним: перехід позиціонується як необхідність для виживання і відновлення, акцент на міжнародній солідарності та допомозі значно сильніший. Якщо румунські політики говорять про поступовий та керований перехід, українські – про стрибок у нову енергетику під час відбудови («Build Back Greener»).

В економічному сенсі Румунія більше зосереджена на тому, як вписати енергоперехід у рамки наявної макростратегії, не розхитавши фінансову стабільність, тоді як Україна ставить питання виживання економіки і використання переходу як драйвера постконфліктного розвитку. Так само в соціальній політиці: румунський уряд уже імплементує конкретні програми справедливого переходу для шахтарських регіонів за підтримки ЄС, а український – здебільшого декларує наміри, які реалізовуватимуться після перемоги, спираючись на міжнародну допомогу.

Варто підкреслити, що обома країнам необхідно приділяти особливу увагу економічній обґрунтованості та комунікації реформ. Збалансовані політичні наративи, підкріплені реалістичними розрахунками, можуть сприяти громадській підтримці енергетичного переходу. Для Румунії виклик полягає в ефективному використанні доступних ресурсів ЄС і стимулюванні приватного сектору до інвестування у чисту енергію. Для України – у створенні умов, за яких міжнародні кошти та технології придуть у країну, та в інтеграції принципів зеленої економіки в плани відбудови без шкоди для макростабільності.

Подальші дослідження можуть зосередитися на детальнішому аналізі дискурсу внутрішніх стейкхолдерів (бізнесу, громадянського суспільства) щодо енергопереходу, а також на кількісному моделюванні сценаріїв впливу різних політик на економіку України та Румунії. Однак уже зараз очевидно: економічний вимір є критично важливим для успішності енергетичного переходу, і від того, як політики його розуміють і пояснюють, значною мірою залежатиме темп і соціальна прийнятність трансформацій в енергетиці.

References

1. **Energy Policy Group.** (2022). Just transition of coal regions – Romania (EPG Fellowship report). Retrieved from: https://www.epg-thinktank.org/wp-content/uploads/2022/02/EPG-Fellowship_Just-transition-of-coal-regions.pdf [in English].
2. **European Commission.** (2019). Otsinka proiektu Natsionalnoho planu dii z enerhetyky ta klimatu Rumunii na 2021–2030 roky [Assessment of Romania’s draft National Energy and Climate Plan for 2021–2030]. Retrieved from: https://energy.ec.europa.eu/system/files/2019-06/necp_factsheet_ro_final_0.pdf (NECP Factsheet, cherven 2019) [in Ukrainian].
3. **International Monetary Fund.** (2024). Policies to address climate change: Ukraine (Selected Issues Paper). Retrieved from: <https://www.imf.org/en/Publications/selected-issues-papers/Issues/2024/02/05/Policies-to-Address-Climate-Change-Ukraine-544431> [in English].

4. **Joint Research Centre.** (2021). Recent trends in coal regions in the Western Balkans and Ukraine. Retrieved from: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-news-and-updates/recent-trends-coal-regions-western-balkans-and-ukraine-2021-11-08_en (News release, 8 November 2021) [in English].
5. **Low Carbon Ukraine.** (2020). A socially sustainable coal phase-out in Ukraine (Policy proposal). Retrieved from: <https://www.lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/A-socially-sustainable-coal-phase-out-in-Ukraine.pdf> [in English].
6. **Timchenko, M.** (2024). Keeping renewables clean: The lessons to be learnt from Ukraine's green energy transition. Retrieved from: <https://www.weforum.org/stories/2024/12/renewables-ukraine-green-energy-transition/> (World Economic Forum, 9 December 2024) [in English].
7. **Ukraine Business News.** (2022). Energy transition will cost Ukraine more than 15% of its GDP by 2050. Retrieved from: <https://ubn.news/energy-transition-will-cost-ukraine-more-than-15-of-its-gdp-by-2050/> (26 січня 2022) [in English].
8. **World Bank.** (2023). Romania could substantially improve living standards while decarbonizing its economy by 2050: World Bank Group report. Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/10/24/romania-could-substantially-improve-living-standards-while-decarbonizing-its-economy-by-2050-world-bank-group-report> (Press release, 24 October 2023) [in English].

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.02

Oleksandr Kuzmenko

ECONOMIC CHALLENGES OF THE ENERGY TRANSITION: A QUALITATIVE ANALYSIS OF POLICY NARRATIVES IN UKRAINE AND ROMANIA

Abstract. The article explores the economic challenges of the energy transition in Ukraine and Romania, emphasizing the political narratives that shape investment priorities, macro-financial stability, and the social justice of reforms. Based on a qualitative analysis of strategic documents, government statements, and expert reports, the study compares how both countries construct economic arguments in favor of decarbonization, energy decentralization, and integration with European markets. It is shown that Romania leverages access to EU funds to modernize its grids, maintaining a balance between gas, nuclear power, and renewables, while Ukraine views the transition as a means of post-war recovery and strengthening energy independence. Critical risks are identified, including debt burdens, potential tariff increases, and the threat of "carbon lock-in." The article offers recommendations such as tax incentives for green investments, mechanisms for war risk insurance, transparent management of international aid, and targeted support programs for vulnerable households. The research also considers potential benefits from clean electricity and hydrogen exports, value chain development, and innovation growth in the industrial and service sectors of both countries.

Keywords: energy transition, economic challenges, investments, macroeconomics, employment, policy narratives, Ukraine, Romania.

Відомості про автора / Information about the Author

Олександр Кузьменко, магістр за спеціальністю «Економіка», Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова, м. Миколаїв, Україна. E-mail: okuzmenko@kse.org.ua,

Oleksandr Kuzmenko, Master of Economics, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: okuzmenko@kse.org.ua

ЯК МОНОПОЛІЯ STEAM РОБИТЬ ЦИФРОВУ ДИСТРИБУЦІЮ КРАЩОЮ: ЕКОНОМІЯ, СТАНДАРТИ ТА ЕКОСИСТЕМА

Анотація: У тезах розглянуто домінування Steam у цифровій дистрибуції ігор та аналізується «корисна монополія», яку воно створює. У вступі окреслено масштаби панування Steam (близько 75% ринку ПК-ігор) і поняття природної монополії з економічними наслідками. У розділі економічних переваг обґрунтовано, як цифрова дистрибуція підвищує частку доходів розробників (приблизно 70% ціни гри проти ~50% при продажі на фізичних носіях), що особливо вигідно для інді-студій. Порівнюються моделі розповсюдження (Steam, Epic, консолі) та їхні комісійні. Розглянуто боротьбу з піратством через зручність легального доступу, регіональні ціни та акції (наприклад, у країнах з високим піратством Steam-знижки роблять ціну гри конкурентною до нелегальних копій). Підтримується думка відомих дослідників та засновників, що сервіс Steam за якістю обслуговування перевершує піратські альтернативи. У розділі технологічних переваг виділено унікальні функції Steam: Workshop (заробіток авторів модів \$57M з 2011 року), Early Access для спільного фінансування розробки, Big Picture Mode і Steam Input. У частині клієнтоорієнтованої політики описано ліберальну систему повернення грошей (14 днів і 2 години гри) та порівняно з консольними й іншими платформами. У висновках підкреслено, що домінування Steam сприяє економії масштабу, стандартизації та інноваціям ринку, а користувачі й розробники одержують більше вигод, ніж мінусів. Вказано на необхідність балансу між владою платформи та користю екосистеми; описано перспективи (Steam Deck, VR, стрімінг, потенційний вплив конкурентів) для розвитку галузі.

Ключові слова: Steam; цифрова дистрибуція; монополія; економічні переваги; піратство; Steam Workshop; клієнтська політика; повернення коштів; рефундація; анотація; монополія користі.

Steam сьогодні практично домінує на ринку ПК-ігор: за оцінками дослідників, платформа контролює близько 75% цифрових продажів у цьому сегменті[1]. Таке панування можна розглядати як випадок «природної монополії» [10], коли один гравець забезпечує значну економію масштабів для всієї галузі. Зокрема, у галузях із високими початковими витратами та економією масштабу один постачальник може обслуговувати ринок ефективніше, ніж кілька конкурентів. Історичні паралелі можна провести з телекомунікаціями чи енергетикою, де єдині мережі створювали інфраструктуру з меншими загальними витратами. Аналогічно, у світі комп'ютерних ігор наявність єдиної великої платформи дозволяє стандартизувати технології, об'єднати користувачів і розробників під одним «дахом» та накопичити кошти на постійний розвиток екосистеми.

Незважаючи на побоювання щодо монополізму, засновник Valve Гейб Ньюелл неодноразово наголошував: припинити піратство можна не суто за рахунок жорсткого захисту, а підвищуючи зручність легального сервісу. Цей підхід виправдовує себе: коли Steam пропонує користувачеві зручний сервіс і привабливі умови (реєстрація, оновлення, досягнення, хмара збережень тощо), зростає інтерес до легальних покупок, навіть незважаючи на відсутність традиційної конкуренції з боку аналогічних великих майданчиків. Таким чином, у вступі показано «парадокс корисної монополії»: домінування Steam сприяє масштабності та якості сервісу, що є вигідним для індустрії і користувачів, хоча формально обмежує конкуренцію.

Цифрова дистрибуція через Steam знижує витрати на виробництво, логістику та роздріб, що значно збільшує чисту виручку розробників і видавців. У моделі фізичних носіїв частка розробника в середньому становить близько 50% від роздрібною ціни (приблизно \$35 із \$70), тоді як на Steam (як і на консолях) ця частка може сягати ~70% (\$49 із \$70) [2]. Іншими словами, цифровий продаж приносить видавцю на 40% більше доходу, ніж фізичний. Крім того, Steam не несе витрати на виробництво дисків і доставку – його 30%-ва комісія («плата платформи») порівняно з сумарними витратами на фізичний продаж робить цифровий канал більш вигідним.

Для інді-студій це означає низький бар'єр входу та прямий доступ до глобального ринку. Малі розробники можуть самостійно випускати проекти на Steam без необхідності залучати видавця, отримуючи основний

прибуток через платформу [2]. Навіть з урахуванням 30%-вої комісії Valve, розробники залишаються в плюсі завдяки виключенню накладних витрат. Наприклад, багато успішних інді-ігор (RimWorld, Hades тощо) залучали кошти та розбудовували спільноту через Steam Early Access, а потім скористалися величезною аудиторією платформи для продажів.

Порівняно з конкурентами, Steam просунутий за своїм охопленням, але поступається частиною прибутку. Epic Games Store пропонує розробникам лише 12% комісії (або 0% до \$1M продажів) в обмін на ексклюзивність, але поки що залучає суттєво меншу базу користувачів. GOG взагалі не бере комісії за платформу, але користується набагато нижчою відомістю серед геймерів. Таким чином, багато розробників поєднують одночасну публікацію на Steam із іншими майданчиками: компроміс між нижчою комісією конкурентів і величезним охопленням Steam. Водночас велику частку ринку дозволяє Valve інвестувати в екосистему, що підвищує цінність власне Steam як платформи.

Таблиця 1.

Порівняння доходів від продажу гри вартістю \$70: цифрова дистрибуція проти фізичного носія (цифри приблизні).

Показник	Цифровий продаж (Steam)	Фізичний продаж (роздріб)
Частка розробника/видавця	~70% (\$49 із \$70)	~50% (\$35)
Частка платформи/ретейлу	30% (\$21)	~50% (\$21+ \$10.5 ліцензій+ \$3.5 друк)

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Піратство залишається викликом, але Steam демонструє, що правильна стратегія може знизити його рівень. Як зазначив Гейб Ньюелл, «піратство – це не питання ціни, а сервісу»: користувачі вибирають піратські копії переважно коли легальний доступ або недоступний, або надто незручний [3]. Торрент-фрік дослідження підтверджують цю думку: якщо контент офіційно недоступний чи обмежений (як це сталося для російського ринку після відходу західних видавців), частка піратів зростає (у 2022 році 69% росіян визнали, що завантажували щонайменше одну гру з торрентів) [4]. Водночас у тих же опитаних 93% купили принаймні одну легальну гру, що вказує на споживацький інтерес до ліцензійного контенту, якщо він доступний.

Steam робить легальну покупку доступною та привабливою. По-перше, зручність сервісу: єдиний акаунт, автоматичні оновлення, хмарні збереження, підтримка онлайн-функцій усувають проблему DRM для гравця. По-друге, регулярні розпродажі та знижки: наприклад, один геймер з Індонезії зазначає, що Steam-знижки дозволили йому купити Far Cry 3 за \$7, хоча піратські диски коштували дорожче. Постійні акції і системні знижки (особливо у країнах із низькою купівельною спроможністю) нівелюють ціновий аргумент на користь піратства [9].

По-третє, регіональне ціноутворення: Steam (хоча і встановлює ціни видавець) дозволяє адаптувати ціни під локальні ринки, що також знижує апетит до піратських версій у країнах з низькими доходами. Крім того, дослідження свідчать, що коли піратська версія гри з'являється занадто швидко, це реально скорочує виручку розробників. Згідно зі свіжою роботою Університету Північної Кароліни, швидке зламання DRM призводить до ~20% втрати потенційних доходів [5]. Це підкреслює важливість переконливої цінової та сервісної політики: Steam намагається забезпечити умови, щоб піратське рішення виглядало менш привабливим, ніж легальна покупка.

Таким чином, поєднання високої доступності, привабливих цін і поліпшеного сервісу за час роботи Steam значно знизило темпи піратства. Як висловився сам Ньюелл, краще надати користувачам «сервіс кращий, ніж у піратів», що і демонструє практика Valve.

Steam пропонує кілька інноваційних рішень, відсутніх у конкурентів, що підсилює екосистему платформу:

– Steam Workshop. Гравці можуть створювати та ділитися модифікаціями і предметами. Наразі Workshop містить десятки тисяч контенту для популярних ігор (Skyrim, Portal 2, CS:GO тощо). Valve навіть дозволяє заробляти авторам модів: з моменту запуску у 2011 році творці контенту отримали загалом понад \$57 мільйонів винагороди [6]. Це не лише мотивує спільноту активно розширювати ігри, а й тримає користувачів в екосистемі Steam (моди, придбані через Workshop, інтегруються автоматично).

– Early Access (ранній доступ). Steam першим популяризував формат продажу незавершених ігор, дозволяючи тестувати продукт та фінансувати розробку відразу. Моделі, як-от RimWorld чи Subnautica, показали

ефективність такої моделі: розробники отримують додатковий бюджет і зворотний зв'язок спільноти, а гравці – ранній доступ до цікавих проєктів.

– Big Picture Mode. З вересня 2012 року Steam має режим «Big Picture» [7], оптимізований для телевізорів і геймпадів. Одним кліком інтерфейс переходить на повноекранний режим із більшими елементами, зручними для навігації з дивану. Ця функція розширює аудиторію Steam — власники Steam Box і ПК підключені до TV отримують повний доступ до бібліотеки та магазині Steam через контролер, що конкурує з консолями.

– Steam Input. Ця система дозволяє тонко налаштовувати роботу будь-яких контролерів (геймпадів, миші, клавіатури) під конкретну гру. Розробники можуть визначити оптимальні схеми управління, а користувачі — створювати та ділитися власними конфігураціями. Завдяки цьому Steam підтримує широкий спектр апаратури (Steam Controller, Xbox, PlayStation, Switch Pro тощо) без проблем з сумісністю.

Кожна з цих технологій робить екосистему Steam привабливішою і для розробників, і для геймерів. Разом вони сприяють тому, що платформа пропонує не просто магазин, а розвинену екосистему взаємодії, творчості та зручності.

Valve відома своєю лояльною політикою щодо користувачів. Яскравий приклад – система повернення грошей. З червня 2015 року Steam офіційно дозволяє запитувати рефанд будь-якої гри протягом 14 днів після покупки, якщо час її гри не перевищує 2 години [8]. Така політика є однією з найщедріших у галузі ігрових цифрових сервісів. Наприклад, Sony PlayStation дозволяє повернути гроші тільки за незапущені завантаження, а у Microsoft взагалі немає стандартної цифрової політики рефансу (підприємства розглядають запити вручну). У цьому плані Valve суттєво випереджає конкурентів: користувачі Steam можуть бути впевнені, що не «переплатять», оскільки матимуть можливість повернути погано оптимізовану або просто не сподобану гру.

Крім того, Steam пропагує прозорість та комфорт: існує система відгуків гравців, хмарних збережень, автоматичних оновлень, активність друзів у грі тощо. Valve також активно працює з безпекою та конфіденційністю, забезпечуючи 2FA. Всі ці переваги разом роблять платформу більш дружньою до кінцевого користувача. За відсутності якісного клієнтоорієнтованого сервісу користувачі швидко могли б переключитися на конкурентів — саме тому Valve дбає про обслуговування.

У підсумку, хоча домінування Steam де-факто дає Valve певну владу, компанія демонструє, що готова поступово впроваджувати зміни на користь гравців. Система рефансу, яка раніше здавалася не вигідною видавцям, зрештою підняла довіру та задоволеність користувачів, не завдавши значних фінансових втрат (і, навпаки, підсилила чесний вибір споживачів).

Аналіз показує, що господарювання Steam як фактичної «монополії» на ринку цифрової дистрибуції ігор має двоякий ефект, але в цілому переважають позитивні наслідки. З одного боку, панування однієї платформи може означати меншу конкуренцію та є ризики зловживань (високі ціни, ексклюзиви, переговорні стратегії з видавцями). З іншого боку, мережеві ефекти, економія масштабу та стандартизація процесів приносять вигоду всім учасникам ринку. Розробники отримують великий ринок збуту і доступ до інструментів (Workshop, Early Access тощо); гравці – широкий вибір ігор з високим рівнем сервісу та конкуренцією цін (розпродажі, регіональна політика); індустрія – стабільну платформу для інновацій та колективної творчості.

У майбутньому роль Steam залежатиме від того, чи зможе Valve підтримувати баланс між контролем і відкритістю. Зараз компанія активно розвиває додаткові продукти (Steam Deck, VR-шоломи, хмарні сервіси) і, водночас, стимулює появу конкурентів (Epic, підтримка сторонніх магазинів у клієнті). Однак навіть з появою конкурентів, ключовим чинником лишається сам обсяг та лояльність аудиторії Steam. Поки що платформа демонструє, що її монополістичне становище використовується на користь широкого ринку: вона знижує витрати для розробників, зменшує піратство через якісний сервіс і задає високі стандарти екосистеми дистрибуції.

Таким чином, Steam як монопольна сила виконує «корисну» роль для галузі. Завдяки фінансовій та технологічній підтримці екосистеми, стандартам обслуговування і клієнтоорієнтованій політиці, загальна вигода для ринку та споживачів перевищує потенційні недоліки домінування. Надалі важливо слідкувати за розвитком конкурентного середовища і регуляторних норм, щоб зберегти баланс між інноваціями і рівними умовами гри.

References

1. Ahmadi, K. (2016). How Steam did digital distribution correctly. Medium. Retrieved from: <https://medium.com> (cited with Bloomberg data) [in English].
2. Toto, S. (2020, December 30). Price Breakdown Of A \$70 Video Game: Digital Vs Physical. Kantan Games Inc. CEO Blog. Retrieved from: <https://kantangames.com> [in English].
3. Newell, G. (2011, October 25). Valve: Piracy is a Service Issue (cited in Van der Sar). TorrentFreak. Retrieved from: <https://torrentfreak.com> [in English].

4. Maxwell, A. (2023, July 20). 70% of Russian Gamers Are Pirates Following Western Publisher Exodus. TorrentFreak. Retrieved from: <https://torrentfreak.com> [in English].
5. Tyson, M. (2024, October 13). Publishers face 20% game revenue reduction if Denuvo DRM is cracked quickly, according to new study. Tom's Hardware. Retrieved from: <https://tomshardware.com> (based on Volckmann W.M., Entertainment Computing, DOI:10.1016/j.entcom.2024.100885) [in English].
6. Savage, P. (2015, January 29). Steam Workshop creators have made over \$57 million since 2011. PC Gamer. Retrieved from: <https://pcgamer.com> [in English].
7. Valve. (2012, September 10). Steam Big Picture Available Today (Press Release). Retrieved from: <https://store.steampowered.com/bigpicture/> [in English].
8. Geigner, T. (2015, June 3). The Future Is Now: Steam Finally To Allow Refunds On Digital Purchases. Techdirt. Retrieved from: <https://techdirt.com> [in English].
9. Ahmadi, K. (2016). How Steam did digital distribution correctly. Medium (includes anecdotal report from Indonesian gamer). Retrieved from: <https://medium.com> [in English].
10. Investopedia. (2024, April 30). Natural Monopoly: Definition, How It Works, Types, and Examples. Retrieved from: <https://investopedia.com> [in English].

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.03

Artem Lopatin

HOW STEAM'S MONOPOLY MAKES DIGITAL DISTRIBUTION BETTER: ECONOMY, STANDARDS, AND ECOSYSTEM

Abstract : *This thesis examines Steam's market dominance in digital game distribution and the concept of a "benevolent monopoly." The introduction outlines Steam's scale (approximately 75% of the PC game market) and discusses natural monopoly economics. The economic benefits section explains how digital distribution increases developers' revenue share (~70% of game price versus ~50% in physical retail), greatly aiding indie studios. It compares distribution models (Steam, Epic, console stores) and commission structures. The piracy section argues that convenient legal access, regional pricing, and promotions (e.g. Steam discounts often undercut pirated-copy prices) reduce piracy. Citing experts, we note that superior service (as Steam provides) is more effective against piracy than DRM. The technological advantages section highlights Steam's unique features: Workshop (mod marketplace, \$57M paid to creators since 2011), Early Access funding, Big Picture Mode, and Steam Input. The consumer-oriented policy section details Steam's refund policy (14 days/2 hours) compared to stricter console policies. Conclusions emphasize that Steam's dominance yields economies of scale, unified standards and vibrant ecosystem, benefiting the market; future prospects (Steam Deck, VR, cloud, and competition) are also discussed.*

Key words: Steam; digital distribution; monopoly; economic benefits; piracy; Steam Workshop; customer policy; refund; refund; annotation; monopoly benefit.

Відомості про автора / Information about the Author

Артем Лопатін, викладач кафедри економіки та підприємництва, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: alochnu@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2707-9033>.

Artem Lopatin, Lecturer, Department of Economics and Entrepreneurship, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: alochnu@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2707-9033>.

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.04

Ishchenko Nataliia

MANAGEMENT IN INTERNATIONAL EDUCATIONAL PROJECTS DURING CRITICAL DISRUPTIVE TRANSITIONS

This paper explores the challenges and opportunities faced in managing international educational projects during times of war. It focuses on the adaptation of project management strategies in conditions of instability, changes in process organization, and the role of international cooperation in supporting educational initiatives. Through the analysis of real-world case studies, the paper demonstrates how universities adjust their strategies and infrastructure to sustain the educational process in times of crisis.

Keywords: project management, international educational projects, adaptation, challenges, opportunities, strategy, education.

In recent years, project management in education has faced significant challenges due to global crises, including the COVID-19 pandemic and the war in Ukraine. The military conflict, destruction of infrastructure, migration flows, and geopolitical instability have presented new challenges for educational institutions. In this context, project management has become a key tool for successfully implementing educational initiatives, especially in international projects.

This research focuses on the analysis of project management in international educational projects during wartime, with an emphasis on adaptation strategies, challenges, and opportunities in managing such projects during a crisis. The study will primarily focus on universities and educational institutions that continue to operate and evolve despite difficult conditions.

The war in Ukraine has become one of the largest crises affecting educational processes not only in Ukraine but across Europe and beyond. According to UNICEF, over 5 million children in Ukraine have had their education disrupted due to the conflict [1]. International educational cooperation, traditionally based on student, faculty, and researcher mobilization, faces several serious problems, such as:

- **Communication breakdowns and infrastructure destruction:** Many Ukrainian universities have experienced the destruction of infrastructure, hindering both national and international cooperation. Key communication channels and partnerships have been paralyzed.
- **Mobility of students and faculty:** The war has severely limited opportunities for students and faculty to participate in exchanges, conferences, and other international programs [2]. It has also complicated the recruitment of international students, which could aid in the restoration of educational processes.
- **Financial issues and blocked grants:** Many international educational projects and grants have been suspended or blocked, creating significant challenges in securing funding for research and educational programs.

Project management during wartime requires universities to be flexible and rapidly adapt to new conditions. A key aspect of this is the ability of educational institutions to realign their strategies and methods of operation to continue implementing international projects and maintain the quality of education. Key principles of adaptation in project management for educational institutions during war include (Fig.1):

Flexibility and innovation	Use of digital technologies	Adaptation of educational programs
Universities are expected to utilize innovative technologies and approaches to adapt their programs to new conditions, such as the introduction of online courses and digital platforms for learning and partner collaboration.	The shift to remote learning has been a key step for many universities, enabling them to maintain educational processes and continue international cooperation despite physical and logistical restrictions.	Educational institutions are developing new formats of programs that can be implemented in crisis conditions, including hybrid and blended learning models to adjust traditional courses to remote formats.

Fig.1. Key Principles of Adaptation in Project Management for Educational Institutions

Adaptation Strategies for International Educational Projects During War:

Collaboration and Partnerships in Crisis. One of the biggest challenges universities face during wartime is the disruption of traditional international cooperation and partnerships. However, these connections become even more crucial in times of crisis.

Project management in education enables universities to develop strategies that shift their methods of interaction with international partners. Instead of traditional student and faculty exchanges requiring physical mobility, universities focus on creating virtual partnerships, online courses, and international scientific platforms.

A successful example in PMBSNU is the DIGISTAR NEXT project (Digital Transformation of Education in Entrepreneurship), funded by DAAD and in collaboration with Saarland University (University of Saarland, Saarbrücken, Germany). The project supports Ukrainian universities by creating online educational programs and virtual knowledge-sharing platforms, enabling the continuation of education despite the inability for physical presence. The project includes internships in Germany, joint seminars, conferences, and the enhancement of educational components related to the digital transformation of the economy.

Adopting Flexible Learning Models. One of the key adaptations in project management during wartime education is the shift to flexible learning models, combining online and hybrid approaches. This shift was accelerated by COVID-19 and became a necessity in the war context. Universities began developing online courses for students both within Ukraine and abroad. Project management plays a crucial role in coordinating all participants and resources.

Ukrainian institutions adapted their programs for remote learning, using hybrid models to continue education despite safety concerns.

Resilience and Long-Term Planning. Project management in educational projects during wartime goes beyond short-term tasks and focuses on long-term strategies for resilience. These strategies account for potential future scenarios, including further conflict, infrastructure destruction, and migration flows. Project management includes risk analysis and long-term planning, ensuring flexibility and sustainability for international projects, despite instability.

The Erasmus+ program in Ukraine continues to operate using virtual and hybrid formats, helping universities remain part of the European educational space and ensuring resilience in the face of crisis. The Erasmus+ project "Distance Education for Future" (DEFEP – 101083143) focuses on adopting best European practices in distance learning to meet the needs of modern higher education seekers and the labor market [3]. Managed by the grant-holder institution PMBSNU, the project strengthens digital learning approaches and supports the modernization of Ukrainian universities during wartime. Project aims to establish a sustainable and effective distance learning system as a distinct form of education in Eastern Partnership countries. This will address future educational challenges arising from generational, ideological, and technological shifts in the labor market. Simultaneously, it promotes barrier-free education and a safe learning environment. The project will enhance existing distance learning in Ukrainian and Moldovan HEIs, incorporating European best practices. It focuses on creating institutional units, developing distance learning system methods and materials, and training faculty. Ultimately, this will systemize distance education as an independent field, developing students' professional competencies and soft skills to meet labor market demands.

Overcoming Barriers: Risk and Logistics Management. Project management involves managing risks, which is crucial in wartime. Educational projects face barriers like transportation issues, financial difficulties, and security

concerns. Effective risk management is essential to not only maintain the project but also achieve its goals. Managing logistics and security challenges in international projects allows universities to continue their educational initiatives despite wartime conditions.

Table 1

Problems and Risks of International Educational Projects in Wartime

Risk Type	Description	Risk Management Strategy
Financial Constraints	Grant blockages, difficulties with international financing	Search for alternative funding sources, expense optimization
Logistical Issues	Limited mobility, destruction of transportation infrastructure	Use of digital platforms, process virtualization
Safety of Students and Faculty	Threats to the life and health of project participants	Implementation of remote learning activities
Legal Barriers	Uncertainty in legislation, sanctions	Development of new partnership agreements, legal support

Development of New Funding Models. One of the key aspects of successfully adapting international educational projects in wartime is the ability to find new sources of funding. Traditional grants and support from public and private funds are often unavailable, prompting universities to seek alternative ways to raise funds. Project management helps organize these processes by utilizing various funding models, such as crowdfunding, private investments, and mobilizing internal university resources. Faced with financial difficulties, universities have started developing internal strategies like paid online courses and attracting private investors. These approaches help compensate for the lack of external funding and ensure long-term sustainability of educational projects.

Using Digital Platforms for Educational Projects. In wartime, where physical mobility is limited, digitalization becomes a crucial tool for maintaining educational processes. Many universities, including Ukrainian ones, have already started using digital platforms for online courses, academic conferences, and educational programs. In war conditions, digitalization not only helps maintain connections with international partners but is essential for restoring and preserving educational standards.

Table 2

Impact of Digitalization on Educational Processes in Wartime

Platform	Implementation Strategy	Advantages
Online courses (MOOC)	Development of hybrid courses	Enables global student learning regardless of location
Virtual conferences	Live broadcasts, video conferences	Facilitates international meetings and experience sharing without physical presence
Communication platforms	Discussions, forums, chats	Strengthens connections and knowledge exchange between students and faculty

Assessing the Effectiveness and Resilience of Project Management During War. Project management in wartime must continuously assess the effectiveness and resilience of managed projects. Risk analysis is a key method for identifying potential threats and developing strategies to address them. Indicators like student engagement, quality of content, and partnership levels are used to evaluate project sustainability. Regular monitoring allows for strategy adjustments and corrective measures.

Ukrainian universities in the Erasmus+ program implemented regular risk assessments to address threats to student and faculty safety, enabling timely updates to educational programs and support for project participants.

Supporting Vulnerable Student Groups. Project management in wartime education must consider the needs of vulnerable student groups, such as refugees, students with disabilities, and those in difficult social situations. These students face challenges like access to education, psychological pressure, and financial difficulties. Ukrainian universities actively support refugee students by providing access to educational materials, scholarships, and psychological support. Programs for students with special needs include online learning, individual consultations, and the creation of supportive educational communities.

The Erasmus+ project "Promoting professional education and students engagement through comprehensive mentoring and tutoring system at HEIs " (PROMENT - 101082696) is conducted in PMBSNU [4]. The university's Tutoring & Mentoring (T&M) system will integrate methods, algorithms, and IT platforms with university structures, trained personnel, and senior student involvement. This comprehensive approach will embed T&M within the educational process, enhancing students' hard and soft skills and civic engagement. Project activities include creating tutoring and mentoring frameworks, establishing T&M centers, developing learning resources, training staff, students, and industry mentors. It also fosters collaboration among participating HEIs through international expertise exchange and strengthens their ties with the broader socio-economic environment.

Role of Government and International Organizations in Supporting Educational Projects. Government support and international organizations play a critical role in the success of educational projects during war. Collaboration with international partners and leveraging their resources is vital for implementing educational programs in war-affected countries.

In 2022, an initiative supported by the UN aimed to restore education for youth during the war in Ukraine. The project included the development of remote learning courses and psychological support programs for students and faculty. Thanks to international funding and coordination, the project successfully provided education to thousands of students across the country.

Project management in international educational projects during war requires flexibility, innovation, and the ability to adapt quickly to changing conditions. The implementation of digital technologies, hybrid learning models, and new financing methods enables the continuation of educational processes despite challenges. International cooperation, support for vulnerable student groups, and long-term strategic planning are essential for the successful realization of educational projects during wartime. Applying best project management practices ensures the resilience and sustainability of these projects despite crisis situations.

Acknowledgments: *The author wishes to express gratitude to the CARA program and the Institute for Advanced Study (IAS) at Durham University for their invaluable support and for providing the opportunity to engage in research that contributed to the development of academic connections in the field of project management in education during wartime.*

References

1. UNICEF. (2023). War has hampered education for 5.3 million children in Ukraine. [unicef.org](https://www.unicef.org/ukraine/en/press-releases/war-has-hampered-education?utm_source=chatgpt.com). Retrieved from: https://www.unicef.org/ukraine/en/press-releases/war-has-hampered-education?utm_source=chatgpt.com [in English].
2. Kabinet Ministriv Ukrainy. (1995). Postanova vid 27 sichnia 1995 r. № 57 «Pro zatverdzhennia Pravyl peretynannia derzhavnoho kordonu hromadianamy Ukrainy» (zi zminamy ta dopovnenniamy) [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 57 dated January 27, 1995 "On Approval of the Rules for Crossing the State Border by Citizens of Ukraine" (with amendments)]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
3. Official DEFEP project webpage. (n.a.). defep.chmnu.edu.ua. Retrieved from: <https://defep.chmnu.edu.ua/uk/summary-ua/> [in Ukrainian, English, Romanian].
4. Official PROMENT project webpage. (n.a.). proment.pro. Retrieved from: <https://www.proment.pro/> [in Ukrainian, English].

**УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНИМИ ОСВІТНІМИ ПРОЄКТАМИ ПІД ЧАС КРИТИЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ**

Тези досліджують управління міжнародними освітніми проектами в умовах війни, зокрема адаптацію проектного менеджменту до ситуації нестабільності. Особлива увага приділяється змінам в організації освітніх процесів та ролі міжнародної співпраці в підтримці освітніх ініціатив. Через аналіз реальних кейсів, розглядаються способи адаптації стратегій та інфраструктури університетів для забезпечення безперервності навчального процесу під час війни.

Ключові слова: проектний менеджмент, міжнародні освітні проекти, адаптація, виклики, можливості, стратегія, освіта.

Відомості про автора / Information about authors

Іщенко Наталія, кандидат економічних наук, доцент, кафедра економіки та підприємництва, факультет економічних наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.

Ishchenko Nataliia, PhD in Economics, associate professor, Chair of Economy and Entrepreneurship, Petro Mohyla Black Sea National University.

Розділ
МІЖНАРОДНІ
ВІДНОСИНИ

Section
INTERNATIONAL
RELATIONSHIPS

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.05

Тетяна Богданова,
Марія-Магдалена Бушетець

КЛІМАТИЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯПОНІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Дослідження кліматичної дипломатії Японії аналізує ключові стратегії та інструменти, що використовуються цією країною для вирішення проблеми зміни клімату на міжнародному рівні. Японія активно сприяє розвитку глобальної кліматичної політики через участь у міжнародних угодах, таких як Паризька угода, а також через підтримку різних ініціатив, спрямованих на зниження викидів парникових газів та просування сталого розвитку. Особлива увага приділяється технологічним інноваціям, зокрема в області чистих енергетичних технологій та енергоефективності, які стали важливою складовою японської кліматичної дипломатії. Країна також активно взаємодіє з іншими державами, створюючи платформи для обміну досвідом і підтримки екологічних ініціатив. Це дослідження висвітлює стратегічні підходи Японії до зміни клімату та її роль у формуванні міжнародної екологічної політики.

Ключові слова: Японія, кліматична дипломатія, зміна клімату, міжнародна співпраця, екологічна політика, вуглецева нейтральність.

Теоретичні засади кліматичної дипломатії. Кліматична дипломатія є одним із новітніх напрямів міжнародних відносин, що сформувався на перетині екологічної політики, глобального управління та зовнішньої політики держав. У контексті зростаючих загроз, пов'язаних зі зміною клімату, міжнародна спільнота дедалі активніше вдається до дипломатичних механізмів як інструменту координації зусиль, узгодження позицій і досягнення глобального консенсусу щодо зниження викидів парникових газів, переходу до відновлюваної енергетики та підтримки сталого розвитку. Сучасна кліматична дипломатія охоплює не лише участь країн у багатосторонніх угодах, а й їхню активність у двосторонніх форматах, ініціативах «зеленої» допомоги, технологічному трансфері та фінансовій підтримці менш розвинених держав у сфері клімату [1].

Вітчизняна та зарубіжна наукова література акцентують увагу на кліматичній політиці ЄС та міжнародній співпраці в цій галузі під егідою ООН [1-3]. Тому вважаємо за доцільне висвітлити ключові стратегії та інструменти кліматичної дипломатії Японії.

Еволюція кліматичної дипломатії тісно пов'язана з розвитком міжнародного екологічного права. Перші спроби глобального реагування на екологічні виклики можна простежити ще в 1970-х роках, однак систематичний розвиток цієї сфери почався з підписання Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК ООН) у 1992 році. Саме ця конвенція започаткувала регулярні зустрічі сторін (так звані *COP – COP*), що стали головним форумом кліматичної дипломатії. Надалі було прийнято кілька ключових документів, серед яких Кіотський протокол (1997), Паризька угода (2015) та інші. Вони стали базою для визначення глобальних зобов'язань, обсягів скорочення викидів та впровадження кліматичних стратегій на національному рівні.

Механізми, які використовує міжнародна кліматична політика, є багаторівневими й різноманітними. По-перше, це багатосторонні угоди, що фіксують цілі та механізми реалізації кліматичної політики (наприклад, обов'язкові звіти, перевірка прогресу, адаптація до кліматичних змін). По-друге, фінансові механізми – такі як Зелений кліматичний фонд – дозволяють забезпечити підтримку для країн, що розвиваються. По-третє, важливою складовою є ринкові інструменти – системи торгівлі викидами, вуглецеве ціноутворення, схеми кредитів за скорочення викидів. По-четверте, активну роль відіграє технологічне співробітництво: розвинені держави допомагають іншим країнам у впровадженні енергоефективних рішень та «зелених» інновацій.

Особливу увагу в межах кліматичної дипломатії приділяють національним зобов'язанням країн – так званим національно визначеним внескам (*Nationally Determined Contributions, NDCs*), які кожна держава подає в рамках Паризької угоди. Ці внески фіксують кількісні або якісні показники, яких країна прагне досягти в галузі клімату, наприклад, зниження викидів парникових газів на певний відсоток до 2030 року. Таким чином, держави

виступають основними агентами глобальної кліматичної політики: вони формують правила, забезпечують виконання рішень, беруть участь у переговорах та фінансують реалізацію кліматичних програм [4].

У сучасному світі держава може обирати одну з кількох ролей у кліматичному порядку: ініціатора, посередника, виконавця або навіть блокувальника реформ. Наприклад, Японія виступає як лідерка кліматичних ініціатив, просуваючи жорсткі зобов'язання, високі стандарти екологічної відповідальності та інвестиції у відновлювану енергетику. Інші країни з великим обсягом викидів (наприклад, Китай, Індія, США) перебувають під пильним наглядом міжнародної спільноти, адже їхні дії або бездіяльність мають вирішальне значення для досягнення глобальних кліматичних цілей. Водночас малі острівні держави, які є найбільш уразливими до наслідків зміни клімату, виступають як голоси совісті міжнародної спільноти, вимагаючи швидких і рішучих дій від найбільших економік світу.

Таким чином, кліматична дипломатія є складним, багаторівневим явищем, у межах якого поєднуються екологічні, політичні, економічні та соціальні інтереси. Вона вимагає гнучкості, здатності до компромісу, довгострокового стратегічного бачення та готовності до міжсекторальної співпраці. У цьому контексті аналіз кліматичної дипломатії окремих країн, зокрема Японії, дозволяє краще зрозуміти, яким чином національні політики трансформуються у глобальні рішення, і яку роль окремі держави відіграють у формуванні майбутнього кліматичного порядку.

Кліматична дипломатія Японії: національний та міжнародний виміри. Японія є однією з провідних економік світу, яка відчутно постраждала від наслідків кліматичних змін і водночас стала активним учасником формування глобального кліматичного порядку. Географічне розташування країни, що передбачає часті стихійні лиха (тайфуни, землетруси, повені), а також висока залежність від імпорту енергоносіїв, змусили уряд Японії шукати баланс між економічною стабільністю, енергетичною безпекою та екологічною відповідальністю. У цьому контексті кліматична дипломатія Японії розвивалась як на національному рівні – через формування відповідних стратегій і планів, так і на міжнародному – через участь у глобальних угодах та регіональних ініціативах.

На внутрішньому рівні Японія послідовно розробляє і оновлює кліматичну стратегію відповідно до міжнародних зобов'язань. Центральною метою є досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 року, що було офіційно задекларовано урядом у 2020 році. Японія поставила перед собою завдання скоротити викиди парникових газів на 46% до 2030 року (порівняно з рівнем 2013 року), що відображено в її Національно визначеному внеску у межах Паризької угоди. Для реалізації цих амбітних цілей уряд втілює низку політик і програм: підтримка розвитку відновлюваних джерел енергії (зокрема, сонячної, геотермальної, водневої), модернізація промисловості з використанням чистих технологій, популяризація електромобілів та «зеленого» громадського транспорту.

Окрему увагу в національній кліматичній політиці приділяють розвитку «зеленої» економіки як одного з драйверів зростання. Уряд Японії реалізує так звану Зелену стратегію зростання (*Green Growth Strategy*), яка передбачає співпрацю між державою, приватним сектором і науковими установами у сфері інновацій та декарбонізації. Одним із пріоритетів є розвиток водневої енергетики – Японія прагне стати глобальним лідером у цьому напрямі, інвестуючи у відповідну інфраструктуру та технології. Крім того, важливою частиною внутрішньої кліматичної політики є система вуглецевого ціноутворення, впровадження стандартів енергоефективності та реформа енергетичного сектору загалом [5].

На міжнародній арені Японія демонструє високий рівень залученості до ключових кліматичних процесів. Країна є однією з перших підписантів Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та брала активну участь у розробці Кіотського протоколу – першої юридично зобов'язальної угоди щодо скорочення викидів парникових газів. Згодом Японія підтримала Паризьку кліматичну угоду, визнавши її гнучкість і довгостроковий характер як важливі умови для ефективного залучення країн з різним рівнем розвитку.

Крім того, Японія є активним учасником щорічних конференцій сторін (COP), де представляє власні кліматичні ініціативи, підтримує технологічний обмін та фінансову допомогу країнам, що розвиваються. На самітах COP Японія неодноразово ініціювала створення або підтримку спеціальних фондів, спрямованих на адаптацію до кліматичних змін, та просувала концепцію «зеленого зростання» як стратегії, що дозволяє одночасно забезпечити економічний розвиток і екологічну відповідальність. Під час конференції COP26 у Глазго у 2021 р. Японія підтвердила наміри розширити інвестиції у відновлювану енергетику та міжнародну кліматичну допомогу, зокрема країнам Південно-Східної Азії [6].

Окремий вимір кліматичної дипломатії Японії – це співпраця з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону. Японія виступає як лідер у регіоні, просуваючи проекти з енергетичної трансформації, модернізації інфраструктури та зміцнення адаптаційного потенціалу країн, вразливих до зміни клімату. Через такі інструменти, як Офіційна допомога розвитку (ODA) [7], Японія фінансує численні проекти з розвитку «зеленої» енергетики в Індонезії, В'єтнамі, Філіппінах, Камбоджі та інших країнах. Також активно розвивається співпраця

у межах Азійського банку розвитку та Регіонального партнерства з питань навколишнього середовища для сталого розвитку в Азії і Тихому океані (APFED) [8].

Важливо зазначити, що Японія використовує кліматичну дипломатію як інструмент «м'якої сили», посилюючи свій міжнародний імідж, зміцнюючи економічні зв'язки та демонструючи зразок відповідальної держави у глобальному вимірі. Кліматична політика Японії не є ізольованою від інших сфер – вона тісно інтегрована в загальну зовнішньополітичну стратегію країни та підкреслює пріоритетність сталого розвитку у XXI столітті.

Також Японія бере участь у Групі семи (G7), де просуває концепцію «Азійського переходу до декарбонізації» (*Asia Zero Emissions Community, AZEC*), спрямовану на сприяння сталому енергетичному переходу в регіоні, враховуючи національні особливості розвитку кожної країни. У цьому контексті Японія балансує між екологічними зобов'язаннями та енергетичною безпекою, включаючи перезапуск безпечних атомних електростанцій після аварії у Фукусімі.

Окрім екологічних та економічних інтересів, кліматична дипломатія Японії слугує інструментом геополітичного впливу – через підтримку «зелених» ініціатив в Азії країна конкурує з Китаєм за лідерство у сфері сталого розвитку та посилює стратегічне партнерство зі США, ЄС та Австралією [9].

Таким чином, кліматична дипломатія Японії функціонує одночасно у двох вимірах – національному та міжнародному – і має стратегічне значення як для самої країни, так і для регіональної та глобальної безпеки. Вона демонструє, що боротьба зі зміною клімату може бути не лише екологічним обов'язком, а й елементом державної модернізації, джерелом інновацій і чинником міжнародного впливу.

Оцінка ефективності кліматичної дипломатії Японії. Кліматична дипломатія Японії, попри її значну активність на міжнародному рівні, залишається предметом неоднозначних оцінок у світовому експертному середовищі. З одного боку, Японія демонструє прагнення до лідерства у сфері кліматичної політики, активно бере участь у міжнародних переговорах, підтримує країни, що розвиваються, і декларує амбітні національні цілі щодо декарбонізації. З іншого боку – внутрішня реалізація кліматичних стратегій та інерційність енергетичної політики країни нерідко стають джерелом критики.

Проте на тлі всіх досягнень виклики залишаються вагомими. Найбільша проблема – енергетична структура Японії, яка після аварії на Фукусімі у 2011 році зазнала радикальної трансформації. З міркувань енергетичної безпеки країна почала активніше використовувати вугілля і скраплений природний газ, що призвело до зростання викидів парникових газів. Хоча відновлювана енергетика поступово розвивається, її частка все ще недостатньо висока, щоб суттєво зменшити вуглецевий слід. Японія також залишається однією з країн, яка продовжує фінансувати інфраструктурні енергопроекти з використанням викопного палива за кордоном, зокрема в країнах Південно-Східної Азії. Це викликає критику з боку екологічних організацій та інших країн, які вимагають повної відмови від такої практики.

Ще одним викликом є суперечливість іміджу Японії як кліматичного лідера. Хоча країна формально підтримує кліматичні угоди та зобов'язання, її практична політика часто сприймається як консервативна та обережна. Це ставить Японію перед дилемою: виступати як лідер, здатний формувати глобальні кліматичні стандарти та брати на себе підвищені зобов'язання, чи залишатись послідовником, що орієнтується на компромісні рішення, не виходячи за межі прийнятного для свого економічного устрою. У порівнянні з Європейським Союзом, який активно просуває «Зелений курс» та жорстке регулювання, Японія часто виглядає як обережний гравець, що зважає екологічні цілі з економічними ризиками.

Втім, з огляду на глобальні трансформації – зокрема, прискорення «зеленої» трансформації в Європі, жорсткіші кліматичні вимоги у міжнародній торгівлі (наприклад, вуглецевий кордонний податок у ЄС), зростання попиту на інноваційні еко-технології – Японія має перспективу стати впливовим актором у майбутній архітектурі кліматичного управління. Її технологічний потенціал, висока наукова база, досвід екологічного менеджменту, а також стратегічна позиція в АТР створюють передумови для поглиблення як регіональної, так і глобальної співпраці. За умови активнішої декарбонізації внутрішньої економіки та повної відмови від фінансування проектів з викопним паливом за межами країни, Японія може поступово перейти до статусу «зеленого лідера».

У перспективі, кліматична дипломатія Японії може відіграти ключову роль у формуванні нових моделей партнерства між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Зростає значення міждержавної співпраці у сфері трансферу чистих технологій, фінансової підтримки адаптаційних заходів та спільного реагування на кліматичні загрози. Водночас, активна участь Японії у майбутніх COP-самітах, ініціативах «зеленої архітектури безпеки» та нових регіональних екоплатформах зможе не лише посилити її міжнародний авторитет, а й сприяти створенню більш справедливого та ефективного кліматичного порядку.

Висновки. На теоретичному рівні кліматична дипломатія Японії виростає із загальної еволюції міжнародного екологічного співробітництва, у якому Японія відіграє помітну роль ще з часів Кіотського протоколу. Участь у Паризькій угоді, COP-самітах, двосторонніх та багатосторонніх ініціативах підтверджує прагнення Японії бути надійним партнером у глобальних кліматичних процесах. Водночас, важливе місце у кліматичній дипломатії

посідає регіональний рівень – зокрема, співпраця з країнами АТР у сфері «зеленої» енергетики, трансферу технологій та зміцнення адаптаційного потенціалу.

Аналіз ефективності кліматичної дипломатії Японії показав подвійний характер її сучасного курсу. З одного боку, країна демонструє чіткі політичні зобов'язання: мета досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 року, розвиток водневої енергетики, підтримка «зеленої» економіки та технологічних інновацій. З іншого боку, внутрішня політика часто відстає від задекларованих амбіцій – повільні темпи декарбонізації енергетичного сектору, продовження фінансування проєктів, пов'язаних із вичерпним паливом за межами країни, та залежність від традиційних джерел енергії викликають критику. Це вказує на те, що Японія на сьогодні виступає радше послідовником у глобальному кліматичному дискурсі, ніж лідером, хоча потенціал для зміни цієї ролі є значним.

У світлі глобальних викликів – посилення кліматичних ризиків, посух, катастроф, жорсткішої екологічної регуляції на міжнародному рівні – кліматична дипломатія Японії потребує певної трансформації.

References

1. Rudyk, O. (2023). Klimatychna dyplomatiia yak novyi napriam mizhnarodnoi polityky [Climate diplomacy as a new direction of international policy]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii – International Relations, Public Communications and Regional Studies*, 2 (16) (pp. 168-178). (in Ukrainian)
2. Mabey, N., Gallagher, L., & Born, C. (2013). Understanding Climate Diplomacy. E3G (Third Generation Environmentalism). *Climate and Development Knowledge Network (CDKN)*. Retrieved from <https://cdkn.org/sites/default/files/files/E3G-Understanding-Climate-Diplomacy.pdf> (in English)
3. Turchyn, Ya. & Ivasechko, O. (2018). Klimatychna dyplomatiia yak skladova «miakoi syly» suchasnykh derzhav: mizhnarodnyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy [Climate diplomacy as a complex of «soft power» of modern states: international experience and ukrainian prospects]. *Humanitarian vision*, 4 (2) (pp. 20-25). (in Ukrainian)
4. Ministry of the Environment, Government of Japan. (2023). *Japan's Nationally Determined Contribution (NDC)*. Retrieved from <https://unfccc.int/sites/default/files/2025-02/Japans%202035-2040%20NDC.pdf> (in English)
5. METI – Ministry of Economy, Trade and Industry of Japan. (2020). *Green Growth Strategy Through Achieving Carbon Neutrality in 2050*. Retrieved from <https://faolex.fao.org/docs/pdf/jap207779En.pdf> (in English)
6. The official page of Prime Minister's Office of Japan. (2021). *COP26 World Leaders Summit Statement by Prime Minister KISHIDA Fumio*. Retrieved from https://japan.kantei.go.jp/100_kishida/statement/202111/00002.html (in English)
7. Official Development Assistance (ODA). (1999). *Japan's Official Development Assistance Charter*. Retrieved from <https://www.mofa.go.jp/policy/oda/summary/1999/ref1.html> (in English)
8. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2002). *Type 2 Project, Projects Registered by the Government of Japan (21/08/2002)*. Retrieved from <https://www.mofa.go.jp/policy/environment/wssd/2002/type2/index.html> (in English)
9. Hasui, S. & Komatsu, H. (2021). Climate Security and Policy Options in Japan. *Politics and Governance*, 9 (4) (pp. 79-90). Retrieved from <https://www.cogitatiopress.com/politicsandgovernance/article/viewFile/4414/2343> (in English)

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.05

Tetiana Bohdanova
Mariia-Mahdalienna Bushtets

JAPAN'S CLIMATE DIPLOMACY AT THE PRESENT STAGE

The study of Japan's climate diplomacy analyses the key strategies and instruments used by the country to address climate change at the international level. Japan actively contributes to the development of global climate policy through participation in international agreements such as the Paris Agreement, as well as by supporting various initiatives aimed at reducing greenhouse gas emissions and promoting sustainable development. Particular attention is paid to technological innovation, particularly in the field of clean energy technologies and energy efficiency, which have become an important component of Japan's climate diplomacy. The country also actively engages with other countries, creating platforms for sharing experiences and supporting environmental initiatives. This study highlights Japan's strategic approaches to climate change and its role in shaping international environmental policy.

Keywords: Japan, climate diplomacy, climate change, international cooperation, environmental policy, carbon neutrality.

Відомості про автора / Information about the Author

Тетяна Богданова, канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики факультету політичних наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: tatjanabohdanova@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9879-9073>. Researcher ID: G-1644-2018

Tetiana Bohdanova, PhD in historical sciences, Associate professor of the International relations and foreign policy department, Faculty of Political Sciences, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: tatjanabohdanova@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9879-9073>. Researcher ID: G-1644-2018

Марія-Магдалена Буштець, студентка 2 курсу спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» факультету політичних наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: mariabushtets@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0004-1984-8607>

Mariia-Mahdaliene Bushtets, 2nd year student of the specialty 291 "International Relations, public communications and regional studies", Faculty of Political Science, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: mariabushtets@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0004-1984-8607>

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.06

Тетяна Богданова,
Христина Дрозденко

ДИПЛОМАТИЧНІ ЗУСИЛЛЯ УКРАЇНИ ТА РОЛЬ ООН В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Тези представляють ключові виклики та напрями розвитку української дипломатії в умовах повномасштабної російсько-української війни. Розглядається роль міжнародних організацій, зокрема ООН, у реагуванні на агресію Росії, надання допомоги, а також у спробах притягнення РФ до відповідальності за воєнні злочини.

Окрема увага приділяється дипломатичній активності України щодо мобілізації міжнародної підтримки, прийняття резолюцій на захист її територіальної цілісності та створення спеціального міжнародного трибуналу. Це підкреслює важливість послідовної зовнішньої політики України, спрямованої на утвердження норм міжнародного права, захист прав людини та забезпечення справедливого миру. Робиться висновок про необхідність подальшого зміцнення дипломатичних коаліцій та активного просування українських ініціатив на глобальному рівні як запоруки ефективності системи міжнародної безпеки.

Ключові слова: Україна, ООН, російсько-українська війна, Генеральна Асамблея ООН, підтримка, резолюція.

Російсько-українська війна створила безпрецедентні виклики для сучасної дипломатії щодо досягнення безпеки України. Вітчизняна дипломатія діє в умовах динамічного глобального та регіонального середовища, сповненого як можливостями, так і загрозами для держави. Ситуація ускладнюється небезпечною поляризацією світової спільноти, конфронтацією між провідними державами, численними конфліктними осередками в різних регіонах світу, а також внутрішньополітичними процесами в США та ЄС. Російсько-українська війна є не лише конфліктом на політичному та військовому рівні, але й справжнім полем битви для дипломатів. Гібридна війна, інформаційна війна та гібридні загрози пов'язані із агресивним російським реваншизмом стали безпековим викликом для України, для країн Західної Європи, для дипломатії в тому числі й міжнародної [1, 134].

Висвітлення дипломатичних зусиль України на міжнародній арені та роль ООН в умовах російсько-української війни є завданням даної роботи. Даній проблемі присвячені праці як українських науковців (С. Віднянський [2]), так і зарубіжних дослідників (Г. Костакос [3]).

Після нападу Росії на Україну 24 лютого 2022 року Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) розгорнула масштабну діяльність з надання допомоги тим, хто був вимушено переміщений або постраждав від війни будь-яким іншим чином. Усього впродовж кількох тижнів мільйони людей втратили свої домівки та засоби існування у найшвидшій і найбільшій кризі переміщення населення за останній час. Міжнародні організації рішуче засуджують російську агресію, ухвалюючи значну кількість резолюцій, декларацій та заяв із проханням зупинити агресію та поважати територіальну цілісність України. Проте на весну 2025 р. зусилля міжнародних інститутів (Генеральна Асамблея ООН, ОБСЄ, ЄС, G7, НАТО) не досягли успіху у врегулюванні російсько-українського воєнного конфлікту.

До прикладу, відсутність доступу міжнародних гуманітарних організацій до окупованих територій призвели до того, що численні випадки воєнних злочинів, катувань, насильницьких депортацій та порушень прав людини залишаються поза увагою світової спільноти. Це, з одного боку, ускладнює надання невідкладної допомоги цивільному населенню, яке потерпає від окупації, а з іншого, є свідченням неспроможності наявних міжнародних механізмів ефективно реагувати на порушення міжнародного гуманітарного права російським окупантом.

Місія України, нашої дипломатії, полягає в тому, щоб і надалі об'єднувати світ у протистоянні терористичній Росії та іншим ревізіоністам. Це відповідає життєвим інтересам абсолютної більшості суверенних держав, які поважають Статут ООН. Від консолідованості міжнародної спільноти залежить не просто майбутнє світопорядку та демократії, а й нормальне та стабільне життя в усіх куточках планети. Альтернативою є повернення світу в стан війни «всіх проти всіх» і багаторівневої кризи на континентах [4].

Українська дипломатія має наполягати на забезпеченні безперешкодного доступу гуманітарних місій ООН та інших організацій до всіх окупованих територій задля моніторингу ситуації, документування злочинів та надання допомоги постраждалим. Це питання має постійно порушуватися на всіх міжнародних майданчиках.

Варто згадати хоча б історичне голосування за резолюцію «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН». Рекордні 143 країни проголосували «за», зокрема багато африканських та азійських держав, які змінили політичну позицію та поступово відмовляються від політики безумовного нейтралітету. У відповідь на спробу Російської Федерації анексувати Донецьку, Запорізьку, Луганську та Херсонську області України шляхом організації псевдореферендумів, держави-члени ООН недвозначно заявили, що жодне територіальне привласнення в результаті погрози силою або застосування сили не може бути визнане законним.

У цьому зв'язку, Генеральна Асамблея ООН підтвердила свою відданість суверенітету, незалежності, єдності та територіальній цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, що поширюються на її територіальні води. У резолюції чітко зазначається, що перебування частин вищезгаданих українських регіонів під тимчасовим військовим контролем Росії є результатом агресії, у порушення суверенітету, політичної незалежності та територіальної цілісності України. Підтримавши зазначений документ, держави-члени ООН визнали рішення РФ щодо статусу чотирьох областей України несумісними з принципами Статуту ООН та висунули до Росії вимогу щодо їх негайного і безумовного скасування [5].

Крім того, важливо не забувати про ініціативу створення спеціального міжнародного трибуналу для розслідування воєнних злочинів Росії в Україні та притягнення винних до відповідальності. Українська дипломатія має відігравати провідну роль у формуванні такого трибуналу та залученні широкої міжнародної підтримки. Що є дуже вагомим внеском наших дипломатів в розвиток підтримки України та притягання РФ до відповідальності. «Спеціальна місія ООН, створена для розслідування масового вбивства українських військовополонених в Оленівці (Донеччина, 29 липня 2022 року) не отримала жодних результатів і згодом була ліквідована» [6].

Саме тому, одним із головних стратегічних напрямів є системна робота над формуванням потужної коаліції держав-партнерів, які підтримують Україну у ГА ООН. Це дозволить ініціювати та приймати важливі резолюції, що засуджують дії Російської Федерації, зокрема, щодо порушень прав людини, мілітаризації Криму, незаконних «референдумів» на тимчасово окупованих територіях та ракетних обстрілів цивільної інфраструктури.

Міністр закордонних справ України у 2014–2019 рр. Павло Клімкін визначив досягнення української дипломатії під час війни: 1) створення широкої міжнародної коаліції з підтримки і допомоги Україні, насамперед шляхом постачання зброї; 2) перетворення України в реальну частину Європи в результаті отримання під час широкомасштабної фази війни кандидатського статусу на членство в Європейському Союзі; 3) донесення людям у всьому світі правди про російсько-українську війну, правди про імперський характер російської агресії, спрямованої проти незалежності України і на знищення української ідентичності [1, 135].

На 2025 рік перед українською дипломатією поставили оновлені завдання. Напередодні третьої річниці повномасштабного вторгнення Росії в Україну, 19 лютого 2025 р., виконувач обов'язків заступника постпреда США при ООН Джон Келлі закликав РФ «негайно припинити війну проти України, яка не лише порушує міжнародне право, а і є стратегічною помилкою для Росії». «Тривалий мир для України має включати надійні гарантії безпеки, щоб унеможливити повторення війни. Це не повинен бути Мінськ 3.0», – наголосив Дж. Келлі. Він нагадав, що метою Мінських угод було припинення бойових дій і відновлення контролю України над своєю територією в межах міжнародно визнаних кордонів, але Росія так і не виконала жодного із зобов'язань, на які погодилася. Водночас американський дипломат назвав нереалістичною метою повернення до кордонів України, які існували до 2014 року, а гонитва за нею лише затягне війну і спричинить ще більше страждань [7].

Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш заявив: «Досить вже», оскільки війна досягла позначки у три роки. Станом на 24 лютого 2025 року, гуманітарної допомоги потребують 12,7 мільйона людей, що становить понад третину населення. Незважаючи на ці виклики, Управління ООН з координації гуманітарних питань та його гуманітарні партнери надали життєво важливу допомогу близько 8,4 мільйонам людей по всій Україні у 2024 році. Майже 60% тих, хто отримав підтримку, становили жінки та молоді дівчата. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) повідомляє, що життя 1,5 мільйона дітей у регіоні по обидва боки лінії фронту було спустошено конфліктом. ООН підтвердила 2472 жертви серед дітей (667 загиблих та 1805 поранених) з лютого 2022 року. У заяві Антоніу Гутерріша йдеться: «У цю трагічну подію я знову підтверджую нагальну потребу у справедливому, сталому та всеохоплюючому мирі – такому, який повністю підтримуватиме суверенітет, незалежність та територіальну цілісність України в межах її міжнародно визнаних кордонів, відповідно до Статуту ООН, міжнародного права та резолюцій Генеральної Асамблеї». Незалежна міжнародна комісія з розслідування ситуації в Україні, що базується у Відні та призначена Радою з прав людини, виявила нові докази, що свідчать

про поширені моделі торгтур російською владою щодо українських цивільних осіб та військовополонених на окупованих українських територіях та в Російській Федерації [8].

За словами міністра закордонних справ України Андрія Сибіги, на третю річницю повномасштабного вторгнення, «незважаючи на всі перешкоди, українська дипломатія довела здатність відстоювати принципи та правду. Ми також вдячні нашим європейським колегам за ефективну дипломатичну взаємодію заради цього результату. Сьогоднішнє голосування показало нову силу Європи та всіх наших країн-однодумців, які справді поважають міжнародне право та Статут ООН». Резолюція, ініційована Україною та країнами ЄС, закликає до деескалації, якнайшвидшого припинення бойових дій і засуджує участь військ КНДР, які воюють разом з Росією. У ній також вказано, що територіальна цілісність України має бути відновлена. Андрій Сибіга зауважив, що глобальна підтримка України залишається міцною, навіть через три роки після повномасштабного вторгнення Росії. Водночас він додав, що Україна та ширша міжнародна спільнота «помітять» компанію держав-членів, які голосували проти української резолюції. «Іноді боротися за правду непросто. Але врешті-решт саме правда творить історію. Ми цінуємо кожну з 93 держав-членів ООН, які підтримали нашу резолюцію, усі її правдиві формулювання та її чітке бажання досягти справедливого та міцного миру», – висловився глава МЗС України [9].

Підсумовуючи, підкреслимо, що Україна домагається притягнення Росії до відповідальності за воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид. Важливим елементом є подання позовів до Міжнародного суду ООН, підтримка роботи слідчих механізмів, зокрема Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні. Дипломати збирають та надають докази для міжнародних інстанцій, вимагаючи справедливого судочинства. Лише шляхом рішучих дипломатичних зусиль та тиску на Росію можна досягти відновлення поваги до міжнародного права, припинення воєнних злочинів та захисту прав цивільного населення на окупованих територіях України. Українська дипломатія має невпинно піднімати це питання на всіх міжнародних майданчиках, домагаючись повернення викрадених дітей в Україну. Лише рішучі та скоординовані дипломатичні кроки можуть змусити ворожу країну поважати міжнародне право та припинити злочинну практику. Успішність цих зусиль стане випробуванням щодо ефективності системи міжнародної безпеки.

References

1. Mezhenka, O. V. (2024). Rosiisko-ukrainska viina – viina dyplomatii [The Russian-Ukrainian war – a war of diplomacy]. *Aktualni problemy polityky – Actual Problems of Politics*, 73, (pp.134-141). (in Ukrainian)
2. Vidnianskyi, C. (2023). OON ta ukrainska dyplomatiia v borotbi za nezalezhnist i terytorialnu tsilisnist Ukrainy v umovakh rosiisko-ukrainskoї viiny [The UN and Ukrainian diplomacy in the struggle for the independence and territorial integrity of Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Mizhnarodni v'iazky Ukrainy: naukovy poshuky i znakhidky – International relations of Ukraine: scientific searches and findings*, 32, (pp.10-44). (in Ukrainian)
3. Kostakos, G. (2023). The United Nations and the Russian-Ukrainian War. *Springer Nature*. Retrieved from https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-44584-2_23 (in English)
4. Kuleba, D. (2022). Zmitsnuemo dyplomatychnyi front zarady peremohy Ukrainy [Strengthening the diplomatic front for Ukraine's victory]. *Ukraina dyplomatychna – Diplomatic Ukraine*. Retrieved from <https://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/3-2022.pdf> (in Ukrainian)
5. *Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy – Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. (2022, October, 12). Komentar MZS Ukrainy shchodo ukhvallenia Heneralnoi Asamblei OON rezoliutsii “Terytorialna tsilisnist Ukrainy: zakhyst pryntsyviv Statutu OON”. [Commentary of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine on the adoption by the UN General Assembly of the resolution “Territorial Integrity of Ukraine: Protection of the Principles of the UN Charter”]. Retrieved from <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-uhvalennya-generalnoyu-asambleyeyu-on-rezolyuciyyi-teritorialna-cilisnist-ukrayini-zahist-principiv-statutu-on> (in Ukrainian)
6. *Suspilne Novyny – Social News*. (2022, September 28). Misiia OON shchodo rozsliduvannya teraktu v Olenivku ne pryizhdzhala — ombudsmen. [The UN mission to investigate the terrorist attack in Olenivka did not come – Ombudsman]. Retrieved from <https://suspilne.media/286494-misia-on-sodo-rozsliduvanna-teraktu-v-olenivku-ne-priizhdzhala-ombudsmen/> (in Ukrainian)
7. *Ukrinform – Ukrinform*. (2025, February 18). SSHa v Radbezi OON: myr dlia Ukrainy maie peredbachaty nadiini harantii bezpeky, a ne buty Minskom 3.0. [US in the UN Security Council: peace for Ukraine must provide for reliable security guarantees, not be Minsk 3.0.]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3961666-ssa-v-radbezi-on-mir-dlia-ukraini-mae-peredbacati-nadiini-garantii-bezpeki-a-ne-buti-minskom-30.html> (in Ukrainian)
8. *United Nations: Information Service Vienna*. (2025, February 24). Relentless attacks on populated areas in Ukraine are having devastating impact on children. Retrieved from <https://unis.unvienna.org/unis/topics/ukraine.html> [in English]

9. *Ukrinform – Ukrinform*. (2025, February 24). Henasambleia OON ukhvalyla ukrainsku rezoliutsiiu shchodo richnytsi rosiiskoi viiny [UN General Assembly adopts Ukrainian resolution on anniversary of Russian war]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3963910-genasambleia-on-uhvalila-ukrainsku-rezoluciu-sodo-ricnici-rosijskoi-vijni.html> (in Ukrainian)

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.06

Tetiana Bohdanova
Khrystyna Drozdenko

UKRAINE'S DIPLOMATIC EFFORTS ON THE INTERNATIONAL STAGE: THE ROLE AND INFLUENCE OF THE UNITED NATIONS

The theses present the key challenges and directions for the development of Ukrainian diplomacy in the context of the full-scale Russian-Ukrainian war. The role of international organizations, in particular the UN, in responding to Russia's aggression, providing assistance, and attempting to bring Russia to justice for war crimes is considered.

Particular attention is paid to Ukraine's diplomatic efforts to mobilize international support, adopt resolutions in defense of its territorial integrity and establish a special international tribunal. This underscores the importance of a consistent foreign policy of Ukraine aimed at promoting international law, protecting human rights and ensuring a just peace. The author concludes that it is necessary to further strengthen diplomatic coalitions and actively promote Ukrainian initiatives at the global level as a guarantee of the effectiveness of the international security system.

Keywords: Ukraine, UN, Russian-Ukrainian war, UN General Assembly, support, resolution.

Відомості про автора / Information about the Author

Тетяна Богданова, канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики факультету політичних наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: tatjanabohdanova@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9879-9073>. Researcher ID: G-1644-2018

Tetiana Bohdanova, PhD in historical sciences, Associate professor of the International relations and foreign policy department, Faculty of Political Sciences, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: tatjanabohdanova@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9879-9073>. Researcher ID: G-1644-2018

Христина Дрозденко, студентка 2 курсу спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» факультету політичних наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: kristinadrozdenko03@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2663-0288>.

Khrystyna Drozdenko, 2nd year student of the specialty 291 «International Relations, public communications and regional studies», Faculty of Political Science, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: kristinadrozdenko03@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2663-0288>.

© Т. Богданова, Х. Дрозденко

Стаття отримана редакцією 27.05.2025.

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.07

Людмила Вовчук

ВІЙСЬКОВА ДОПОМОГА ЄС УКРАЇНІ УПРОДОВЖ 2023-2025 РР.

У тезах автор висвітлює ключові напрями військової допомоги Європейського Союзу Україні впродовж 2023-2025 років. Саме з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну (24 лютого 2022 р.) ЄС та його країни-члени значно посилили військову підтримку українських збройних сил, допомагаючи тим самим Україні протистояти російському агресору.

Військова допомога ЄС реалізується у забезпеченні військових та оборонних потреб України; навчанні українських військових; постачанні боєприпасів та ракет, а також в проведенні спільних безпекових зобов'язань. Разом із військовою підтримкою, яку надають країни-члени ЄС, загальна підтримка ЄС українській армії оцінюється в 49,2 млрд євро, з яких 6,1 млрд євро надав Європейський фонд миру, а 43,1 млрд євро – держави-члени ЄС. Серед яких найбільшими донорами стали Німеччина, Польща та Франція. ЄС залишається неохотним партнером України перед обличчям агресивної війни Росії та її незаконних спроб анексувати українську територію. Не дивлячись на низку перепон серед самих країн-членів організації, ЄС продовжує невпинно працювати з міжнародними партнерами, щоб забезпечити Україні необхідну військову підтримку та притягнути Росію до відповідальності за її дії.

Ключові слова: російсько-українська війна, Європейський Союз, військова допомога.

Від початку малої російсько-української війни і до сьогодні Європейський Союз залишається відданим партнером для нашої держави, яка відвоює не лише свою незалежність та безпеку, але й безпеку всього європейського регіону. З початку російської агресивної війни ЄС, держави-члени та європейські фінансові установи, в рамках спільного підходу «Команда Європа», надають Україні понад 130 мільярдів євро фінансової, гуманітарної, надзвичайної бюджетної та військової підтримки. ЄС та його держави-члени мобілізували 47,3 мільярда євро на військову підтримку для України, зокрема 6,1 мільярда євро в рамках Європейського фонду миру. Крім того, ЄС виділив 5 мільярдів євро через Фонд допомоги Україні в рамках Європейського фонду миру. Місія ЄС з військової допомоги Україні задовольняє потреби Збройних сил України в навчанні та підготувала близько 65 000 українських солдатів [7].

Військова допомога ЄС реалізується у забезпеченні військових та оборонних потреб України; навчанні українських військових; постачанні боєприпасів та ракет, а також в проведенні спільних безпекових зобов'язань.

Разом із військовою підтримкою, яку надають країни-члени ЄС, загальна підтримка ЄС українській армії оцінюється в 49,2 млрд євро, з яких 6,1 млрд євро надав Європейський фонд миру, а 43,1 млрд євро – держави-члени ЄС. Серед яких найбільшими донорами стали Німеччина (17,26 млрд євро), Польща (5,03 млрд євро) та Франція (4,9 млрд євро) [9]. Через European Peace Facility ЄС фінансує постачання летального та нелетального військового обладнання та матеріалів, таких як засоби індивідуального захисту, аптечки першої допомоги, паливо, боєприпаси та ракети.

8 березня 2023 р. у Стокгольмі відбулась неформальна зустріч очільників оборонних відомств країн ЄС, на якій центральним питанням було надання Україні зброї та військова підтримка. Зокрема, було оголошено, що підготовка українських військових в рамках Допоміжної тренувальної місії ЄС стане масштабнішою та інтенсивнішою. До кінця року навчання пройдуть 30000 українських вояків. А вже 20 березня 2023 р. у Брюсселі країни-члени ЄС погодили безпрецедентний для Євросоюзу план щодо надання Україні один мільйон артилерійських снарядів протягом 12 місяців, передусім снарядів великого калібру. Вартість плану склала 2 млрд євро, серед яких 1 млрд євро – на снаряди зі своїх запасів і ще 1 млрд євро – на спільні закупівлі. Не менш важливо, що ця домовленість стала кроком до інтеграції ЄС у новій сфері [10].

8 листопада 2024 р. Рада ЄС виділила майже 409 мільйонів євро для здійснення навчання українських військових до 15 листопада 2026 р. [4]. Реалізація цього напрямку здійснюється Військовою місією ЄС (EUMAM Ukraine), яка проводить навчання особового складу Збройних Сил України на базовому, просунутому та

спеціалізованому рівнях з медичної допомоги, розмінування, логістики та зв'язку, технічного обслуговування та ремонту. EUMAM Ukraine також забезпечує підготовку молодшого керівництва від рівнів секції/відділення та взводу до роти, включаючи оперативну підготовку: підготовка рот, батальйонів і бригад до колективних маневрів і тактики до рівня батальйону; а також поради щодо планування, підготовки та проведення навчань з бойовими стрільбами. Вся діяльність місії здійснюється на території ЄС. Наразі 24 країни-члени ЄС запропонували навчальні модулі та персонал [1].

27 червня 2024 року ЄС і Україна підписали спільні безпекові зобов'язання. Спираючись на існуючу підтримку, зобов'язання ЄС у сфері безпеки включають передбачувану, довгострокову та сталу підтримку безпеки та оборони України, в тому числі через місії спільної політики безпеки та оборони, а також ширші зобов'язання у сфері безпеки. Зі свого боку Україна зобов'язалася продовжувати реформи, в тому числі відповідно до свого шляху до Європейського Союзу. Україна також продовжуватиме зміцнювати заходи прозорості та підзвітності та сприяти безпеці ЄС та його держав-членів [4].

Загалом за перше півріччя 2024 р. Україна підписала 13 договорів з країнами Євросоюзу як про військову співпрацю, так і про поставки зброї. Окрім цього, Україна стала частиною Європейської оборонно-промислової стратегії. На початку вересня 2024 р. в Києві було відкрито Офіс оборонних інновацій ЄС, який будучи складовою Європейської оборонно-промислової стратегії, спрямований на розбудову співробітництва між українською обороною та європейськими партнерами. Зокрема, йдеться про розробки в ІТ та виробництво зброї [5].

На початку лютого 2025 р. у Євросоюзі почали обговорювати новий пакет військової допомоги для України на суму щонайменше 6 мільярдів євро, який має зміцнити стратегічну позицію країни перед переговорами з РФ. У межах цієї допомоги ЄС планує надати Україні 1,5 мільйона артилерійських снарядів, системи протиповітряної оборони та техніку для українських бригад [2]. А 14 березня 2025 р. дипломати ЄС наголосили на тому, що Європейський Союз повинен бути готовим подвоїти військову допомогу Україні до 40 млрд євро (43 млрд дол.), якщо у тому виникне серйозна потреба [7]. 16 березня Литва підтримала цю ініціативу ЄС, стверджуючи, що подібне фінансування буде необхідним у майбутньому, щоб запобігти наступному російському нападу. З початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році Литва була і залишається однією з найактивніших прихильників України [6].

У результаті, станом на початок квітня 2025 р. держави-члени ЄС надати Україні військову допомогу на суму 23 мільярди євро, що перевищує внески минулого року. Однак, ще багато чого потрібно зробити, щоб забезпечити Україну необхідною терміновою підтримкою, про що заявила Верховний представник ЄС із закордонних справ та політики безпеки Кая Каллас перед засіданням Контактної групи з питань оборони України в Брюсселі: «З європейського боку, минулого року ми підтримали Україну 20 мільярдами євро [військової допомоги]. Цього року держави-члени вже виділили понад 23 мільярди євро. Тож ми точно робимо більше, ніж минулого року. Але нам потрібно зробити більше. Тож ми бачимо, що зобов'язання надходять щодня. Це дуже важливо. Ми посилаємося сигналом, що ми з Україною, і саме про це йдеться на зустрічі» [4].

Вона також зазначила, що країни, що беруть участь у «Коаліції бажаючих», ще не досягли згоди щодо складу та мандату потенційних «сил заспокоєння», пов'язаних із майбутньою мирною угодою, оскільки існують різні національні погляди на роль та структуру таких сил. Тим не менш, за її словами, Росія не виявила жодних ознак готовності до миру: «Ми бачимо ці найсмертоносніші атаки, які вони [росіяни] здійснили останніми днями, а також учора [10 квітня 2025 р.]. Вони націлені не на військових, вони націлені на цивільних осіб, щоб завдати значної шкоди. Але насправді вони не просуюються так швидко на полі бою, але очевидно, що вони хочуть покращити своє становище. Водночас, минуло вже чотири тижні з того часу, як Україна погодилася на безумовне припинення вогню, і ми не бачимо жодних позитивних ознак з російського боку. Тому нам дійсно потрібно тиснути на Росію. Я думаю, що це питання довіри до всіх, хто колись казав, що нам потрібно припинити вбивства» [4].

Отже, розуміючи усю небезпеку російської агресивної політики та її неправомірних дій як суб'єкта міжнародного права, ЄС продовжує надавати активну підтримку Україні як в політичній, економічній, гуманітарній, так і військовій сферах. Адже, Україна сьогодні є захисником не лише власної безпеки, але й безпеки всієї Європи.

References

1. About EU Military Assistance Mission in support of Ukraine (EUMAM Ukraine). *EEAS*. Retrieved from: https://www.eeas.europa.eu/eumam-ukraine/about-eu-military-assistance-mission-support-ukraine-eumam-ukraine_en?s=410260

2. Bayer, L. & Gray, A. (2025). EU diplomats suggest doubling military aid for Ukraine this year. *Reuters*. Retrieved from: <https://www.reuters.com/world/europe/eu-diplomatic-arm-proposes-40-bln-euros-military-aid-ukraine-this-year-2025-03-14/>
3. EU commits EUR 23B in military aid to Ukraine for 2025 – Kallas (2025). *Ukrinform*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.net/rubric-ato/3980967-eu-commits-eur-23b-in-military-aid-to-ukraine-for-2025-kallas.html>
4. EU military support for Ukraine. *European Council*. Retrieved from: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/military-support-ukraine/>
5. Fratsyvir, A. (2024). Spilnyi zakhyst YeS: yak Yevrosoiuz posyliuie oboronnyi sektor. [EU common defense: how the European Union is strengthening the defense sector]. *Suspilne novyny – Suspilne media*. Retrieved from: <https://suspilne.media/856193-spilnij-zahist-es-ak-evrosouz-posilue-oboronnij-sektor/>
6. Goncharova, O. Lithuania backs EU plan for \$43.5 billion in military aid to Ukraine, Reuters reports. *The Kyiv Independent*. 2025. March 17. Retrieved from: <https://kyivindependent.com/lithuania-backs-eu-plan-for-43-5-billion-in-military-aid-to-ukraine-reuters-reports/>
7. Pavliuk, O. & Kizilov, Ye. (2025). YeS hotuie viiskovu dopomohu Ukraini minimum na €6 miliardiv – ZMI [The EU is preparing military aid to Ukraine worth at least €6 billion – media]. *Ukrainska Pravda*. Retrieved from: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/02/18/7498981/>
8. The EU's response to the war in Ukraine (N.d.). *Moving forward together*. Retrieved from: <https://eu4ukraine.eu/en>
9. Total bilateral aid allocations to Ukraine between January 24, 2022 and December 31, 2024, by donor and type. *Statista*. Retrieved from: <https://www.statista.com/statistics/1303432/total-bilateral-aid-to-ukraine/>
10. YeS-Ukraina: vidpovidaemo na vyklyky razom [EU-Ukraine: responding to challenges together] (2023). *Priamuiemo razom – Moving forward together*. Retrieved from: <https://eu4ukraine.eu/media-ua/mediadigest-ua/march-2023-ua.html>

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.07

Liudmyla Vovchuk

EU MILITARY ASSISTANCE TO UKRAINE DURING 2023-2025.

In the theses, the author highlights the key areas of the European Union's military assistance to Ukraine during 2023-2025. It was with the beginning of Russia's full-scale invasion of Ukraine (February 24, 2022) that the EU and its member states significantly increased military support for the Ukrainian armed forces, thereby helping Ukraine resist the Russian aggressor. EU military assistance is implemented in ensuring the military and defense needs of Ukraine; training the Ukrainian military; supplying ammunition and missiles, as well as in implementing common security commitments. Together with the military support provided by EU member states, the total EU support to the Ukrainian army is estimated at 49.2 billion euros, of which 6.1 billion euros were provided by the European Peace Facility, and 43.1 billion euros by EU member states. Among them, the largest donors were Germany, Poland, and France. The EU remains Ukraine's steadfast partner in the face of Russia's aggressive war and illegal attempts to annex Ukrainian territory. Despite a number of obstacles within the organization's own member states, the EU continues to work tirelessly with international partners to provide Ukraine with the military support it needs and to hold Russia accountable for its actions.

Keywords: Russian-Ukrainian war, European Union, military assistance.

Відомості про автора / Information about the Author

Людмила Вовчук, канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: luda_vovchuk@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8324-5235>

Liudmyla Vovchuk, PhD in History, Associate Professor of the Department of International Relations and Foreign Policy, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: luda_vovchuk@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8324-5235>

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.08

Ірина Габро

ПЕРСОНАЛЬНІ САНКЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОГО ВПЛИВУ

Тези представляють аналіз персональних санкцій як ключового елемента глобальної системи безпеки та прав людини, що використовується міжнародними організаціями та окремими державами для впливу на осіб, які порушують міжнародне право. Вони охоплюють заморожування активів, обмеження фінансових операцій та заборону на поїздки. Санкції активно застосовуються для стримування агресії, боротьби з тероризмом, незаконним розповсюдженням зброї та порушеннями прав людини. Попри труднощі у їхньому запровадженні та можливі негативні економічні наслідки, вони залишаються важливим інструментом міжнародного правового впливу, що застосовується, зокрема, у відповідь на військову агресію Росії проти України.

Ключові слова: санкції, персональні (індивідуальні) санкції, замороження активів, стримування агресії

Персональні санкції є важливою підкатегорією економічних санкцій та невід'ємною частиною глобального режиму безпеки та прав людини, який формував міжнародну та національну політику з кінця холодної війни. Організація Об'єднаних Націй, Сполучені Штати та Європейський Союз, як основні країни, що накладають глобальні санкції, формують міжнародну тенденцію індивідуалізації відповідальності, вносять до чорного списку осіб, щоб притягнути їх до відповідальності за розповсюдження зброї масового знищення, розпалювання збройних конфліктів, торгівлю наркотиками або порушення прав людини.

Щоб змусити їх змінити свою поведінку або притягнути до відповідальності за дії, що порушують міжнародні закони чи норми, уряди та організації можуть запроваджувати санкції проти окремих осіб.

Економічні санкції обмежують фінансову діяльність фізичних осіб, наприклад, заморожують або арештовують їхні активи, обмежують їхні фінансові операції та запроваджують повсюдну заборону, яка забороняє громадянам або компаніям вести торгівлю з особою, на яку поширюються санкції.

Обмеження на подорожі перешкоджають окремим особам виїжджати за межі своєї країни, включаючи відмову у видачі в'їзних віз або анулювання існуючих віз та обмеження поїздок у межах власної країни з метою обмеження їхньої мобільності.

Заморожування активів, включаючи заморожування їхніх банківських рахунків, нерухомості та інших фінансових активів, щоб особа, на яку поширюється дія закону, не мала доступу до фінансових ресурсів.

Такі види санкцій можуть бути надзвичайно ефективними, оскільки вони обмежують можливості осіб здійснювати діяльність, що порушує міжнародне право.

Рада Безпеки ООН має повноваження запроваджувати санкції відповідно до Розділу VII Статуту ООН з метою боротьби із загрозами міжнародному миру та безпеці, включаючи тероризм, розповсюдження зброї та порушення прав людини [3].

Національні уряди також мають повноваження запроваджувати санкції проти осіб у межах своїх кордонів, включаючи заморожування активів та обмеження на поїздки, серед інших заходів. Національні уряди можуть діяти самостійно або у координації з іншими країнами чи міжнародними організаціями, такими як ООН, для запровадження цих санкцій.

Міжнародні організації, такі як Європейський Союз (ЄС) та Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), також можуть запроваджувати санкції проти окремих осіб для вирішення питань безпеки, прав людини чи інших проблем у певному регіоні.

Санкції проти окремих осіб мають на меті мати прямий вплив на цільову особу шляхом обмеження фінансових та політичних ресурсів, але ефективність санкцій може відрізнятися залежно від конкретних обставин особи. У деяких випадках санкції спричиняють значні фінансові труднощі для окремих осіб. Вони також можуть вплинути на економіку країни, проти якої використовуються санкції, призводячи до інфляції, безробіття та інших економічних труднощів для населення загалом. Дехто вважає, що санкції проти окремих осіб негативно

впливають на права людини цільової організації, оскільки заморожування активів та обмеження поїздок можуть обмежити їхню здатність отримувати доступ до основних послуг та підтримки.

Вибір щодо запровадження індивідуальних санкцій є стратегічним та визначається складним поєднанням сприйняття загроз, внутрішнього та міжнародного тиску, а також відносин з об'єктом санкцій. Ті, хто запроваджує санкції, зважують потенційні вигоди від досягнення своїх цілей за допомогою індивідуальних санкцій з їхніми політичними/безпековими, соціальними та економічними витратами.

Санкції може бути важко запровадити, і вони можуть не мати бажаного впливу на особу, проти якої вони спрямовані, а також що санкції можуть бути запроваджені без достатніх доказів і їх важко скасувати, що може погіршити міжнародні відносини [2].

Особи, які є цільовими групами санкцій, часто намагаються уникнути їх, використовуючи альтернативні фінансові системи або приховуючи свої активи, що ускладнює їх виконання. Десятки осіб були застосовані до санкцій після вторгнення Росії в Україну, оскільки національні уряди та міжнародні організації намагаються чинити тиск на російський уряд. Санкції включають численні обмеження, зокрема щодо фінансових операцій, поїздок та використання активів.

Санкції проти найбільш одіозних рашистів накладались від самого початку російсько-української війни, починаючи з анексії Криму та захоплення українських міст у Донецькій та Луганській областях 2014 року.

Спочатку інтенсивність запровадження персональних санкцій була низькою — на рівні 200-800 санкцій від усіх юрисдикцій, що не дозволило санкційному тиску виконати свою профілактичну роль у запобіганні повномасштабному вторгненню.

Попри те, що продовж 2021 року санкційна активність РНБО значно посилилась — до 2,5 тисяч осіб, це не знайшло відгуку у пропорційному збільшенні санкцій від міжнародних партнерів України, котрі ввели лиш 174 санкції в 2021 році.

З моменту початку неспровокованої повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України 24-го лютого 2022 року, Україна та міжнародні партнери запровадили низку санкцій проти РФ, зокрема і персональні санкції.

Так, Європейська Комісія створила робочу групу із заморожування та арешту активів з метою дослідження зв'язків між активами, що належать особам, які перебувають під санкціями ЄС, і злочинною діяльністю. Держави-члени відповідають за розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності. Метою цієї робочої групи є посилення координації на оперативному рівні для забезпечення ефективного застосування санкцій ЄС у всіх державах-членах. Робоча група включає представників Комісії, контактних осіб із кожної держави-члена, Євроюсту та Європолу. Вона координує свою роботу з робочою групою «Російські еліти, посередники та олігархи» (РЕПО), створеною країнами Групи семи, Австралією та Європейським Союзом.

У березні 2025 року Європейський Союз ще на шість місяців продовжив персональні санкції проти Росії, які стосуються майже 2,4 тисячі людей і компаній та передбачають блокування активів і заборону на в'їзд, водночас з підсанкційних списків прибрали чотирьох осіб. За наполяганням Угорщини прибрали ескерівника одного з найбільших виробників мінеральних добрив «Єврохім» Володимира Рашевського, сестру російського олігарха Алішера Усманова Гульбахор Ісмаїлову, бізнесмена В'ячеслава Моше Кантора та міністра спорту РФ Михайла Дегтярьова [1].

Починаючи з фізичних осіб та фірм (тобто недержавних осіб/установ), станом на січень 2025 року, 1733 фізичні особи та 382 організації перебувають під санкціями Великої Британії згідно з російським режимом, і майже 2400 фізичних та юридичних осіб перебувають під санкціями ЄС. Широка група фізичних та юридичних осіб, на яких поширюються ці заходи, призвела до замороження мільярдів фунтів стерлінгів та доларів, включаючи значні активи в компаніях та нерухомості.

Як для окремих осіб, так і для фірм, схоже, немає жодних стимулів, над якими вони могли б працювати, щоб реалізувати свої активи або ефективно використовувати ці активи. Наразі люди, які стали мішенню (оскільки їх вважають близькими соратниками Путіна або беруть участь у критично важливих секторах економіки), не мають жодних ознак того, чи зможуть вони коли-небудь знову отримати доступ до своїх активів. Їм також не надали можливості «розморозити» активи, якщо вони не вживуть правових заходів.

Більшість юридичних спроб оскаржити санкційні режими були невдалими. Наразі санкційна політика не пропонує чітких стимулів для окремих осіб змінювати свою поведінку. Наприклад, Абрамович запропонував пожертвувати кошти від продажу футбольного клубу «Челсі» у 2022 році (оцінка яких становила 2,5 мільярда фунтів стерлінгів) жертвам війни як у Росії, так і в Україні. Але уряд Великої Британії відмовився дозволити використання цих коштів для таких широких цілей.

З 31 січня 2024 року в Україні почав функціонувати Державний реєстр санкцій (<https://drs.nsd.gov.ua/>) — інформаційно-комунікаційна система, що забезпечує надання безоплатного публічного доступу до актуальної та

достовірної інформації про всіх суб'єктів, щодо яких застосовано українські обмежувальні заходи. Станом на 28 квітня 2025 року санкції України застосовано до 10898 фізичних осіб. А вже 9 травня 2025 року до цього переліку додалися нові. Адже Президент В. Зеленський ввів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України (РНБО) про застосування санкцій щодо 74 компаній з РФ, Китаю, Ірану та Узбекистану, та запровадження персональних обмежень проти 58 фізичних осіб. Відповідний указ №301/2025 опубліковано на сайті Офісу президента.

Отже, персональні санкції є потужним механізмом міжнародного впливу, спрямованим на покарання окремих осіб та компаній, що порушують норми міжнародного права. Вони відіграють важливу роль у стримуванні агресії, захисті прав людини та підтримці міжнародної безпеки. Проте їхня ефективність залежить від узгодженості дій держав та міжнародних організацій, а також від заходів, спрямованих на запобігання ухиленню від санкцій. Важливим аспектом є також розробка механізмів оцінки впливу санкцій та пошук шляхів для їхнього ефективного застосування. Санкційний тиск на РФ та пов'язаних осіб продовжується, що свідчить про зростання міжнародної солідарності та прагнення до справедливості в умовах сучасної геополітичної кризи. Втім, варто відзначити низьку ефективність та повільність дії таких санкцій, що призводить до появи дискусій про доцільність їхнього застосування.

References

1. YeS prodovzhyv personalni sanktsii proty Rosii, ale vykliuchyv z pidsanktsiinoho spysku chotyrok osib [EU extends personal sanctions against Russia, but removes four individuals from sanctions list]. (2025, March 14). *Zmina*. Retrieved from: <https://zmina.info/news/yes-prodovzhyv-personalni-sankczyiyi-prot-y-rosiyi-ale-vyklyuchyv-z-pidsankczijnogo-spysku-chotyroh-osib/> [in Ukrainian].
2. Thorsten J Gorny (2023, February 21). How Do Sanctions On Individuals Work? *Sanctions.io*. Retrieved from: <https://www.sanctions.io/blog/how-do-sanctions-on-individuals-work> [in English].
3. von Soest C. (2019). Individual Sanctions: Toward a New Research Agenda. *CESifo Forum 4 / Volume 20*. Retrieved from: <https://www.ifo.de/DocDL/CESifo-Forum-2019-4-von%20soest-economic-sanctions-december.pdf> [in English].

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.08

Iryna Habro

PERSONAL SANCTIONS AS A MECHANISM OF INTERNATIONAL INFLUENCE

The abstracts present an analysis of personal sanctions as a key element of the global security and human rights system, used by international organizations and individual states to influence individuals who violate international law. They include asset freezing, financial transaction restrictions, and travel bans. Sanctions are actively used to deter aggression, combat terrorism, illicit arms proliferation, and human rights violations. Despite the difficulties in their implementation and possible negative economic consequences, they remain an important instrument of international legal influence, used, in particular, in response to Russia's military aggression against Ukraine.

Keywords: sanctions, personal (individual) sanctions, asset freezing, deterrence of aggression

Відомості про автора / Information about the Author

Ірина Габро, канд. політ. наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики факультету політичних наук Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: gabro@chmnu.edu.ua, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-8215-7615>

Iryna Habro, Ph.D. in Political Science, Associate Professor of the Department of International Relations and Foreign Policy, Faculty of Political Sciences, of the Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: gabro@chmnu.edu.ua, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-8215-7615>

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.09

Євгенія Кутузова
Ірина Тихоненко

ДІЯЛЬНІСТЬ ООН КРИЗЬ ПРИЗМУ ФЕМІНІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Тези представляють аналіз діяльності Організації Об'єднаних Націй з позиції феміністичної теорії міжнародних відносин (ліберальної, радикальної та постмодерністської теорій), розглядаючи як ООН впроваджує гендерну рівність у міжнародну політику та безпекову архітектуру, а також наскільки ефективними є ці зусилля у трансформації глобальної системи міжнародних відносин.

У результаті дослідження виявлено, що діяльність ООН у сфері гендерної рівності відображає ключові постулати феміністичної теорії через впровадження Резолюції РБ ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», створення структури «ООН-Жінки», впровадження гендерної перспективи у миротворчі місії, проведення світових конференцій щодо становища жінок. Виявлено важливість функціонування ініціативи HeForShe, яка втілює боротьбу за гендерну рівність та залучення до світового порядку денного представниць держав «третього світу».

Ключові слова: феміністична теорія міжнародних відносин, ООН, гендерна рівність, Резолюція 1325, ООН-Жінки, HeForShe.

Актуальність дослідження гендерного напрямку роботи ООН зумовлена глобальною необхідністю забезпечення рівності прав і можливостей для всіх, незалежно від статі. У контексті сучасних викликів, таких як бідність, збройні конфлікти, соціальна нерівність та зміни клімату, ООН виступає ключовим актором у просуванні гендерної рівності як одного з цілей сталого розвитку. Феміністичні теорії є доречними у вивченні ролі ООН, оскільки вони дозволяють критично осмислювати існуючі структури влади, виявляти приховані механізми дискримінації та аналізувати, наскільки ефективно міжнародні інституції інтегрують гендерну перспективу у свою політику та практику.

Тому, варто розглянути як основні положення феміністичної теорії втілюються на практиці у діяльності ООН.

По-перше, ліберальна (традиційна) теорія фемінізму –була заснована на тому, що людина має оцінюватись не за статтю, а за її потенціалом, можливості розвитку якого мають бути рівними для кожного члена суспільства, що має досягатись за допомогою гендерно рівних законів, які гарантує держава.

З огляду на це доречно згадати Статут ООН у преамбулі якого зазначається: «Ми, народи об'єднаних націй, сповнені рішучості позбутися прийдешні покоління від лиха війни, знову затвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, рівноправність чоловіків і жінок і в рівність прав великих і малих націй...» [7].

По-друге, одна з теоретиків феміністичних теорій у міжнародних відносинах Енн Тікнер стверджує, що традиційні погляди на війну, які акцентують увагу на чоловіках як військових діячах, обмежують розуміння того, як жінки впливають на конфлікти. Жінки можуть бути не лише жертвами, але й активними учасницями, як у бойових діях, так і в процесах миробудівництва [9, с. 104].

Дж. Е. Тікнер вважає, що поширенню фемінізму в теорії міжнародних відносин сприяло падіння біполярної системи. Після завершення «холодної війни» питання безпеки втратило домінуючу позицію у наукових дослідженнях, що дало змогу зосередити увагу на соціальних проблемах, які були ближчими та зрозумілішими для жінок. Це, у свою чергу, сприяло становленню та розвитку феміністичних підходів у сфері міжнародних відносин.

Британські дослідники М. Лайт і Ф. Хеллідей виокремлюють чотири основні причини, чому традиційна наука про міжнародні відносини ігнорувала гендерну проблематику. По-перше, міжстатеві відносини зазвичай розглядалися як виключно внутрішньополітичне питання. По-друге, в науковому середовищі панувала «інституційна інерція» — схильність досліджувати та викладати вже звичні теми. По-третє, існувало

переконання, що наука про міжнародні відносини є гендерно нейтральною. І, по-четверте, самі феміністські дослідниці досить пізно почали активно впроваджувати свої ідеї у цю галузь [4, с. 57].

На практиці, Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» ухвалена Радою Безпеки ООН 31 жовтня 2000 р. формує порядок денний «Жінки, мир, безпека». Резолюція базується на принципах фемінізму солідарності, який наголошує на необхідності співпраці між різними групами для досягнення спільної мети – рівності та справедливості для всіх. Це включає активну участь жінок у миротворчих процесах та запобіганні конфліктам

Ключові пункти резолюції підкреслюють необхідність врахування потреб жінок і дівчат у збройних конфліктах, а також їхню підвищену вразливість до негативних наслідків таких ситуацій. Рада Безпеки ООН закликає держави-члени активно залучати жінок до процесу ухвалення рішень на всіх рівнях — як на національному, так і на регіональному та міжнародному рівнях – у рамках механізмів запобігання, врегулювання та вирішення конфліктів. Також державам пропонується забезпечити включення гендерного підходу до польових місій, зокрема через ширше залучення жінок до складу військових та поліцейських підрозділів [5]

Станом на сьогодні, жінки складають приблизно 5.9% військових контингентів у миротворчих операціях ООН. У поліцейських контингентах жінки складають 14.4%, а серед працівників судових та виправних установ – 43%. Радикальна теорія – критикує ідеї ліберальної теорії, та доводить – роки пригнічення жінок, та позбавлення їх прав, не може бути викорінено лише зняттям правових законів, адже патріархальна влада ніколи не дозволить жінкам, зайняти рівну до них позицію. Тому, щоб ефективно з цим боротися було створено ООН-Жінки.

ООН Жінки (Структура Організації Об'єднаних Націй з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок) є центральним органом у системі ООН, відповідальним за координацію зусиль у сфері забезпечення гендерної рівності. Цю структуру було створено рішенням Генеральної Асамблеї ООН від 2 липня 2010 року з метою консолідації мандатів та функцій низки раніше існуючих підрозділів, що спеціалізувалися на питаннях прав жінок. Головним завданням нового органу стало підвищення ефективності реалізації політик, спрямованих на розширення прав і можливостей жінок, а також прискорення глобального поступу в подоланні гендерної нерівності. «ООН-Жінки» відповідно до інформації розміщеної на офіційному сайті організації уповноважена: «1) Підтримувати міждержавні структури, такі, як Комісія щодо становища жінок, в їх роботі по формулюванні правил, глобальних стандартів і норм. 2) Допомогати країнам-членам ООН впроваджувати вищевказані стандарти, будучи готовою надати необхідну технічну та фінансову підтримку тим країнам, що просять її, і формувати ефективні партнерства з громадянським суспільством. 3) Забезпечити умови країнам-членам для того, щоб система ООН була підвітною щодо свого внеску в гендерну рівність, враховуючи регулярний моніторинг системних процесів». [8]

ООН-Жінки почали свою діяльність в Україні у жовтні 2015 року. З 2016 року ООН-Жінки в Україні активно розвиває партнерські відносини та досягає значних результатів у реалізації свого мандату, що охоплює розвиток і гуманітарне реагування. Завдяки технічній експертизі, підтримці у впровадженні проєктів і розробці політик, а також здатності об'єднувати різних партнерів, ООН Жінки має унікальну конкурентну перевагу. Як провідна структура в системі ООН з питань гендерної рівності та розширення прав жінок, ООН Жінки інтегрує гендерний підхід у процеси прийняття рішень і координації діяльності ООН. Вона очолює Групу з гендерних питань (GTG) і Робочу групу з гендеру в гуманітарній сфері (GiHA), забезпечуючи пріоритетне врахування гендерної рівності в гуманітарному плануванні та процесах відновлення. Виконуючи функції Секретаріату Жіночого фонду миру та гуманітарної допомоги (WRHF), ООН Жінки тісно співпрацює з правозахисними організаціями жінок, сприяючи локалізованому підходу до програмування та відповідаючи на потреби найуразливіших груп, особливо у зонах, постраждалих від конфлікту на сході України. Через стратегічну взаємодію з приватним сектором і використання інноваційних інструментів, таких як Принципи розширення прав і можливостей жінок (WEFs), організація сприяє економічному зміцненню становища жінок. Діяльність ООН Жінки доповнює зусилля інших агенцій ООН та партнерів, усуваючи ключові прогалини й забезпечуючи активну участь жінок у процесах лідерства, миротворчості, гуманітарної допомоги, розвитку та відновлення.[6]

Спочатку вони реалізовували окремі проєкти, а в 2018 році відкрили офіс в Україні. Україна, як активний прихильник гендерної рівності, поліпшення становища жінок та подолання гендерних стереотипів, бере активну участь у більшості заходів ООН, присвячених цим питанням. Зокрема, держава регулярно долучається до дебатів Ради Безпеки ООН за темою «Жінки, мир, безпека», а також виконує положення Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Зобов'язання втілюються шляхом реалізації національних програм і проєктів, спрямованих на забезпечення рівних прав та можливостей для жінок.

По-третє, постмодерністська феміністична теорія критикує як ліберальний, так і радикальний фемінізм. Вона залучає до дискурсу представниць так званого «третього світу», які лише нещодавно позбавилися колоніального

гніту. Таким чином, феміністська парадигма виходить за межі виключно міжстатевих питань і охоплює також расові та класові аспекти дискримінації.

У свою чергу, кампанія «HeForShe», яку запустила Емма Вотсон у 2014 році, базується на ідеях інтерсекційного фемінізму, закликає чоловіків активно підтримувати гендерну рівність, що також відображає принципи фемінізму солідарності. Фархан Ахтар, ставши першим чоловіком – послом доброї волі «ООН-Жінки» в Південній Азії, також підтримує ці ідеї, сприяючи залученню чоловіків до боротьби за гендерну рівність [1]. Також кампанія розгорнула численні практичні ініціативи, прикладом є такі проекти як:

– IMPACT 10x10x10 – стратегічний пілотний проєкт, що об'єднав 10 керівників держав, 10 генеральних директорів корпорацій та 10 президентів університетів для впровадження інституційних змін у їхніх організаціях [2].

– HeForShe Arts Week – щорічний культурний фестиваль, що використовує мистецтво для висвітлення питань гендерної рівності та розширення суспільного діалогу [3].

Отже, важливість феміністичного підходу до міжнародних відносин у XXI ст. полягає в розумінні гендерних відносин; зосереджуються на досвіді маргіналізованих та пригноблених груп, включаючи жінок; критикують традиційні концепції, такі як держави, суверенітет, влада та безпека, які часто ігнорують гендерні аспекти. Діяльність ООН значною мірою виправдовує феміністичний мейнстрім через включення гендерної рівності в Цілі сталого розвитку, впровадження гендерної паритетної стратегії, боротьбу з насильством щодо жінок, підтримку жіночого лідерства. Однак, попри зусилля ООН, прогрес у досягненні гендерної рівності залишається нерівномірним у глобальному масштабі.

References

1. Emma Watson at the HeForShe Campaign 2014 – Official UN Video (2014). UN Youtube channel. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=gkjW9PZBRfk>
2. HeForShe IMPACT 10x10x10. Global Connections for All Women. Retrieved from: <https://gc4women.org/2019/06/06/heforshe-impact-10x10x10/>
3. HeForShe Launches Inaugural Arts Week (2016). HeForShe. Retrieved from: <https://www.heforshe.org/en/heforshe-launches-inaugural-arts-week>
4. Klymchuk, I. I. (2017). Feministychni kontseptsii v suchasniy teorii mizhnarodnykh vidnosyn [Feminist concepts in modern international relations theory]. PhD thesis. Chernivetskyi natsionalnyi universytet imeni Yuriia Fedkovycha, Chernivtsi.
5. Pro zatverdzhennia Natsionalnoho planu dii z vykonannia rezoliutsii Rady Bezpeky OON 1325 “Zhinky, myr, bezpeka” [On the approval of the National Action Plan for the implementation of UN Security Council Resolution 1325 “Women, Peace, Security” for the period until 2025] (2020). Vrkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>
6. Pro nas. OON Zhinky v Ukraini [About us UN Women in Ukraine]. UN Women in Ukraine. Retrieved from: URL: <https://ukraine.unwomen.org/uk/pro-nas/oon-zhinky-v-ukrayini>
7. United Nations Charter (1945). UN. Retrieved from: <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/full-text>
8. UN Women: official web-site. Retrieved from: <https://www.unwomen.org/en>
9. Tykhonenko, I. V. (2024). Feministychni teorii u doslidzhenni bezpekovooho vymiru suchasnykh mizhnarodnykh vidnosyn [Feminist theories in the study of the security dimension of contemporary international relations]. *Mohylianski chytannia – 2024: dosvid ta tendentsii rozvytku suspilstva v Ukraini: hlobalnyi, natsionalnyi ta rehionalnyi aspekty. Sotsialni nauky ta zhurnalistyka*. Mykolaiv: tezy. P. 101-104.

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.09

*Evgenia Kutuzova
Iryna Tykhonenko*

UN ACTIVITIES THROUGH THE PRISM OF FEMINIST THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS

The theses present an analysis of the activities of the United Nations from the standpoint of the feminist theory of international relations (liberal, radical and postmodern theories), considering how the UN implements gender equality in international politics and security architecture, as well as how effective these efforts are in transforming the global system of international relations.

As a result of the study, it was found that the activities of the UN in the field of gender equality reflect the key postulates of feminist theory through the implementation of UN Security Council Resolution 1325 “Women, Peace, Security”, the creation of the “UN-Women” structure, the introduction of a gender perspective in peacekeeping missions, and the holding of world conferences on the status of women. The importance of the HeForShe initiative, which embodies the struggle for gender equality and the involvement of “third world” countries in the global agenda, was revealed.

Keywords: *feminist theory of international relations, UN, gender equality, Resolution 1325, UN Women, HeForShe.*

Відомості про авторів/Information about the Authors

Євгенія Кутузова, студентка 2 курсу спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, Україна. E-mail: kutuzova020202@gmail.com

Evgenia Kutuzova – 2nd year student of specialty 291 “International Relations, Public Communications and Regional Studies” Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: kutuzova020202@gmail.com

Ірина Тихоненко, канд. політ. наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, Україна. E-mail: irinavi2202@gmail.com ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

Iryna Tykhonenko – PhD in Political Science, Associate Professor of the Department of International Relations and Foreign Policy, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: irinavi2202@gmail.com ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.10

Пархомчук Олена
Коппель Олена

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В ПРИЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ: НАПРЯМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тези присвячені транскордонному співробітництву України в Причорноморському регіоні з Румунією, Болгарією, Туреччиною, Грузією та Молдовою. Розглядаються ключові напрямки партнерства: економіка, екологія, безпека та культурний обмін. Україна розвиває морську торгівлю через порти Одеси й Чорноморська, співпрацюючи з Туреччиною та Грузією, та інтегрується в європейські транспортні коридори з Румунією і Болгарією. Енергетична співпраця охоплює транзит енергоносіїв і проекти відновлюваної енергії. Екологічні ініціативи, зокрема в дельті Дунаю, спрямовані на збереження біорізноманіття та адаптацію до кліматичних змін. Безпекове партнерство з Туреччиною та Грузією включає морські навчання й боротьбу з регіональними загрозами. Культурні та освітні проекти з усіма країнами регіону зміцнюють історичні зв'язки. Участь в ОЧЕС та співпраця з ЄС сприяють гармонізації стандартів. Тези підкреслюють потенціал «синьої економіки» та важливість політичної стабільності для перетворення Чорного моря на простір єднання.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, Причорномор'я, Україна, економіка, екологія, безпека, культура, транспорт, Чорне море, ЄС, НАТО, ОЧЕС, синя економіка.

Причорноморський регіон є унікальним геополітичним простором, де перетинаються інтереси Європи, Азії та Кавказу. Для України, як країни з розвиненою береговою лінією Чорного моря, транскордонне співробітництво з державами регіону – Румунією, Болгарією, Туреччиною, Грузією та Молдовою – відіграє ключову роль у забезпеченні економічного зростання, екологічної стабільності, безпеки та культурного обміну. У тезах розглянуто основні напрямки такої співпраці та її значення в сучасних умовах.

Україна активно взаємодіє з країнами, що мають прямий вихід до Чорного моря, а також із тими, що входять до ширшої зони Чорноморського басейну. Румунія та Болгарія, як члени Європейського Союзу, є важливими партнерами в економічних і екологічних проєктах, зокрема через спільні ініціативи в дельті Дунаю та програми ENI CBC «Чорноморський басейн». Туреччина виступає стратегічним союзником у питаннях морської торгівлі, енергетики та безпеки, особливо в контексті її ролі в НАТО та контролю над протоками Босфор і Дарданелли. Грузія, з якою Україна поділяє спільні виклики через російську агресію, є партнером у транспортних і безпекових проєктах. Молдова, хоча й не має прямого доступу до моря, залучена до співпраці через Дунай і регіональні екологічні ініціативи. Ці країни разом формують мережу партнерств, що дозволяє Україні зміцнювати свої позиції в регіоні.

Економічна взаємодія є одним із головних двигунів транскордонного партнерства. Україна розвиває морські торговельні шляхи через порти Одеси та Чорноморська, співпрацюючи з Туреччиною і Грузією в організації вантажоперевезень, а з Румунією та Болгарією – в інтеграції до європейських транспортних коридорів. Енергетична сфера також має значний потенціал: від транзиту енергоносіїв із Туреччиною до проєктів із відновлюваної енергетики з Румунією. Туризм, зокрема морський і культурний, об'єднує зусилля Болгарії, Туреччини та Грузії для створення спільних маршрутів, що приваблюють відвідувачів із усього світу.

Чорне море стикається з численними викликами: забрудненням, надмірним виловом риби та наслідками кліматичних змін. Україна координує зусилля з Румунією, Болгарією і Молдовою для моніторингу стану моря та впровадження екологічних стандартів у рамках програм ЄС. Спільні проєкти в дельті Дунаю з Румунією та Молдовою спрямовані на збереження біорізноманіття, тоді як із Грузією та Туреччиною обмінюються технології для адаптації до кліматичних змін. Таке співробітництво перетворює екологію на мистецтво компромісу, де країни з різними інтересами знаходять спільні рішення.

Ситуація в Чорноморському регіоні, особливо після анексії Криму Росією у 2014 році, підкреслює важливість безпекового партнерства. Україна проводить спільні морські навчання з Туреччиною в рамках НАТО, а з Грузією

координує дії для стримування регіональних загроз. Обмін інформацією з Румунією, Болгарією та Туреччиною допомагає боротися з контрабандою та кіберзагрозами. Цікаво, що безпека може спиратися не лише на «жорстку силу», а й на «м'яку» – через культурні та молодіжні ініціативи, які розмивають межі конфліктів.

Причорномор'я має унікальний «культурний код», що сформувався завдяки багатовіковій взаємодії народів. Україна співпрацює з Грузією та Туреччиною в організації фестивалів і арт-проектів, які підкреслюють історичні зв'язки, наприклад, між козаками та кавказькими традиціями. Освітні програми з Румунією та Болгарією сприяють обміну студентами, а з Молдовою розвиваються ініціативи для підтримки етнічних громад. Цей напрямок зміцнює взаєморозуміння та створює основу для довгострокового партнерства.

Розвиток транспортної інфраструктури є важливим елементом співпраці. Україна працює з Румунією та Молдовою над транскордонними дорогами й залізницями, а з Грузією та Туреччиною – над поромними сполученнями. Цифрова інфраструктура, зокрема проекти «розумних міст» із Болгарією та Румунією, відкриває нові можливості для технологічного прогресу в прикордонних зонах.

Україна бере участь в Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), де разом із усіма країнами регіону координує економічні та соціальні проекти. Співпраця з Румунією та Болгарією як членами ЄС сприяє гармонізації стандартів і залученню європейських фондів, тоді як двосторонні угоди з Туреччиною та Грузією поглиблюють стратегічне партнерство. Інститути в цьому контексті виступають «живими організмами», які еволюціонують завдяки залученню місцевих громад і неформальних мереж.

Транскордонне співробітництво в Причорномор'ї має значний потенціал для розвитку «синьої економіки» – від підводних ферм до дронів для моніторингу моря. Однак його успіх залежить від кількох факторів: політичної стабільності, подолання наслідків російської агресії та залучення інвестицій. Україна, спираючись на партнерство з Румунією, Болгарією, Туреччиною, Грузією та Молдовою, може перетворити Чорне море на простір об'єднання, а не роз'єднання.

Причорноморське транскордонне співробітництво для України – це не лише інструмент вирішення поточних проблем, а й стратегія для майбутнього. Економіка «морських воріт», екологія як мистецтво компромісу, безпека через «м'яку силу» та культурний код регіону створюють унікальну платформу для інтеграції та розвитку. У сучасних умовах, коли регіон залишається ареною геополітичних зрушень, таке партнерство є запорукою стабільності та процвітання для України та її сусідів.

References

1. Ivanov O. P. (2020) Transkordonne spivrobitnytstvo v Chornomorskomu rehioni: ekonomichni ta ekolohichni aspekty [Cross-border cooperation in the Black Sea region: economic and environmental aspects] Kyiv: Vydavnytstvo "Naukova dumka". 245 s. [in Ukrainian].
2. Black Sea Economic Cooperation (2023). Annual Report 2023. – Istanbul: BSEC Secretariat. 120 p. – URL: <https://www.bsec-organization.org/annual-report-2023> (дата звернення: 02.04.2025).
3. Kovalenko N. V., Petrenko I. S. (2022) Ekolohichna bezpeka Chornoho moria: vyklyky ta perspektyvy spivpratsi. [Environmental security of the Black Sea: challenges and prospects for cooperation] Odesa: Odeskyi natsionalnyi universytet. 180 s. [in Ukrainian].
4. Smith J. (2021) The Geopolitical Role of the Black Sea Region in the 21st Century. – London: Routledge. 300 p.
5. Yevropeiska komisiia (2019) Stratehiia YeS dlia Chornomorskoho rehionu. [EU Strategy for the Black Sea Region] Briussel: Publications Office of the European Union. 45 s. URL: <https://ec.europa.eu/black-sea-strategy> (дата звернення: 02.04.2025). [in Ukrainian].
6. Pavliuk S. (2021) M. Kulturna spadshchyna Prychornomoria yak faktor transkordonnoho dialohu [Cultural heritage of the Black Sea region as a factor of cross-border dialogue] Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. № 3, (pp. 56–62) [in Ukrainian].
7. Hryhoriev D. O. (2023) "Synia ekonomika" Chornoho moria: innovatsiini pidkhody do staloho rozvytku ["Blue economy" of the Black Sea: innovative approaches to sustainable development] D. O. Hryhoriev. – Kharkiv: EkoPres, 210 s. [in Ukrainian].
8. Martyniuk L. A. (2022) Transkordonni transportni korydory Prychornomoria: vyklyky intehtratsii [Cross-border transport corridors of the Black Sea region: integration challenges] Zhurnal ekonomichnykh doslidzen. № 4, (pp. 23–31). [in Ukrainian].
9. Popescu A. (2020) Cultural Diplomacy in the Black Sea Region: Bridging Nations through Heritage. – Bucharest: University of Bucharest Press, 150 p.
10. Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii. (2024) Zvit pro stan morskyykh ekosystem Chornoho moria 2024. – Zheneva: UN Environment Programme, 80 s. URL: <https://www.unep.org/bucharest-convention> (дата звернення: 02.04.2025).

CROSS-BORDER COOPERATION OF UKRAINE IN THE BLACK SEA REGION: DIRECTIONS AND PROSPECTS

The article explores Ukraine's cross-border cooperation in the Black Sea region with Romania, Bulgaria, Turkey, Georgia, and Moldova, focusing on key areas: economy, ecology, security, and cultural exchange. Ukraine advances maritime trade through Odesa and Chornomorsk ports, partnering with Turkey and Georgia, while integrating into European transport corridors with Romania and Bulgaria. Energy cooperation includes energy transit and renewable energy projects. Environmental initiatives, particularly in the Danube Delta, aim to preserve biodiversity and adapt to climate change. Security partnerships with Turkey and Georgia involve naval exercises and countering regional threats. Cultural and educational projects with all regional countries strengthen historical ties. Participation in BSEC and EU collaboration promote standard harmonization. The article highlights the potential of the "blue economy" and the importance of political stability to transform the Black Sea into a space of unity, emphasizing Ukraine's strategic role in fostering regional stability and prosperity.

Key words: cross-border cooperation, Black Sea region, Ukraine, economy, ecology, security, culture, transport, EU, NATO, BSEC, blue economy.

Відомості про автора / Information about the Author

Олена Пархомчук, д. політ. н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Навчально-наукового Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка м. Київ, Україна. E-mail: parkhomchuk45@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-6261-3580>

Olena Parkhomchuk, Doctor of Political Sciences, Professor of the Department of International Relations, Educational and Scientific Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv. E-mail: parkhomchuk45@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-6261-3580>

Олена Коппель, д. і. н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Навчально-наукового Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка м. Київ, Україна. E-mail: helenkoppel45@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-6297-5610>

Olena Koppel, Doctor of Historical Sciences, Professor of the department of international relations and foreign policy, Educational and Scientific Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine. E-mail: helenkoppel45@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-6297-5610>

ЦИФРОВИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВ: МІЖ ДЕМОКРАТІЄЮ І КОНТРОЛЕМ У ГЛОБАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

У тезах досліджується феномен цифрового суверенітету як нової форми реалізації державної влади в умовах глобальної цифровізації. Автор розкриває трансформацію поняття суверенітету у XXI столітті, зосереджуючи увагу на зміні балансу між державами та транснаціональними цифровими корпораціями, які дедалі частіше впливають на політичні процеси та суспільну комунікацію. Аналізуються різні моделі реалізації цифрового суверенітету – європейська регуляторна, китайська авторитарна та американська гео економічна.

Особливу увагу приділено дилемі між цифровим контролем та цифровою демократією, використанню технологій для участі громадян у прийнятті рішень, а також загрозам, які постають унаслідок моніторингу, цензури й застосування штучного інтелекту. Автор стверджує, що міжнародне право наразі не здатне забезпечити ефективне регулювання цифрового простору, що створює виклики для глобальної етики, прав людини та міждержавної рівноваги. У висновку підкреслюється необхідність формування глобальних стандартів цифрової відповідальності, що забезпечували б баланс між суверенітетом, свободами і технологічним прогресом.

Ключові слова: цифровізація, цифрова демократія, глобальне врядування, цифрова нерівність, інтернет платформи.

У XXI столітті цифрові технології стали не лише каталізатором глибоких трансформацій соціально-економічного життя, але й фундаментальним чинником, що переосмислює і переналаштовує архітектуру сучасної системи міжнародних відносин. Процеси цифровізації охопили всі сфери людської діяльності – від економіки і освіти до оборони й дипломатії, – створюючи новий глобальний простір взаємодії, який дедалі більше виходить за межі фізичних територій і національних кордонів. У цьому контексті виникає якісно новий вимір – цифровий простір, що суттєво розширює уявлення про природу державного суверенітету у сучасному світі.

Традиційне розуміння суверенітету, сформоване в епоху Вестфальської системи, базувалося на домінуванні держави над певною фізичною територією, визначеними кордонами, природними ресурсами та населенням. Проте в умовах цифрової епохи ці параметри більше не є вичерпними. До них додається новий критично важливий компонент – здатність держави здійснювати ефективний контроль і управління у цифровому вимірі. Це включає кілька взаємопов'язаних елементів: регулювання потоків цифрової інформації; контроль над інфраструктурою зв'язку і передавання даних; забезпечення кібербезпеки; управління діяльністю глобальних цифрових платформ; а також формування і реалізацію національної політики у сфері захисту персональних даних громадян.

Сукупність цих завдань і механізмів отримала назву цифрового суверенітету. Це поняття означає прагнення держав до збереження та утвердження своєї автономії в цифровому просторі, захисту національних інтересів в умовах глобальної мережевої взаємозалежності, а також забезпечення інформаційної безпеки як складової національної безпеки загалом. Таким чином, цифровий суверенітет постає як нова парадигма державного суверенітету, що вимагає переосмислення усталених норм міжнародного права та інституційної взаємодії між державами.

Цифровий суверенітет можна визначити як сукупність прав і механізмів, за допомогою яких держава встановлює правила цифрової взаємодії в межах своєї юрисдикції, регулює збирання, обробку, зберігання й передачу даних, захищає критичну інформаційну інфраструктуру, а також формує політику щодо діяльності іноземних цифрових компаній на національному ринку. Цей концепт став відповіддю на безпрецедентне розширення влади приватних технологічних гігантів – таких як Google, Meta, Microsoft, TikTok – які дедалі частіше функціонують як неklasичні глобальні актори міжнародних відносин.

Завдяки своїм технологічним ресурсам, алгоритмічному контролю над потоками інформації, доступу до величезних обсягів персональних даних користувачів, ці транснаціональні корпорації набули фактичного впливу на публічну сферу, що традиційно була прерогативою держави. У багатьох випадках саме цифрові платформи визначають умови інформаційного обігу, модерацію контенту, структуру комунікацій та навіть рамки політичного дискурсу. При цьому вони залишаються непідзвітними національним урядам, оскільки не є суб'єктами міжнародного публічного права і можуть діяти згідно із власною корпоративною логікою, яка не завжди узгоджується з національними чи суспільними інтересами [3].

У результаті виникає асиметрія між публічною владою (державою) та приватною цифровою владою (технологічними корпораціями), що ставить під сумнів ефективність держав у захисті цифрових прав своїх громадян, гарантуванні інформаційної безпеки та збереженні політичного суверенітету у віртуальному просторі. Держава, яка втрачає контроль над цифровою інфраструктурою, автоматично послаблює свої позиції як повноцінний суб'єкт міжнародних відносин. Тому цифровий суверенітет дедалі більше розглядається не лише як технічна або економічна категорія, а як політична доктрина, що інтегрує в собі безпековий, юридичний, культурний та етичний виміри.

Крім того, дискусії щодо цифрового суверенітету торкаються глобальних нормативних дилем: чи має держава право обмежувати діяльність іноземних платформ, посиляючись на національні інтереси, і чи не порушує це глобальні принципи відкритості Інтернету? Такі питання стають особливо актуальними в умовах геополітичної напруги та зростання кіберзагроз, коли держави починають розглядати інформаційний простір як поле стратегічного протистояння.

Різні країни реалізують цифровий суверенітет по-різному. ЄС демонструє регуляторний підхід, зосереджений на захисті цифрових прав громадян і контролі за діяльністю платформ. Визначальним етапом стала імплементація «Загального регламенту про захист персональних даних» (GDPR), який надає громадянам право контролювати обробку своїх даних, а також зобов'язує компанії до прозорості та відповідальності. У цьому ж напрямку працюють нові регламенти ЄС: «Digital Services Act» та «Digital Markets Act», що встановлюють правила для цифрових гігантів і сприяють прозорості алгоритмів. Китай реалізує іншу модель, а саме інфраструктурно-авторитарну. Тут держава не лише регламентує, а й активно володіє основними платформами, блокує доступ до іноземних ресурсів і розвиває власні аналоги, такі наприклад як: WeChat, Weibo, Baidu. Створення «Великого китайського фаєрволу», система соціального рейтингу, масове спостереження за онлайн-активністю громадян усе це свідчить про глибоке проникнення держави в цифрове життя суспільства. У США цифровий суверенітет реалізується через підтримку глобального домінування національних технологічних компаній і встановлення міжнародних стандартів. Тут підхід ґрунтується не на ізоляції, а на поширенні впливу через ринки, інновації та геополітичну інтеграцію. Саме Сполучені Штати найбільше впливають на розвиток цифрових стандартів, інфраструктури, розробку штучного інтелекту й систем комунікації. З іншого боку, американські компанії регулярно критикуються за монополізацію, експлуатацію персональних даних, втручання у внутрішні справи інших держав [2; 1; 3].

Важливо підкреслити, що цифровий суверенітет не завжди є синонімом безпеки і прогресу. У багатьох країнах його використання супроводжується придушенням свободи слова, обмеженням доступу до інформації, поширенням онлайн-цензури та масовим наглядом. Так виникає явище цифрового авторитаризму, а саме поєднання новітніх технологій з авторитарними практиками управління, що дозволяє не лише контролювати населення, а й моделювати політичну поведінку через інформаційні маніпуляції. Такі процеси становлять серйозну загрозу для цифрової демократії, тобто, концепції, яка передбачає відкритість, підзвітність, електронну участь громадян у врядуванні, прозорість алгоритмів та доступ до публічної інформації.

У сучасну епоху цифрових трансформацій демократія набуває нових форм та механізмів реалізації, адаптуючись до змін у способах комунікації, доступу до інформації та організації громадянської участі. Цифрова демократія – це концепт, що позначає використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для посилення демократичних процесів, розширення участі громадян у політичному житті та забезпечення прозорості й підзвітності влади. Вона не замінює традиційні форми демократії, але значною мірою доповнює та модернізує їх, відкриваючи нові канали для взаємодії між державою і суспільством.

Реалізація цифрової демократії відбувається через набір інструментів, що забезпечують активну участь громадян у процесах прийняття рішень, контролі за владою та формуванні публічної політики. До таких інструментів належать: електронне голосування, яке дозволяє здійснювати виборчі процедури дистанційно та оперативно, підвищуючи доступність для широких верств населення; електронні петиції, що надають змогу громадянам формувати колективні запити та ініціативи до органів влади; онлайн-дискусії та форуми, де громадяни можуть висловлювати свої погляди щодо поточних питань, брати участь у консультаціях і дебатах; краудсорсинг рішень, який передбачає колективне вироблення політичних чи управлінських рішень шляхом

залучення громадськості до аналізу проблем та формулювання рішень; платформи прозорого врядування (open government), що забезпечують доступ до відкритих даних, державних бюджетів, рішень та процедур.

Використання таких технологій не лише розширює канали політичної участі, а й зміцнює соціальну залученість, оскільки громадяни мають змогу безпосередньо впливати на процеси управління. Це, у свою чергу, посилює довіру до інституцій, підвищує ефективність зворотного зв'язку між владою та суспільством і створює умови для більш відповідального й відкритого врядування [1].

Як зазначає Л. Флоріді, розвиток цифрових технологій сприяє перетворенню громадян із пасивних спостерігачів на активних учасників інформаційного суспільства, що веде до формування нової етики цифрової взаємодії та відповідальності [4]. У цьому сенсі цифрова демократія – це не лише про інструменти, а й про зміну політичної культури, розширення горизонтів участі та переосмислення самого поняття «громадянства» в цифрову епоху.

Особливо загрозливо виглядає тенденція до використання штучного інтелекту для прогнозування і контролю поведінки громадян, персоналізованого політичного таргетингу, фільтрації контенту на основі політичної лояльності. Подібні дії руйнують не лише принципи вільної комунікації, а й підривають саму сутність демократичної участі, зменшуючи роль індивіда до об'єкта маніпуляцій. У глобальному вимірі цифровий суверенітет перетворюється на поле геополітичного протистояння. Світ дедалі більше поляризується між відкритими цифровими системами й закритими інфраструктурами контролю. Формуються блоки союзників, які підтримують спільні технологічні стандарти, створюють союзи кібербезпеки, розробляють єдині протоколи шифрування, співпрацюють у сфері штучного інтелекту. При цьому питання прозорості, дотримання прав людини, недопущення монополій залишаються відкритими [5; 6].

Стрімкий розвиток цифрових технологій, трансформація форм комунікації та зростаюча роль цифрових платформ у політичному, соціальному й економічному житті висунули нові виклики перед системою міжнародного права, яка історично формувалася в умовах фізичної територіальності, чітких державних кордонів і суверенітетів. На відміну від традиційних сфер регулювання, таких як торгівля, безпека чи навколишнє середовище, цифровий простір є динамічним, безмежним і високотехнологічним середовищем, де юрисдикція однієї держави може легко перетинатися з інтересами іншої, а головними гравцями дедалі частіше виступають не держави, а приватні транснаціональні корпорації.

Попри зростаючу залежність держав від цифрової інфраструктури, міжнародне право поки що не повною мірою адаптувалося до нових реалій. Спроби виробити універсальні, зобов'язуючі норми цифрового врядування залишаються фрагментарними, обмеженими за масштабом і здебільшого мають рекомендаційний характер. Так, наприклад, ЮНЕСКО у 2023 році опублікувала «Guidelines for the Governance of Digital Platforms», в яких висловлено заклик до: забезпечення прозорості алгоритмів, що визначають інформаційні потоки та видимість контенту; захисту прав користувачів, включно з правом на приватність, свободу вираження поглядів та доступ до інформації; протидії дезінформації, яка підриває демократичні процеси та соціальну довіру [7].

Ці настанови становлять важливий крок у формуванні етичних і політичних орієнтирів для цифрової політики, однак, не маючи обов'язкової юридичної сили, вони не створюють дієвого механізму відповідальності для держав і, тим паче, для приватних платформ.

Унаслідок цього виникає вакуум нормативного регулювання, у якому одночасно функціонують наддержавні компанії та авторитарні уряди, які часто використовують цифровий простір для досягнення власних стратегічних цілей – зокрема, маніпуляції громадською думкою, цензури, стеження або кібернападів. Відсутність єдиного міжнародного договору чи конвенції, що охоплювала б питання цифрових прав, цифрового суверенітету, відповідальності платформ, кібербезпеки та штучного інтелекту, ускладнює координацію між країнами і створює простір для зловживань.

Крім того, спроби досягти міжнародного консенсусу щодо регулювання цифрової сфери часто натрапляють на конфлікт між ціннісними моделями: ліберальна демократична традиція (захист прав людини, вільний обіг інформації) вступає в суперечність із авторитарною практикою цифрового контролю. Так, переговори у межах ООН чи форуму IGF (Internet Governance Forum) часто залишаються декларативними, оскільки бракує політичної волі для ухвалення зобов'язуючих рішень.

Таким чином, у сфері міжнародного права наразі спостерігається нормативна невизначеність, яка суттєво стримує розвиток глобальної цифрової етики та унеможливує формування узгоджених стандартів відповідальності в цифровому середовищі. Відсутність ефективного регулювання не лише обмежує потенціал міждержавної співпраці, але й поглиблює глобальну нерівність – як у доступі до цифрових ресурсів, так і у здатності захищати національні інтереси в умовах цифрової взаємозалежності. Менш потужні держави, які не мають власної цифрової інфраструктури або впливу на діяльність транснаціональних платформ, опиняються у

вразливому становищі, позбавлені реальних інструментів впливу на інформаційну політику, захист персональних даних чи реагування на цифрові загрози.

У цьому контексті цифровий суверенітет постає як амбівалентне явище, що водночас відкриває нові можливості для захисту національного суверенітету та культурної ідентичності, але й створює ризики для основ демократичного ладу. Його надмірна або непрозора реалізація може спричинити цензуру, масове спостереження, обмеження свободи слова, а також використання цифрових інструментів для політичного контролю, особливо в авторитарних або напівавторитарних режимах. З іншого боку, виражена і збалансована реалізація цифрового суверенітету може стати основою для побудови цифрової демократії, де держава виступає гарантом цифрових прав, а не обмежувачем свобод.

Ключовим викликом сучасності є пошук балансу між легітимним державним регулюванням цифрового простору та забезпеченням фундаментальних цифрових прав людини – таких як: свобода вираження поглядів, право на приватність і захист персональних даних, право на участь у цифрових процесах, доступ до безпечної та достовірної інформації.

Без цього балансу цифровий простір ризикує стати або ареною хаотичної комерціалізації, або інструментом цифрового авторитаризму. У зв'язку з цим міжнародне співтовариство має усвідомити нагальну потребу в розробці глобальних нормативних механізмів цифрової відповідальності, які б поєднували: принципи державного суверенітету; універсальні стандарти прав людини; етичні засади цифрового врядування; механізми міждержавного діалогу з питань цифрової безпеки, прозорості, штучного інтелекту та управління даними.

Лише в рамках спільних зусиль – з урахуванням культурного розмаїття, правової рівності держав і прав людини як універсальної основи – можливо створити справедливую, безпечну і відкриту цифрову екосистему, що буде служити як демократичним суспільствам, так і глобальному миру.

References

1. Coleman, S., & Shane, P. M. (2012). Connecting democracy: Online consultation and the flow of political communication. *European Journal of Communication* 28(4):477-480. <https://doi.org/10.1177/0267323113485777c>.
2. Creemers, R. (2017). Cyber China: Upgrading propaganda, public opinion work and social management for the twenty-first century. *Journal of Contemporary China*, 26(103), 85–100. <https://doi.org/10.1080/10670564.2016.1206281>.
3. De Nardis, L. (2020). *The Internet in everything: Freedom and security in a world with no off switch*. Yale University Press.
4. Floridi, L. (2020). *The logic of information: A theory of philosophy as conceptual design*. Oxford University Press.
5. Freedom House. (2023). *Freedom on the Net 2023: The Repressive Power of Artificial Intelligence*. <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2023/repressive-power-artificial-intelligence>
6. MacKinnon, R. (2012). *Consent of the networked: The worldwide struggle for Internet freedom*. Basic Books. ISBN 10: 0465024424.
7. UNESCO. (2023). *Guidelines for the governance of digital platforms*. <https://www.unesco.org/en/internet-trust/guidelines>.

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.11

Pavlo Petrov

STATE DIGITAL SOVEREIGNTY: BETWEEN DEMOCRACY AND CONTROL IN THE GLOBAL SPACE

The paper explores the phenomenon of digital sovereignty as a new form of state power realization in the context of global digitalization. The author analyzes the transformation of the concept of sovereignty in the 21st century, focusing on the shifting balance between states and transnational digital corporations, which increasingly influence political processes and public communication. Various models of digital sovereignty implementation are examined – the European regulatory model, the Chinese authoritarian model, and the American geoeconomic model.

Special attention is paid to the dilemma between digital control and digital democracy, the use of technologies for citizen participation in decision-making, and the threats posed by surveillance, censorship, and the use of artificial intelligence. The author argues that international law currently fails to provide effective regulation of the digital space, which generates significant challenges for global ethics, human rights, and interstate balance. In conclusion, the paper

emphasizes the need to develop global standards of digital responsibility that would ensure a balance between sovereignty, freedoms, and technological progress.

Keywords: *digitalization, digital democracy, global governance, digital inequality, internet platforms.*

Відомості про автора / Information about the Author

Павло Петров, канд. політ. наук, доц., доцент кафедри міжнародних відносин, факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна, E-mail: ppgdmo@gmsil.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-9124-1763>.

Pavlo Petrov, PhD in Political Science, Associate Professor, Department of International Relations, Faculty of Social Sciences and International Relations, Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine. E-mail: ppgdmo@gmsil.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-9124-1763>.

© П. Петров

Стаття отримана редакцією 27.05.2025.

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.12

Олександр Повода

ТУРЕЦЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ ДЛЯ БЛИЗЬКОСХІДНОГО РЕГІОНУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Тези присвячені аналізу особливостей турецько-ізраїльських міждержавних відносин на теперішньому етапі. На межі XX-XXI ст. Туреччина і Ізраїль були надійними партнерами в торгівельній, економічній, політичній сферах, однак з приходом до влади в Туреччині Реджепа Ердогана і відповідно намаганнями Анкари посилити свої геополітичні позиції не тільки в регіоні Близького Сходу, а й на світовій арені, дані відносини кардинально погіршилися. Виявлено, що, незважаючи на значні складнощі в двосторонніх політичних стосунках, ізраїльський і турецький бізнес зацікавлені в торгівельній співпраці сторін, а перспективи налагодження офіційних міждержавних відносин залежатимуть від готовності як Тель-Авіва, так і Анкари йти на компроміси стосовно питань міжнародного значення.

Ключові слова: Туреччина, Ізраїль, Близький Схід, Реджеп Ердоган.

Туреччина та Ізраїль тривалий період були близькими союзниками, але відносини були відзначені глибокою напруженістю під час правління президента Туреччини Реджепа Таїпа Ердогана. Незважаючи на короткі періоди примирення під час президентства чинного лідера Туреччини, турецько-ізраїльські міждержавні стосунки останнім часом є вкрай складними. Ердоган є відвертим критиком політики Ізраїлю щодо палестинців, в той час як Ізраїль був обурений підтримкою Ердоганом бойовиків ХАМАС, яких Ізраїль вважає терористичними.

З метою покладення краю шестирічному розриву у відносинах між двома країнами 27 червня 2016 р. була оголошена Угода про примирення. Згідно з її умовами передбачалося, що:

- парламент Туреччини ухвалить закон про скасування всіх апеляцій проти ізраїльських солдатів, причетних до вбивства дев'яти громадян Туреччини під час рейду флотилії в Газі, а також заблокує будь-які майбутні позови;
- зобов'язання припинити терористичну або військову діяльність проти Ізраїлю на території Туреччини, включаючи фінансування та допомогу такій діяльності з боку Туреччини. Палестинському руху ХАМАС буде дозволено діяти на території Туреччини, але лише як політичному руху;
- Туреччина погодиться надіслати всю допомогу спочатку до сектору Газа через Ізраїль, а потім з Ізраїлю в Газу сухопутним шляхом;
- Ізраїль дозволить Туреччині реалізовувати гуманітарні проекти в секторі Газа, такі як будівництво лікарень, електростанцій та опріснювальних станцій, а всі ці програми виконуватимуться згідно міркувань безпеки Ізраїлю;
- Ізраїль виділить 20 млн доларів як компенсацію сім'ям загиблих і поранених під час рейду. Гроші будуть перераховані через гуманітарний фонд у Туреччині. Кошти мали бути перераховані тільки після того, як турецький парламент прийме закон про відмову від усіх апеляцій проти ізраїльських солдатів, причетних до інциденту;
- дві країни розпочнуть процес нормалізації двосторонніх міждержавних відносин, заново призначивши послів в Анкарі та Тель-Авіві і відмінивши всі санкції, накладені раніше сторонами одна стосовно іншої [2]. Дана угода була спочатку схвалена урядом Ізраїлю, а потім парламентом Туреччини.

7 жовтня 2016 р. Туреччина призначила експерта з питань зовнішньої політики Кемаля Окема послом в Ізраїлі, однак рішення Ізраїлю про призначити свого посла в Тель-Авіві було спочатку відкладено, але згодом 15 листопада 2016 р. було призначив Ейтана На'ех послом Ізраїлю у Туреччині.

Після підписання угоди в грудні 2019 р. між урядом Лівії в Тріполі та Туреччиною, згідно з умовами якої були розгорнуті турецькі сухопутні війська в Лівії, а також оголошено про те, що морські кордони Туреччини простягатимуться від Анатолії аж до берегів Дерни та Тобруку, міністр закордонних справ Ізраїлю Іцхак Моргентау оголосив про неприйняття Ізраїлем угоди про морський кордон між Анкарою та Тріполі й наголосив, що дана угода не враховує національних інтересів Тель-Авіва і, на його думку, є незаконною. Незважаючи на це, на той момент уряд

Ізраїлю намагався уникнути можливої конфронтації з Туреччиною і продовжити курс на нормалізацію стосунків із Анкарою.

Наприкінці 2019 р. турецький флот витіснив ізраїльське океанографічне дослідницьке судно, яке діяло за згодою кіпрського уряду в кіпрських територіальних водах. Цей акт викликав побоювання Ізраїлю стосовно того, що Туреччина має на меті створити морський кордон по всій ширині Середземного моря та відрізати Ізраїлю доступ до міжнародних вод через Середземне море, на яке припадає близько 99% ізраїльського експорту. З іншого боку, газопровід EastMed між Ізраїлем, Кіпром і Грецією (за прогнозами, він зможе задовольнити 10% газових потреб Європи та на той момент розглядався як зменшення залежності від Росії) розцінювався офіційною Анкарою як спільна спроба виключити Туреччину з газового клубу «Club Med», проте рішення підписати угоду між Ізраїлем, Кіпром та Грецією було оголошено після укладення турецько-лівійської угоди.

По суті, примирення і нормалізація в турецько-ізраїльських міждержавних відносинах були недовготривалими.

У серпні 2020 р. голова Моссаду Йоссі Коен відкрито назвав Туреччину новою загрозою для миру в регіоні, а також виділив низку союзників, від яких Туреччина могла б отримати потенційну підтримку, як-от Азербайджан і Катар, Баку ж підтримує тісні відносини з Ізраїлем ще з 1990-х років. Висловлювання Йоссі Коена було розцінено як серйозний крок Ізраїлю на шляху до відкритої конфронтації з турецьким урядом.

Рішення Ізраїлю нормалізувати відносини з Бахрейном і Об'єднаними Арабськими Еміратами через угоди Авраама ще більше погіршило його відносини з Туреччиною, оскільки Анкара відкрито звинуватила дві арабські країни в співучасті в підтримці Ізраїлю проти палестинців. У відповідь Туреччина прийняла двох лідерів ХАМАС, що викликало засудження з боку Ізраїлю та Сполучених Штатів Америки.

Під час нагріно-карабаського конфлікту 2020 р. Ізраїль відкрито підтримував Азербайджан, союзника як Туреччини, так і Ізраїлю. Однак після того, як Туреччина звинуватила Ізраїль у дестабілізації на Кавказі, міністр оборони Ізраїлю Бенні Ганц звинуватив Анкару в розпалюванні війни в регіоні.

Після завершення карабаського конфлікту Яков Амідрор, генерал-майор у відставці, який понад 30 років пропрацював на керівних посадах в Армії оборони Ізраїлю та в уряді, вперше заявив, що турецький політичний вплив в Азербайджані представляє загрозу для Ізраїлю через відкриту опозицію Туреччини стабільним відносинам Азербайджану з Ізраїлем і міцним політичним, економічним й культурним зв'язкам Туреччини з Азербайджаном. Він також заявив, що Ізраїль не має намірів втручатися в спір щодо того, хто контролюватиме Нагірний Карабах, а лише намагається розвивати і поглиблювати відносини з Баку, оскільки Азербайджан є однією з небагатьох мусульманських країн, які офіційно визнають Ізраїль. Натомість ще раніше в 2011 р. посол Туреччини закликав Азербайджан розірвати відносини з Ізраїлем.

Після війни в Газі Туреччина рішуче засудила військові дії Ізраїлю, оголосила, що розриває торгові зв'язки з Ізраїлем, приєдналася до справи про геноцид, порушений Південною Африкою проти Ізраїлю в Міжнародному суді ООН. Крім того, турецька влада останніми місяцями все більше стурбована тим, що Ізраїль підтримує вимоги автономії з боку курдів, друзів і алавітів в Сирії.

У листопаді 2024 р. Ердоган заявив про те, що Туреччина розірвала всі відносини з Ізраїлем. Про це турецький лідер повідомив журналістів на борту свого літака після візитів до Саудівської Аравії та Азербайджану. "Уряд Турецької Республіки під керівництвом Тайпа Ердогана не буде продовжувати або розвивати відносини з Ізраїлем", - наголосив тоді він [3]. «Наша правляча коаліція рішуче налаштована на розрив зв'язків з Ізраїлем, і ми будемо підтримувати цю позицію і в майбутньому», – додав Ердоган [3].

Незважаючи на введення торговельного ембарго проти Ізраїлю ще в травні 2024 р., Анкара продовжує підтримувати дипломатичні відносини з Ізраїлем. Хоча турецький уряд офіційно відкликав свого посла ще в 2023 р. для консультацій, турецькі дипломатичні представництва в Тель-Авіві залишаються відкритими та діючими. Подібним чином Ізраїль евакуював своє посольство в Анкарі у 2023 р., посиляючись на загрози регіональній безпеці.

З іншого боку, Ердоган чітко заявив, що Туреччина зробить усе від неї залежне, щоб притягнути прем'єр-міністра Ізраїлю Біньяміна Нетаньяху до відповідальності за його політику в Газі. Крім того, Туреччина виступила за ембарго на поставки зброї Тель-Авіву.

Ердоган наголошував, що 52 країни та дві міжнародні організації висловили свою підтримку ініціативи щодо ембарго на постачання зброї, яку Туреччина ініціювала в Організації Об'єднаних Націй. «Нещодавно ми передали наш офіційний лист щодо цієї ініціативи президенту Ради Безпеки ООН і генеральному секретарю ООН», – заявив в листопаді 2024 р. турецький президент [3].

Починаючи з вересня 2024 р., факт наявності торгівельних стосунків Туреччини з Ізраїлем через треті країни та Палестину викликав кампанію громадського тиску з боку опозиції, яка звинуватила Ердогана в тому, що він неефективно бореться з лавітками, які сприяють подальшій турецько-ізраїльській співпраці.

В березні 2025 р. Ердоган публічно висловив погрозу на адресу Ізраїлю, зазначивши наступне: «Ті, хто прагне спровокувати етнічні та релігійні (розбіжності) у Сирії, щоб скористатися нестабільністю в країні, повинні знати, що вони не зможуть досягти своїх цілей» [1]. В цей самий час, на початку березня 2025 р., угруповання, пов'язані з новим сирійським урядом — імовірно в тому числі підтримувані Туреччиною — розпочали атаки з помсти щодо членів секти алавітської меншини Асада після того, як проасадівські групи атакували урядові сили безпеки на узбережжі Сирії. Моніторингові групи заявили про сотні вбитих мирних жителів. Ердоган рішуче засудив насильство та припустив, що атаки були спрямовані проти «територіальної цілісності та соціальної стабільності в Сирії» [1]. В свою чергу, заступник міністра закордонних справ Ізраїлю Шаррен Хаскель заявив, що смертоносне насильство на міжконфесійній основі дорівнює «етнічній чистці» ісламістськими групами на чолі з «джихадистською ісламістською терористичною групою, яка силою захопила Дамаск і була підтримана Туреччиною» [1].

Посилення присутності Туреччини в Сирії все більше дратує і непокоїть ізраїльський уряд. На початку квітня 2025 р. Ізраїль завдав декілька авіаударів по трьох сирійських авіабазах, якими Туреччина намагалася скористатися. Цей інцидент викликав рідкісні офіційні заяви з боку Анкари щодо її операцій у Сирії: міністр закордонних справ Туреччини Хакан Фідан заявив Reuters після ударів, що «Туреччина не зацікавлена воювати з будь-якою країною на сирійській землі» [4].

Через тиждень після примирливої заяви Фідан розповів в інтерв'ю CNN Turk, що Туреччина та Ізраїль ведуть переговори на технічному рівні, щоб уникнути «військових зіткнень» у Сирії, оскільки нове керівництво прагне утвердитися після падіння Башара Асада [4].

Незважаючи на зростаючу стурбованість Ізраїлю з приводу посилення позицій Туреччини в Сирії, в першого схоже, залишилося небагато варіантів протистояти цьому.

«Зрештою, коли справа стосується Сирії, то Туреччина просто переймається сирійським питанням більше, ніж Ізраїль, і відповідно інвестує в збільшення своєї присутності в Сирії. Інтерес Ізраїлю в Сирії суто орієнтований на безпеку», – заявила в інтерв'ю The Times of Israel Галлія Лінденштаус, старший науковий співробітник Інституту досліджень національної безпеки [4]. «Це дає Анкарі перевагу» – додала вона, наголосивши, що підтримка президентом США Дональдом Трампом турецького лідера Реджепа Таїпа Ердогана ще більше обмежує маневреність Ізраїлю [4].

Отже, тривала напруженість у офіційних взаєминах Туреччини та Ізраїлю пояснюється насамперед наявністю різних інтересів й цілей урядів двох країн щодо багатьох питань регіонального значення на Близькому Сході. Відмінні стратегії щодо вирішення палестинського і сирійського питань перешкоджають нормалізації двосторонніх відносин, а також унеможливають офіційне примирення в найближчій перспективі.

References

1. Fraser, S., Hazboun I. Turkey and Israel face mounting tensions over future of post-Assad Syria // *The Associated Press*. URL: <https://voxukraine.org/en/russian-disinformation-in-slovakia-in-january-2023-policy-brief-within-kremlin-watchers-movement-project>
2. Ravid, B. Israel and Turkey officially announce rapprochement deal, ending diplomatic crisis // *Haaretz*. URL: <https://www.haaretz.com/israel-news/2016-06-27/ty-article/israel-and-turkey-officially-announce-rapprochement-deal/0000017f-e18e-d804-ad7f-f1fed9d00000>
3. Soulu, R. Turkey severs all relations with Israel, says Erdogan // *Middle East Eye*. URL: <https://www.france24.com/en/europe/20230928-disinformation-swamps-slovakia-ahead-of-parliamentary-elections>
4. Yohanan, N. Israel will need to get used to Turkey's growing footprint in Syria // *Times of Israel*. URL: <https://www.timesofisrael.com/israel-will-need-to-get-used-to-turkeys-growing-footprint-in-syria/>

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.12

Oleksandr Poveda

TURKEY-ISRAEL RELATIONS IN THE CONTEXT OF GEOPOLITICAL CHALLENGES FOR THE MIDDLE EAST REGION AT THE MODERN STAGE

The theses are devoted to the analysis of the peculiarities of Turkey-Israel interstate relations at the present stage. At the turn of the 20th and 21st centuries Turkey and Israel were reliable partners in trade, economic, and political spheres, however, with the coming to power in Turkey of Recep Erdogan and, accordingly, Ankara's efforts to strengthen its

geopolitical positions not only in the Middle East region, but also on the world stage, these relations have radically deteriorated. It was revealed that, despite significant difficulties in bilateral political relations, Israeli and Turkish businessmen are interested in trade cooperation between two countries, and the prospects for improvement of official interstate relations will depend on the willingness of both Tel Aviv and Ankara to compromise on issues of international importance.

Key words: Turkey, Israel, Middle East, Recep Erdogan.

Відомості про автора / Information about the Author

Олександр Повода, канд. політ. наук, доцент кафедри англійської філології гуманітарно-педагогічного факультету, Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна. E-mail: sasha_poveda@ukr.net, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-6117-0263>

Oleksandr Poveda, Ph. D. in Politics, Associate Professor, Department of English Philology, Faculty of Humanities and Pedagogy, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine. E-mail: sasha_poveda@ukr.net, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-6117-0263>

© О. Повода

Стаття отримана редакцією 27.05.2025.

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.13

Хікматулла Тіллаєв

ТУРЕЧЧИНА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

В тезах автор висвітлює роль Туреччини в становленні Організації Чорноморського економічного співробітництва та перспективи розвитку організації. Організація відіграє значну роль у політичному та економічному житті не тільки цього регіону, а й у деяких суміжних. Прикладом такого впливу є проекти з відбудови та розширення інфраструктури в регіонах Балкан, Кавказу, північного Причорномор'я, Приазов'я тощо. Туреччина як регіональний лідер та країна-засновниця організації відіграє в ній центральну роль та є одним із драйверів розвитку організації.

Ключові слова: Туреччина, Організація Чорноморського економічного співробітництва, міжнародне співробітництво.

Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) була започаткована з підписанням 25 червня 1992 р. Стамбульської декларації, яка визначала загальні рамки діяльності цього міждержавного об'єднання. Цілі ОЧЕС — зміцнювати дружбу, довіру та співпрацю між державами-членами, сприяти багатосторонньому економічному співробітництву на основі міжнародного права, покращувати умови для підприємництва, враховувати економічні інтереси учасників та залучати до співпраці зацікавлені держави й міжнародні інституції [3, 6].

Країни-учасниці ОЧЕС: Азербайджан, Албанія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Україна та Туреччина. Штаб квартира знаходиться в місті Стамбул.

У 1990 році Туреччина виступила з ініціативою створення «Чорноморської зони процвітання та співпраці» за участі СРСР, Туреччини, Румунії і Болгарії. Пізніше після розпаду Радянського Союзу, Туреччина встановила відносини з Україною, Росією, країнами Закавказзя, тощо. В 1992 році було підписано «Стамбульську декларацію» (відому також як: Босфорська декларація) – перший документ про утворення ОЧЕС. Зі створенням організації, було створено Чорноморський банк торгівлі та розвитку, метою якого була реалізація міжнародних проєктів [1, 4].

Після створення ОЧЕС Туреччина сподівалася, що ця організація сприятиме економічній інтеграції регіону з ЄС, а також допоможе їй позиціонувати себе як ключового гравця у Чорноморському просторі. Турецька дипломатія просувала ідею, що економічна співпраця між державами Чорного моря може бути корисною для розширення зв'язків із Європою, особливо з країнами-членами ЄС, такими як Греція, Болгарія та Румунія (які згодом стали членами Євросоюзу). Цьому також сприяв проєкт «Чорноморська синергія», який мав на меті співпрацю з країнами цього регіону [7]. Україна також розглядала ОЧЕС як можливий інструмент для зближення з ЄС, особливо упродовж 1990-х – початку 2000-х років.

Туреччина відіграє важливу роль у цій організації завдяки своїй геополітичній позиції, розвиненій економіці та контролю над протоками Босфор і Дарданелли, які є ключовими для чорноморської торгівлі. Туреччина у теперішньому періоді значних геополітичних змін, проявляє лідерство у своїй регіональній політиці. Війна в Україні змінила зовнішню політику Туреччини, особливо чорноморському регіоні.

Як відомо, Республіка Туреччина є однією з найбільших економік чорноморського регіону та активним торговельним партнером інших країн ОЧЕС, таких як Болгарія, Румунія, Україна та Грузія. Основні напрямки економічної діяльності Туреччини в межах ОЧЕС включають енергетику, транспорт, логістику та інфраструктурні проєкти. Турецькі інвестиції в Чорноморський банк торгівлі і розвитку складають 16,5% (близько 113,85 млрд євро) від загальних інвестицій членів організації [4].

Турецькі компанії беруть участь у розвитку портів, логістичних хабів та морських перевезень, що зміцнює економічні зв'язки в регіоні. А з початком повномасштабного російського вторгнення на територію України Туреччина, кооперуючись з окремими країнами регіону, проводить й активні операції з розмінування Чорного

моря. Оскільки сама країна агресора практично не здійснює контроль і нагляд за морськими мінами. На окрему увагу заслуговує створення газопроводу «Турецький потік» по дну Чорного моря. Газопровід був створений спільними інвестиціями РФ та Туреччини. Цей проєкт відповідав концепції створення спільної чорноморської енергетичної ініціативи [2].

Туреччина ініціювала низьку міжнародних проєктів в рамках ОЧЕС:

- Чорноморське кільце (також відоме як Black Sea Ring Highway) – це створення кільцевої автомагістралі навколо Чорного моря, яка мала б з'єднати основні порти та економічні центри регіону. Такий проєкт мав бути довжиною 7000 км, проходячи через Туреччину, Болгарію, Румунію, Молдову, Україну, Росію, Грузію, Вірменію, Грецію та Албанію. Однак через суперечності між членами організації проєкт сповільнився.

- Залізниця Баку – Тбілісі – Карс (БТК) – це проєкт, ініційований Туреччиною, з модернізації залізного шляху Баку – Тбілісі – Карс – транспортного шляху, який з'єднує Чорне море та Каспійський регіон [6].

29 січня 2025 року Генеральний секретар Постійного міжнародного секретаріату ОЧЕС посол Лазар Коменеску прийняв у новому приміщенні штаб-квартири організації посла Айлін Секізкьок, генерального директора з міжнародних економічних питань Міністерства закордонних справ Республіки Туреччина, у супроводі пана Хюсейна Озена, першого секретаря того ж департаменту. На зустрічі також були присутні перший заступник Генерального секретаря Постійного міжнародного секретаріату ОЧЕС посол Мерве Сафа Кавакджі та юрисконсульт пані Ніно Каджая. Вітаючи свого гостя, посол Коменеску висловив найвищу вдячність та подяку Постійного міжнародного секретаріату за рішучу підтримку турецьким урядом ОЧЕСС, включаючи виділення нового приміщення. Відбувся плідний обмін думками щодо перспектив подальшого посилення ролі цієї організації у зміцненні та просуванні регіонального економічного співробітництва на благо всіх держав-членів, і обидві сторони домовилися продовжувати тісну співпрацю для подальшого розвитку ОЧЕС як ключового гравця в цьому регіоні. Окрім того, сторони домовилися організовувати двосторонні консультації з цією метою в Стамбулі або Анкарі якомога частіше.

Під час зустрічі також було наголошено на таких темах, як важливість посилення проєктно-орієнтованого виміру ЧЕС, зокрема з ЄС та іншими міжнародними організаціями, а також співпрацю зі спостерігачами ЧЕС та партнерами з секторального діалогу, а також відродження Фонду розвитку проєктів (PDF). На зустрічі обидві сторони наголосили на важливості реалізації Економічного порядку денного ЧЕС, прийнятого у грудні 2023 року [9].

13 травня 2025 р. стало відомо, що Туреччина проводить переговори з регіональними партнерами щодо використання та розробки ресурсів природного газу в Чорному морі на тлі зростаючого геополітичного та економічного інтересу до транспортного маршруту Середнього коридору. Про це було й сказано під час 8-го Міжнародного конгресу «Синьо-Чорне море», який проводився Університетом Мармара в Стамбулі 8–9 травня цього року на тему «Вирішення конфліктів та сталий розвиток». Захід зібрав науковців, посадовців, неурядові організації та представників приватного сектору для обговорення питань енергетики, зв'язку, екологічної стійкості та регіональної безпеки.

Лазар Коменеску, генеральний секретар Стамбульської організації ОЧЕС, повідомив, що Туреччина залишається ключовою рушійною силою в ініціативах організації протягом останніх трьох десятиліть, включаючи енергетичну інфраструктуру, дорожні проєкти та регіональну співпрацю. Він наголосив й на зростанні актуальності регіону, незважаючи на постійну нестабільність, зокрема через війну в Україні і на стратегічності Чорного моря як економічного центру, що сполучає Європу, Азію та Близький Схід.

Коменеску підкреслив, що Азіатсько-Тихоокеанський регіон став «двигуном» світової економіки і що зараз реалізуються нові ініціативи щодо зміцнення зв'язку між Європою та Азією через зелені та чисті енергетичні маршрути, що проходять через Азербайджан, Грузію, Румунію та Угорщину: «Без Чорного моря Середній коридор не може працювати» і «Туреччина відіграє тут активну роль». Він пов'язав цей стратегічний поштовх із ширшою глобальною динамікою, заявивши, що торговельний протекціонізм зріс з моменту вступу на посаду президента США Дональда Трампа, що спонукало до потреби в більш стійких глобальних партнерствах. «Протекціонізм означає ізоляцію, а ізоляція перешкоджає прогресу». «Зараз важливо побудувати стійкі взаємозалежності». Він зазначив, що регіон ОЧЕС, що складається з 13 країн із сукупним населенням близько 350 мільйонів, становить собою значну економічну зону з невикористаним потенціалом: «Чим краща співпраця в регіоні, тим більші переваги для держав-членів» [8].

Отже, Туреччина відіграє важливу роль в ОЧЕС та в регіоні Чорного моря загалом. Туреччина активно інвестує у регіональні проєкти з покращення інфраструктури. Країна бажає створити Чорне море кращим місцем для співробітництва з іншими країнами регіону. Важливість участі Туреччини в ОЧЕС досі залишається важливою.

References

1. Organization of the Black Sea Economic Cooperation. Retrieved from: <https://www.bsec-organization.org/>
2. Charter of the organization of the Black Sea Economic Cooperation from 1 May 1999. Retrieved from: <https://www.bsec-organization.org/charter>
3. About BSEC. *Portal of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. 2019. October 25. Retrieved from: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/oches/pro-oches>
4. Parliamentary Assembly of the BSEC. *Portal of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. 2019. October 25. Retrieved from: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/oches/parlamentska-asambleya-oches>
5. Organization of the Black Sea Economic Cooperation (BSEC). Retrieved from: <https://www.mfa.gov.tr/the-black-sea-economic-cooperation.en.mfa>
6. Challenges For The Black Sea Region Retrieved from: <https://www.mfa.gov.tr/challenges-for-the-black-sea-region-tr.mfa>
7. H.E. Mr. Mihail BARBULAT. BSEC in the New European Architecture. Retrieved from: <https://www.mfa.gov.tr/bsec-in-the-new-european-architecture-tr.mfa>
8. Türkiye leads regional talks on Black Sea gas, economic cooperation. AA. 2025. May 13. Retrieved from: <https://www.aa.com.tr/en/turkiye/turkiye-leads-regional-talks-on-black-sea-gas-economic-cooperation/3566089>
9. Working Visit by the Turkish Foreign Ministry. BSEK. 2025. Retrieved from: <https://www.bsec-organization.org/news/95314working-visit-by-the-turkish-foreign-ministry>

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.13

Khikmatulla Tillaiev

TURKEY AND THE ORGANIZATION OF THE BLACK SEA ECONOMIC COOPERATION

In the theses, the author highlights the role of Turkey in the formation of the Organization of the Black Sea Economic Cooperation and the prospects for the development of the organization. The organization plays a significant role in the political and economic life of not only this region but also some adjacent ones. An example of such influence is projects for the reconstruction and expansion of infrastructure in the regions of the Balkans, the Caucasus, the northern Black Sea, the Sea of Azov, etc. Turkey, as a regional leader and the founding country of the organization, plays a central role in the organization and is one of the drivers of the organization's development.

Keywords: Turkey, Organization of the Black Sea Economic Cooperation, international cooperation.

Відомості про автора / Information about the Author

Хікматулла Тіллаєв, магістрант за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. Email: kingoftaleess@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8851-8692>

Khikmatulla Tillaiev, Master's student in specialty 291 «International Relations, Public Communications and Regional Studies», Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. Email: kingoftaleess@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8851-8692>

© Х. Тіллаєв

Стаття отримана редакцією 27.05.2025.

ЕВОЛЮЦІЯ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ПІСЛЯ BREXIT

Після Референдуму за вихід Великої Британії з Європейського Союзу, євроскептицизм британців набув інших форм і характеру. Колишній лідер євроскептиків Н. Фарадж меншою мірою опікувався думками своїх прихильників після реалізації основної мети – виходу Британії з ЄС, не пропонуючи нових цілей своїм виборцям. Аналізуючи діяльність Н. Фараджа після 2016 року автор статті доходить до висновку, що цілі і діяльність головного євроскептика Британії були і залишаються забарвлені популістськими ідеями та гаслами.

Ключові слова: євроскептицизм, Велика Британія, Н. Фарадж, референдум, популізм.

Термін скептицизм, який зародився в середовищі журналістики, означає ставлення, пов'язане з сумнівом або недовірою. Беззаперечним є той факт, що євроскептицизм означає скептицизм (сумнів, недовіру) щодо ЄС, процесу європейської інтеграції, інституцій ЄС, політики ЄС і т. д. Через те, що термін широкоживаний, він мало вловимий для точного визначення. Але його можна використовувати, спираючись на такі 3 характеристики: 1) євроскептицизм – це динамічне явище, що постійно змінюється в часі по мірі розвитку самого процесу інтеграції. 2) євроскептицизм є характерним для різних суб'єктів чи соціальних груп: громадян, політичних партій, ЗМІ, національних установ, груп інтересів, громадянських союзів і рухів, церкви і т. д. 3) євроскептицизм політичних партій є поняттям сумісним з різними ідеологіями, які поширюються від крайніх правих до крайніх лівих, і навіть є частиною деяких великих центристських партій, тож євроскептицизм не є єдиною або однорідною ідеологією. Крім того, євроскептичні партії можуть відрізнятися за інтенсивністю своєї опозиції до європейської інтеграції та за аргументами, які вони використовують, щоб протистояти їй [2].

Нагадаємо, що Велика Британія має кілька витоків євроскептицизму, і зародився він в середовищі консерваторів. Пригадаємо і факт географічного розташування Об'єднаного Королівства на островах, далі – британці не увійшли одразу до ЄЕС, Королівство не входило повністю до Шенгенської зони і не давало обіцянок по входу Єврозони, при прийнятті певних спільних рішень – дотримувалося політики «opt out» («виключення»), зокрема коли мова йшла про реалізацію Спільної соціальної політики чи то міграційної. На початку 90-х років на обрії євроскептиків Британії з'являється Н. Фарадж, який протягом 2006-2016 рр. із перервами займав посаду голови Партії незалежності Об'єднаного Королівства (UKIP), що вимагала виходу Великої Британії з ЄС. Особливістю даної партії є її входження спочатку до Європейського парламенту (ЄП) з 1999 р., а вже потім Фарадж ввів партію до Британського парламенту, представляючи Південно-Східну Англію. За оцінкою британських журналістів, «Н. Фарадж був одним із найефективніших спікерів у залі. Він використовував парламент ефективніше, ніж будь-хто інший, щоб просувати свій внутрішній порядок денний, організувавши референдум щодо ЄС у Британії в червні, який став його найбільшим успіхом чи поразкою. Як співголова партійної групи EFDD (Europe of Freedom and Direct Democracy), він був провідним активістом європейського популізму та євроскептицизму» [5]. На європейських виборах 22 травня 2014 р. під головуванням Н. Фараджа UKIP перемогла зі значною перевагою, отримавши підтримку більше 400-х тисяч виборців (27,49 %), що принесло їй 24 місця в Європейському парламенті з 73, які передбачалися для Великої Британії. Згідно підсумків парламентських виборів у Королівстві 7 травня 2015 р., партія UKIP отримала 12,6 % голосів виборців і посіла за цим показником третє місце вперше у своїй історії провівши до Палати громад одного депутата. Саме діяльність UKIP фактично започаткувала передумови для суспільної дискусії щодо ідеї виходу країни з ЄС та створила ще до початку перших офіційних практичних кроків прецедент, коли британська політична партія цілеспрямовано формується, створюється та акцентує свою передвиборчу й поточну активність навколо дезінтеграційного та ізоляційного концепту розвитку [1, с. 127].

Якщо ми пригадаємо результати референдуму, упускаючи особливості їх перебігу, то помітимо, що перевага тих, хто обрав вихід Великої Британії з ЄС, була незначною, всього 3,78%, і всього 1,89% вище 50, тобто за вихід проголосували 51,78, проти – 48,11%. Таким чином, навіть після референдуму, прибічників ЄС у Королівстві,

залишалась достатня кількість, а Фараджу – залишалось велике поле роботи, тобто – сам процес виходу, в якому він хоча і приймав участь, але не надто активну.

4 липня 2016 р. Н. Фарадж оголосив про відставку з посади лідера партії UKIP через сприятливий для нього результат референдуму про вихід Великої Британії з Євросоюзу, і досягнення, таким чином, його основної мети, заради якої він і прийшов у політику. Такий його вчинок, без сумніву, доводить популістичність, тимчасовість (певним чином – тактичність) його поглядів, і самої партійної ідеології UKIP на думку українських дослідників К. Балабанова та В. Митрошенка [1, с. 127]. Вже у листопаді 2018 р. Н. Фарадж став засновником та головою нової партії – «Brexit», яка фактично стала виразником тих самих популістських гасел щодо самодостатності та «особливого шляху» Великої Британії, а також закликів до протидії обмеженню державного суверенітету і політичної й економічної незалежності, яке відбувається за членства держави в інтеграційному об'єднанні [1, с. 128].

Відомо, що наступниця Д. Кемерона на посаді прем'єр-міністра Великої Британії, Т. Мей офіційно застосувала ст. 50 Лісабонського договору 28 березня 2017 р., надсилаючи сигнал про намір Британії вийти з Європейського Союзу і наступні два роки вона витратила на розробку угоди про вихід, яка стала б прийнятною для всіх сторін. Зрештою, з наближенням кінцевого терміну Brexit у неї закінчується час і вона не встигає вчасно впоратися із поставленим завданням.

Саме тому у квітні 2019 р., після того, як Т. Мей і ЄС домовилися відкласти вихід Британії до 31 жовтня, Н. Фарадж відреагував на це, заснувавши Партію Brexit. Фарадж заявив, що кандидати від Партії Brexit будуть балотуватися на запланованих на 23 травня 2019 р. виборах до Європейського парламенту і що його метою є «зміна політики» у Сполученому Королівстві. Лідер UKIP Джерард Баттен відсторонив нову партію, назвавши Фараджа «корисливим лицеміром», а сам Фарадж заявив, що UKIP стала притулком для ультраправих [3]. Ці вибори були невдачливими для UKIP як політичної сили в Британії, адже її представництво в ЄП впало з 24 до 0. Партія Н. Фараджа «Брекзит» здобула величезний успіх на руїнах UKIP і отримала майже 1/3 голосів на виборах до ЄП, здобувши 29 місць. Консерватори отримали лише 4 місця, і внутрішньополітична ситуація Мей виглядала безнадійною, тому наступного дня після виборів вона оголосила, що подає у відставку з посади лідера Консервативної партії [3].

Політика її наступника, Б. Джонсона, щодо плану виходу Королівства з ЄС, отримання дозволу Парламенту на проведення дострокових виборів – була більш вдалою, ніж у Мей, тому дані опитувань свідчили про слабку підтримку Партії Brexit напередодні цих дострокових виборів. 11 листопада Фарадж оголосив, що кандидати від Партії Brexit знімуть свої кандидатури у більш ніж 300 округах, які наразі утримуються Консервативною партією. Цей тактичний відступ був зроблений з метою зміцнення голосування за «вихід», і Фарадж пообіцяв, що Партія Brexit продовжить боротьбу за місця в опорних пунктах Лейбористської партії. Результати загальних виборів 12 грудня 2019 р. довели логіку цього кроку. Хоча Партія Brexit не змогла отримати жодного місця, набравши лише 2 відсотки голосів, консерватори здобули переконливу перемогу [9], що практично гарантувало прийняття плану Джонсона щодо Brexit.

29 січня 2020 р., за два дні до офіційного виходу Сполученого Королівства з ЄС, Фарадж завершив своє двадцятирічне перебування в Європарламенті промовою, в якій розкритикував цей орган і перерахував передбачувані переваги популізму. Крім іншого він наголосив і на тому, що він ненавидить ЄС [4].

Після реалізації Brexit, наприкінці 2020 р., Фарадж оголосив, що партія Brexit проведе ребрендинг під новою назвою Reform UK, оскільки Brexit вже завершився [6]. До 2021 р. Фарадж здебільшого відійшов від політики і натомість працював телеведучим та медійною персоною [3].

3 червня 2024 р. Фарадж оголосив, що повернеться на посаду лідера Reform UK і балотуватиметься до Палати громад від Клактон-он-Сі в Ессексі. Фарадж і партія Reform UK будували свою кампанію на жорсткій антиімміграційній позиції. 17 червня 2024 р. Reform UK випустила маніфест, в якому закликала припинити будь-яку «несуттєву» імміграцію – термін, який Фарадж використовував для опису низькооплачуваних працівників. Серед заявлених цілей партії – вихід з Європейської конвенції з прав людини, що дозволить скоригувати британське законодавство з прав людини для боротьби з нелегальною імміграцією, а також внесення змін до виборчої системи, екологічної політики та стандартів винесення вироків наркодилерам [3].

На сайті партії Reform UK, в посиланні Н. Фараджа до всіх, хто завітає, можна побачити ті самі слогани, якими він апелював під час агітації британців за вихід «Лише реформа захистить британську культуру, ідентичність та цінності. Ми заморозимо імміграцію і зупинимо човни. Відновимо закон і порядок. Відбудуємо зруйновані державні служби. Знизимо податки, щоб зробити роботу оплачуваною. Покінчимо з державним марнотратством. Скоротимо рахунки за енергоносії. Розблокуємо реальне економічне зростання.... Тільки Реформа поверне нам контроль над нашими кордонами, нашими грошима і нашими законами. Тільки Реформа забезпечить майбутнє Британії як вільної, гордої та багатой нації....» [7, 8].

Фарадж отримав місце в парламенті від Клактон-он-Сі. Його партія отримала загалом чотири місця, або близько 1% в парламенті, хоча вона посіла 3 місце за кількістю голосів на виборах, значною мірою завдяки підтримці незадоволених консервативних виборців.

В якості висновку: не зважаючи на той факт, що Н. Фарадж, який є найбільш яскравим і відвертим представником євроскептицизму у Великій Британії, йшов цілеспрямовано до виходу країни з ЄС, більшою мірою є політиком-популістом, який грає на емоціях виборців, підігруючи на їх страхах, бажаннях і амбіціях.

Євроскептицизм у Великій Британії після 2016 р. продовжив відігравати ключову роль у внутрішній політиці країни до того часу, поки Британія не вийшла з ЄС. Саме партії Фараджа – UKIP, Brexit, а згодом Reform UK – стали символами руху за національний суверенітет, протидію імміграції та критику наднаціональних структур.

Хоча результат референдуму відбувся незначною більшістю, його наслідки виявилися глибокими: Brexit не лише реалізувався, але й зумовив новий виток політичної боротьби за «повернення контролю» над законодавством, економікою та кордонами. Попри поступове зменшення політичного впливу партій Фараджа після 2019 р., він знову зумів мобілізувати протестний електорат у 2024 р., апелюючи до традиційних для себе тем – імміграції, національної ідентичності та критики політичного істеблішменту, не пропонуючи виборцям нових ідей та слоганів.

Таким чином, євроскептицизм у Великій Британії після 2016 р. еволюціонував від гасел про вихід з ЄС до ширшого антиелітарного та антисистемного дискурсу. Популізм, що стоїть в основі політичної риторики таких діячів, як Фарадж, продовжує залишатися впливовим чинником британської політики, демонструючи гнучкість, здатність до ребрендингу і адаптації до нових суспільних запитів.

References

1. Balabanov, K. V., Mytroshchenko, V. I. (2022) Partia Reform UK (Brexit) ta yii vplyv na protses vykhodu Velykoi Brytanii z Yevropeiskoho Soiuzu [The Reform UK (Brexit) party and its impact on the process of the UK's exit from the European Union] Aktual'ni problemy nauky ta osvity: Zbirnyk materialiv XXIV pidsumkovoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi vykladachiv MDU / Za zah. red. M.V. Trofymenka. Mariupol': MDU, P.126-128. [in Ukrainian]
2. Álvarez, M. V. (2012, 13 octubre). El euroescepticismo en una Unión Europea en crisis: ¿viejo fenómeno en nuevos odres? *Revista integración y cooperación Internacional*. P. 4-16. [in Spanish]
3. Kellner, P. (2025) Nigel Farage. Brexit Party founder. Retrieved from: <https://www.britannica.com/biography/Nigel-Farage> [in English]
4. Nigel Farage's final speech to European Parliament cut short after he waves flag (2020). Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=RBMvZRf9Scs> [in English]
5. Nigel Farage's speech at the UKIP conference - full text and audio (20 September 2013) *The Spectator*. Retrieved from: <https://www.ukpol.co.uk/nigel-farage-2013-speech-to-ukip-conference/> [in English]
6. Nigel Farage's Brexit Party officially changes its name (6 January 2021). Retrieved from: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-55566526> [in English]
7. Party Constitution. (2024). Retrieved from: https://assets.nationbuilder.com/reformuk/pages/2206/attachments/original/1737469219/Reform_UK_Constitution_2025.pdf?1737469219 [in English]
8. Reform UK Party. Retrieved from: <https://www.reformparty.uk/> [in English]
9. UK results: Conservatives win majority (2019). BBC News Services. Retrieved from: <https://www.bbc.co.uk/news/election/2019/results> [in English].

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.14

Anastasiia Khmel

THE EVOLUTION OF EUROSKEPTICISM IN THE UK AFTER BREXIT

After the Brexit referendum, British Euroscepticism took on a different form and character. The former leader of the Eurosceptics, N. Farage, was less concerned with the opinions of his supporters after the main goal of Britain's exit from the EU was achieved, without offering new goals to his voters. Analysing the activities of N. Farage after 2016, the author of the article concludes that the goals and activities of Britain's main Eurosceptic were and are coloured by populist ideas and slogans.

Keywords: Euroscepticism, Great Britain, N. Farage, referendum, populism.

Відомості про автора/Information about the Author

Анастасія Хмель, канд. іст. наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, декан факультету політичних наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, Україна. E-mail: khmel@chmnu.edu.ua, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4881-7859>.

Anastasiia Khmel, PhD in History, Associate Professor of the Department of International Relations and Foreign Policy, Dean of the Faculty of Political Science, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: khmel@chmnu.edu.ua ORCID, <https://orcid.org/0000-0002-4881-7859>.

© А. Хмель

Стаття отримана редакцією 27.05.2025.

СТРАТЕГІЯ КИТАЮ ЩОДО КРАЇН АФРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ

Розглядається політика Китаю в Африці за останнє десятиліття. Проведений аналіз засвідчує, що Китай неухильно нарощує свою присутність в Африці, причому не тільки в країнах, багатих ресурсами, хоча ресурси, особливо нафта, зберігають особливе значення для китайської економіки, але і в бідних на природні копалини та малопривабливих зі стратегічного погляду держав. Особливості дипломатії Китаю в країнах африканського континенту, китайсько-африканські торгівельні зв'язки, діяльність Пекіна як донора та інвестора в Африці є предметом аналізу тез. Особлива увага приділена ініціативі «Один пояс – один шлях», яка займає провідне місце у теперішній стратегії Китаю і в якій країнам Африки, розташованим на перехресті сухопутного й морського «шовкових шляхів», відводиться важлива роль. Зростання обсягів китайських інвестицій в африканську економіку та розширення сфер впливу Китаю на континенті викликають значний інтерес як серед політичних кіл, так і в наукових та медійних колах.

З одного боку, Китай асоціюється з економічним розвитком африканських країн, деякі з яких увійшли до переліку держав із найвищими темпами економічного зростання у світі. З іншого боку, Пекіну закидають «неоколоніалізм», аргументуючи, що його політика визначається передусім власними інтересами, які певною мірою не враховують інтереси Африки. У контексті прагнення до ресурсів Китай нерідко звинувачують у порушенні прав людини та нехтуванні екологічними стандартами.

Ключові слова: африканський континент, зовнішньополітична стратегія КНР, інфраструктура, інвестиції, геополітичний вплив, телекомунікаційний ринок, Інтернет.

Африка має важливе економічне, політичне та безпекове значення для Китаю. Економічні інтереси Пекіна включають: природні ресурси Африки, доступ до ринків для інвестицій та експорту, а також глобальне розширення китайського бізнесу. Зовнішньополітична стратегія Китайської Народної Республіки на африканському континенті може бути охарактеризована через чотири ключові напрями. По-перше, Китай спрямовує свої зусилля на покращення міжнародного іміджу та посилення свого впливу в регіоні. По-друге, він прагне протидіяти ініціативам Тайваню щодо встановлення дипломатичних контактів із країнами Африки, зберігаючи прихильність до політики «єдиного Китаю». По-третє, КНР зосереджує увагу на забезпеченні стабільності економічних партнерів, що є важливим для підтримання її економічних інтересів. І, по-четверте, Китай протистоїть міжнародним нормам, які, на його думку, стримують його розвиток. Китайська присутність в Африці має для регіону двоїсті наслідки. Його стратегічна участь створює певні можливості та виклики для континенту. Хоча гнучкі китайські кредити, фінансування торгівлі та недорогі промислові товари мають велике значення для африканських країн, місцева робоча сила та фабрики страждають від китайської комерційної експансії. Підтримка Китаєм африканських режимів, які порушують права людини, також є критикованою з боку розвинених країн Заходу [1].

Китай утримує позицію головного торговельного партнера для країн Африки, причому обсяг товарообігу між ними перевищує 200 мільярдів доларів щорічно. Згідно з дослідженнями McKinsey & Company, на африканському континенті діють понад 10 тисяч компаній, заснованих громадянами Китаю. Загальна вартість китайського бізнесу в Африці з 2005 року перевищила позначку у 2 трильйони доларів, і з цієї суми наразі приблизно 300 мільярдів доларів спрямовано у вигляді інвестицій. Африка також виступає конкурентом Азії, будучи одним із найбільших ринків для закордонних будівельних контрактів Китаю. Щоб зберегти цей імпульс, Пекін нещодавно оголосив про створення фонду розвитку інфраструктури: «Один пояс, один шлях» у розмірі 1 млрд дол., а у 2018 р. – пакет допомоги для Африки в розмірі 60 млрд дол., тому очікувано, що Африка продовжить орієнтуватися на Схід, оскільки економічні зв'язки з Китаєм стають все більш численними й міцними [7].

Простіше кажучи, підтримуючи африканські країни економічно та фінансово, Китай створює клієнтську базу країн, що сприяє поширенню його геополітичного впливу. Анн Чен, професор Колеж де Франс, підкреслює: «Протягом більш ніж двох тисячоліть «Китай» мав особливості не тільки вважати себе центром світу, але й бути світом і охоче називав себе «всім, що під небом» (*тянься*)» [2].

Антизахідний і проглобальний наратив Півдня дозволив поглибити зв'язки з Африканським континентом, 54 країни якого мають право голосу в Генеральній Асамблеї ООН. Це пояснює своєрідне переписування історії, позначене публікацією в 1999 р. книги, яка розповідає про 50 років китайської дипломатії. У цій розповіді Африка постає героєм, чия підтримка допомогла Китаю відтіснити Китайську Республіку (Тайвань) й приєднатися до Ради Безпеки ООН, навіть якщо ефективна підтримка Африки насправді була дуже запізнілою [6].

Навчання політичних партій є ще одним елементом політики Китаю щодо Африки. Програми, керовані Центральною партійною школою, складаються з лекцій з ідеології та партійного будівництва, знайомства з китайською культурою, візитів на місця та наставництва африканських політичних лідерів, а також направлення китайських партійних чиновників на континент як політичних радників. Ці програми сягають 1960-их ХХ ст. років на підтримку африканських антиколоніальних рухів, але тепер вони були розширені, щоб включити політичні партії, які не мають досвіду у визвольних рухах. Вони також є високотехнічними, включаючи практичне навчання тому, як створити організаційні структури, ідеологічну роботу, системи пропаганди та партійне управління. Метою цих програм є «навчання братських африканських політичних партій досвіду Китаю в економічному розвитку та політичному управлінні». Це досить критикований напрям, оскільки сприяє зміцненню авторитарних моделей, які можуть, посилити нестабільність на континенті. Хоча багато панівних еліт з ентузіазмом сприймають ці програми, деякі африканські експерти вбачають проблему в їх повному застосуванні в африканському контексті. Китайська модель, наприклад, наголошує на підпорядкуванні армії та уряду партійному контролю – динаміці, яка робить сектор безпеки вразливим до політизації внаслідок професіоналізму. Це особливо проблематично в Африці, враховуючи стійкість політичних партій, заснованих на особистісних принципах, й стилів управління. Такий підхід «партійної армії» може бути особливо шкідливою моделлю в розділених суспільствах, де сектори безпеки призначені для обслуговування окремих політичних лідерів, а не для нації [5].

Тривала пандемія COVID-19 поставила нові виклики для дипломатичних зусиль Пекіна в Африці щодо зміцнення відносин та покращення іміджу Китаю на континенті. У квітні 2020 р. африканські лідери висловилися та поскаржилися уряду Китаю в незвичайно відвертих виразах на повідомлення про жорстоке поводження з африканцями, які проживають у Китаї, включно з діями, які були вжиті місцевими урядовцями та підприємствами, які примусили виселитися деяких африканців. Ці дії нібито були зроблені для того, щоб зупинити поширення COVID-19. Африканський союз, а також багато африканських країн, які часто підтримували Пекін, такі як Гана, Кенія, Нігерія, Південна Африка та Уганда, висловили занепокоєння таким розвитком подій. Уряди Гани та Нігерії, викликали послів Китаю, щоб висловити своє невдоволення цією очевидною дискримінацією на расовому ґрунті. Крім того, група південноафриканців, які проживають у Китаї, звернулася до Комісії з прав людини Південної Африки з проханням репатріювати їх до Південної Африки через ймовірні зловживання, яких вони зазнали в Китаї. Китайський уряд зіткнувся з подальшою дипломатичною проблемою, коли африканські країни вирішили не підтримувати Пекін у Всесвітній організації охорони здоров'я. Попри рішучу опозицію Пекіна щодо проєкту резолюції, запропонованого Австралією, який закликає до незалежного розслідування COVID-19, Африканська група ООН, до складу якої входять усі 54 міжнародно визнані африканські держави, підтримали ініціативу Канберри. Кенія заборонила імпорту деяких засобів індивідуального захисту з Китаю, які використовуються для боротьби з COVID-19, посилюючи на проблеми з якістю. Посол КНР Шінн зазначив, що, хоча заборона значно не позначиться на відносинах між Китаєм і Кенією, питання якості засобів індивідуального захисту китайського виробництва залишається поширеною темою обговорень у багатьох країнах Африки. Пекін активно просуває в Африці свою модель техноавторитаризму або політичного контролю, якому сприяють репресивне управління Інтернетом і інтрузивні технології. Домінування Китаю на телекомунікаційному ринку Африки створило умови для авторитарних лідерів на континенті для подальшої інституціоналізації своїх репресивних режимів за допомогою контролю мережі Інтернет та цифрових технологій стеження. На відміну від демократичної моделі Інтернету з багатьма зацікавленими сторонами, Пекін «продає» африканським урядам концепцію «Інтернет суверенітету», згідно з якою кожна країна має право контролювати свій внутрішній Інтернет простір. За словами Адріана Шахбаза, Директора з досліджень технологій й демократії Freedom House: «Китайська влада продає місцевим політикам не лише продукти для «контролю» своїх суспільств, але й бачення того, як побудувати стабільну державу, яка процвітає й без необхідності передавати владу громадянам» [3].

Кілька країн наслідують підхід Китаю стосовно управління Інтернетом. Наприклад, Браян Мушимба, міністр транспорту та зв'язку Замбії, запропонував «китайський шлях» для управління Інтернетом, який включає загрози заборонити Google та Facebook, нібито для боротьби з дезінформацією в Інтернеті. У рамках цих зусиль Замбія приймає закони про кіберзлочинність і кібербезпеку, згідно з якими розміщення інформації в Інтернеті, яка завдає шкоди національній безпеці, карається тюремним ув'язненням. Принаймні кількох замбійців уже відправили до в'язниці за звинуваченнями в наклепі за критику президента Едгара Лунгу в публікаціях у соціальних мережах. Організації громадянського суспільства, такі як: Media Institute of Southern Africa Zambia та Bloggers of Zambia, критикували урядові плани кібербезпеки. Нігерія, Танзанія, Уганда, і Зімбабве також прагнули прийняти окремі аспекти пекінської моделі управління Інтернетом. Китайські телекомунікаційні компанії надавали авторитарним режимам пряму допомогу в придушенні опозиції. За словами високопоставлених чиновників служби безпеки Замбії, технічні працівники Huawei допомогли їхньому уряду отримати доступ до телефонів і сторінок у Facebook групи блогерів, які керували провідним опозиційним вебсайтом, який неодноразово критикував президента Е. Лунгу. Принаймні двоє експертів Huawei, які працюють у підрозділі кіберспостереження телекомунікаційного регулятора Замбії, постійно контактували з поліційними підрозділами, які були спрямовані на арешт блогерів. Китай так само підтримував президента Йовері Мусевені, який вже 33 роки є правителем Уганди, використовуючи китайські технології для придушення інакомислення [4].

Отже, Африка має величезне економічне, політичне та безпекове значення для Китаю. Китай активно просуває чотири основні політичні напрями на континенті, а саме: покращення власного іміджу і посилення впливу; ізоляція Тайваню у контексті відстоювання політики «єдиного Китаю»; забезпечення стабільності своїх економічних партнерів; протидія міжнародним нормам, які Китай вважає «гальмівними» для власного розвитку. Китайська присутність в Африці має різні неоднозначні наслідки для регіону. Його стратегічна участь забезпечує певні можливості та виклики для континенту. Хоча гнучкі китайські кредити, фінансування торгівлі та недорогі промислові товари мають велике значення для африканських країн, місцева робоча сила та фабрики страждають від китайської комерційної експансії. Також викликає занепокоєння підтримка Китаєм авторитарних режимів в Африці, що систематично порушують права людини, викликає значне занепокоєння. У прагненні протистояти впливу Заходу на африканському континенті, Китай реалізує програми, спрямовані на «передавання братнім африканським політичним партіям досвіду Китаю у сфері економічного розвитку та політичного управління». Пекін активно просуває в Африці свою модель техноавторитаризму, що передбачає політичний контроль, заснований на репресивному регулюванні Інтернету та використанні інтрузивних технологій. Домінуюча роль китайських компаній на телекомунікаційному ринку Африки створює передумови для подальшого зміцнення репресивних режимів через запровадження цифрових технологій спостереження й контролю в кіберпросторі.

References

1. Abid, F., Fatima, H., & Safdar, A. (2023a). China's strategic involvement in africa and its regional implications (1949–2022). *NUST Journal of International Peace & Stability*. <https://doi.org/10.37540/njips.vi.137> [in English].
2. Abid, F., Fatima, H., & Safdar, A. (2023b). China's strategic involvement in africa and its regional implications (1949–2022). *NUST Journal of International Peace & Stability*. <https://doi.org/10.37540/njips.vi.137> [in English].
3. *China's strategic aims in Africa*. (2020a, dec). U.S.-China Economic AND Security Review Commission. https://www.uscc.gov/sites/default/files/2020-12/Chapter_1_Section_3--Chinas_Strategic_Aims_in_Africa.pdf [in English].
4. *China's strategic aims in Africa*. (2020b, dec). U.S.-China Economic AND Security Review Commission. https://www.uscc.gov/sites/default/files/2020-12/Chapter_1_Section_3--Chinas_Strategic_Aims_in_Africa.pdf [in English].
5. Nantulya, P. (2017). Pursuing the china dream through africa: Five elements of china's africa strategy. *Africa Center for Strategic Studies*. <https://africacenter.org/spotlight/china-dream-five-elements-china-africa-strategy> [in English].
6. Pairault, T. (2021). China's Presence in Africa Is at Heart Political. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2021/08/chinas-presence-in-africa-is-at-heart-political> [in English].
7. Shepard, W. (2019). What china is really up to in africa. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2019/10/03/what-china-is-really-up-to-in-africa/?sh=e81e17859304> [in English].

CHINA'S STRATEGY FOR THE COUNTRIES OF THE AFRICAN CONTINENT

This thesis examines China's policy in Africa over the past decade. Analysis reveals China's steadily increasing presence across the continent – not only in resource-rich countries but also in resource-poor and strategically less significant states, though resources (especially oil) remain crucial to the Chinese economy. The thesis explores China's diplomatic approach in African countries, Sino-African trade relationships, and Beijing's role as a donor and investor in Africa. Special focus is given to the 'One Belt, One Road' initiative, a cornerstone of China's current strategy, where African nations at the intersection of land and sea 'Silk Roads' play a vital role. Beijing's growing investments in African economies and expanding influence on the continent have drawn intense scrutiny from politicians, scholars, and media. While China is credited with contributing to the economic growth of several African nations – some among the world's fastest-growing economies – it also faces accusations of 'neocolonialism', with critics arguing that Beijing pursues its own interests at Africa's expense while disregarding human rights and environmental standards in its resource acquisition.

Keywords: African continent, China's foreign policy strategy, infrastructure, investment, geopolitical influence, telecommunications market, Internet.

Відомості про автора / Information about the Author

Олександр Шевчук, д-р політ. наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: shevchukov07@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0335-6873

Oleksandr Shevchuk, Doctor of Political Science, Professor and Head of the Department of International Relations and Foreign Policy at Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. Email: shevchukov07@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0335-6873

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.16

Oleksandr Chikal
Iryna Tykhonenko

EU's SECURITY POLICY AT THE CURRENT STAGE (2022 till the beginning of 2025)

The thesis examines the EU's security policy after the start of the full-scale invasion of Ukraine. Since the beginning of the Russian-Ukrainian war in 2022, European security has deteriorated: Russian expansionism, hybrid influence, internal conflicts in NATO, and inconsistent US policy have destroyed the illusion of security in the EU.

The study found that the EU has changed its approach to security policy. Since 2022, the EU has legally enshrined as a priority to ensure the security of the Union. An internal rearmament policy is being implemented, and various programs promote cooperation within the union. Cooperation with the UN and regional countries to stabilize the situation in the region has been agreed, and EU missions have been sent to Moldova, Georgia and Ukraine to counter Russia's hybrid influence. In addition, significant financial resources were allocated to support Ukraine and sanctions were imposed on Russia to stop the war.

Key words: Security policy, EU, Russian-Ukrainian war, Ukraine, Russia.

As 2025 starts, the state of global and European security is somewhat unstable and unpredictable. The war in Ukraine is entering its fourth year, and yet doesn't seem to be close to its end.

The war in Ukraine revealed the real situation inside NATO: the unity inside the organization is absent, some countries sabotage aid or sanction decisions, some oppose Ukrainian integration, some delay the aid provision. Recently, the newly-elected USA president made a statement, that he doesn't exclude the possibility of the USA leaving NATO.

In such conditions, the duty to support Ukraine in war against Russia, as well as protect Europe from different kinds of threats, is possible to depend only on the European Union and their actions. Therefore, the topic of the European Union's policy in various fields of security (and CSDP particularly) after 2022 and up until today is of particular importance not only for us, but for all the countries of Europe, including Ukraine.

Doctrine change. The eruption of war in Ukraine was a shock not only for Ukraine, but to the European Union as well. Acknowledging the threat that Russia possesses for Europe, the European Union adapted their security policy to withstand the future threats.

Less than a month after the invasion (in March 2022), the EU passed the Strategic Compass, which is a vision and list of objectives to fulfill till 2030. Main points of the plan included military support for Ukraine, Mission to Moldova, defense agreements with NATO, UN, African Union and non-EU countries of Europe. Some elements included the creation of rapid response teams in fields of cyber, hybrid and intelligence security, which will help to withstand the attacks in those fields more successfully [1].

In 2024 the European Council passed the Strategic Agenda for 2024-2029 - a list of priorities for common European policy. One of 3 main points is "Secure Europe": EU aims to increase its citizens security, infrastructure defense and armed forces preparation. Practically, it's meant to be implemented by military cooperation between EU countries, increase of military capacities, building of a powerful economic and production base [2].

Internationally, the EU signed security agreements with countries in Europe to stabilize the security situation in a region, as well as cooperate with countries in other regions - Asia and Africa.

Internal security policy. The shift in policy resulted in a rise of defense expenditures (290 billion euro in 2023, compared to 180 billion in 2021) and investments into the defense field (92 billion in 2023, compared to 8 in 2021). Till 2030, the EU plans to be only 50% dependent on external weapon purchases, by increasing weapon production in their own member-states and intra-union arms cooperation [1].

As was already stated, countries of the block aspire to cooperate with each other in fields of weapons, interoperability, supply and investments. Practically, it is carried out through multiple programs, passed by the commission of the EU for these purposes.

Permanent structured cooperation - PESCO - a platform for EU members to cooperate in military training, exercises and expertise. In 2023 they started carrying out a programme, dedicated to improvement of common military interoperability and readiness for cyber threats, infrastructure protection.

The Act in Support of Ammunition Production (ASAP) and Reinforcement through Common Procurement Act (EDIRPA) prepare the Union for marital threats by refilling the stocks and enhancing the production industry. Both programs combined spent 0,8 billion EUR for their goals.

In march 2025, president of EU Commission Ursula von der Lein proposed an initiative called Rearm Europe. The goal is to weaken the limits of the EU in fields of economy and gain more financial resources in order to improve the defence state of the block. In particular, it would include: allowing member-states of the EU to increase defence expenditures, allowing EIB to finance the military enterprises, creating a common European saving and investment union to enhance private investments into the defence industry [5, p. 9; 12-16].

The security policy of the block goes on, as in 2024 European Commission passed several new programs – for technological and industrial competitiveness and defense technology base enhancement.

Foreign defense policy. To prevent further advancement of Russia inside Europe, some programs aimed to supply Ukraine.

European Peace Facility - an off-budget financing tool, set up to provide military aid for partners off-budget, thus faster. To respond to the danger of war in Ukraine, 2/3 of its long-term budget was spent in under a year. One year into the war, the EU increased the financing of EPF: initially having 5 billion EUR for 2021-2027 period, the program got additional financing, becoming 17 billion EUR in 2024. Aside from peace operations in multiple countries of Africa and Europe, the program's main activity was aimed at the support for Ukraine. Latter got a total of 10.5 billion EUR of military aid as of 2025 [5, p. 10-12].

Under the EPF, the EU also started the Military Assistance mission in Ukraine (EUMAM), an advisory mission to the latter (EUAM). EUMAM is the EU's mission to Ukraine, started in 2022, and designed to train the army recruits of Ukraine and provide both lethal and non-lethal military equipment. The program had around 200 million EUR funding. As of 2025, already 75.000 troops have been trained, which exceeded the initial goal of 15.000 [7].

The Russian-Ukrainian war also encourages European states to seek new forms of cooperation, or to act according to old mechanisms, only updating them to modern realities. We are talking about the concept of "Entente 2.0.", which received such a symbolic name as a result of the publication a joint article by the foreign ministers of France and Great Britain in "The Telegraph" in April 2024. S. Séjourné and D. Cameron expressed a common vision of the security situation in Europe, emphasizing the plan to create a new "cordial alliance" as the "Entente" was once formed, but no longer with Russia (then the Russian Empire), but against it. "Russia's war of aggression in Ukraine has been going on for three years, and it has a profound impact on European and Euro-Atlantic security. Britain and France, two founding members of NATO and the nuclear powers of Europe, bear the responsibility for encouraging the Alliance to overcome the challenges it faces. Together we can rally others to join us in overcoming them... It is as important that we do so today as it was for our predecessors, to set aside our differences and establish the lasting friendship that we celebrate now, not only as a sign of the "Entente Cordiale", but as a reflection of the "Entente" renewed", the article notes [3].

Europe stability policy. As a regional influencer, the EU supports the stability not only in current countries of the Union. The European Union didn't concentrate only on Ukraine, as a main and only threat. Considering Russia's influence and will to interfere, the council of EU sent missions into Moldova and Georgia.

Russia affects the situation in Moldova through the Pridnestrovie region and buys the votes in their elections. Thus, the mission was aimed to protect the country from possible hybrid interference of Russia during the elections in autumn 2024. As a result, the elections haven't been spoiled, thus the people of Moldova chose to move to the European Union by supporting Maia Sandu.

The main goal of the Georgian mission was to protect borders with Russia - in Abkhazia and South Ossetia - from possible invasion. The invasion hasn't taken place, however the elections in the end of 2024 have been falsificated. New, falsely chosen, pro russian president uses political means to forcefully stop protests [7].

Consequently, the EU has imposed sanctions for both Russia (for the war) and Georgia (for election falsification). Some experts state that after the invasion, the EU changed their initial way of sanctioning, by carrying out more comprehensive and effective sanction decisions [6].

Conclusions. After the eruption of a war in the east of Europe, the European Union proved to be a strong political actor and regional leader. Multiple political decisions both inside the Union and at the international arena helped to stabilize the situation in the continent and prevent more problems.

The Union's support to Ukraine helped to stabilize the frontline and prevent further advancement of Russia. In this situation the EPF proved to be an effective emergency funding tool, allowing it to rapidly provide resources in the first

months of war. Multiple supply, funding and training programs, aimed to help Ukraine withstand the war, proved to be helpful, as multiple Russian offensives failed.

As a regional leader, the union sent peaceful missions to Moldova and Georgia in order to prevent Russia's soft-power influence. However, a spoiled election process in Georgia resulted in a pro-Russian government. The EU should have sent one more mission - to protect the democracy of the elections. In this context, the sanction policy of the organization helps to pacify or weaken the aggressor.

After a year of the war, the EU accelerated the militarization policy: the union implemented various plans, programs and strategies to enhance their member-states' armies, armies' equipment and interoperability between different armies. Future plans of the organization include more reforms, aimed at strengthening the infrastructure, civil security, military production and technological base.

To sum up, after the beginning of war in 2022, the EU shifted its policy towards better security of the block and stability in a region. Various policies defended the military and hybrid attacks of Russia. At the same time, the levels of organization's stability and preparedness have gradually risen and are deemed to improve in the future.

References:

1. A Strategic Compass for security and defence. Council of the European Union. Retrieved from: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/strategic-compass/#progress> [in English].
2. Background note, Plenary meeting of the LXXII COSAC (2024). The Conference of Parliamentary Committees for Union Affairs of Parliaments of the European Union. Retrieved from: https://ipex.eu/IPEXL-WEB/download/file/8a8629a892b264250192b3582f180006/COSAC_LXXII_backgroundnote_Session_IV_Defence_and_security.pdf [in English].
3. Cameron, D. & Sejourne, S. (2024). The British Foreign Secretary and French Foreign Minister celebrate 120 years of cooperation between our two countries. *The Telegraph*. Retrieved from: <https://www.telegraph.co.uk/news/2024/04/07/world-is-safer-for-a-renewed-entente/> [in English].
4. European Union military assistance mission to Ukraine (2025). The Diplomatic Service of the European Union. Retrieved from: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2025/2025-EUMAMUkraine.pdf> [in English].
5. Genni, D. (2025). How the war in Ukraine has transformed the EU's Common Foreign and Security Policy. *Yearbook of European Law*. pp.1-43. URL: <https://academic.oup.com/yel/advance-article/doi/10.1093/yel/yeaf003/8112000> [in English].
6. Lepeu, J. (2025). Ukraine, the de-targetization of EU sanctions, and the rise of the European commission as architect of EU foreign policy. *European University Institute*. Retrieved from: <https://link.springer.com/article/10.1057/s41311-024-00649-7> [in English].
7. Zandee, D. & Baedts, R. (2024). European defence Policy Brief The future of EU missions. Policy Brief Clingendael Institute. Retrieved from: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2024-05/Policy_brief_The_future_of_EU_missions.pdf [in English].

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.16

Олександр Чікал
Ірина Тихоненко

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ (2022-ПОЧАТОК 2025 РР.)

Тези досліджують безпекову політику ЄС після початку повномасштабного вторгнення в Україну. З початком російсько-української війни у 2022 році європейська безпека погіршилась: російський експансіонізм, гібридний вплив, внутрішні конфлікти НАТО, непослідовність політики США зруйнували ілюзію безпеки в ЄС.

У результаті дослідження було виявлено, що ЄС змінив свій підхід до політики безпеки. З 2022 року ЄС законодавчо закріплено як пріоритет забезпечення безпеки союзу. Проводиться внутрішня політика переозброєння, різні програми сприяють співпраці всередині союзу. Погоджено співпрацю з ООН та країнами регіону для стабілізації ситуації в регіоні, а також відправлено місії ЄС у Молдову, Грузію та Україну для протидії гібридному впливу РФ. Крім того, було виділено значні фінансові ресурси на підтримку України і введено санкції проти РФ для зупинення війни.

Ключові слова: безпекова політика, ЄС, російсько-українська війна, Україна, Росія

Відомості про авторів/Information about the Authors

Олександр Чікал, студент 3 курсу спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, Україна. E-mail: oleksandr.chikal@chmnu.edu.ua

Oleksandr Chikal, 3rd year student of specialty 291 "International Relations, Public Communications and Regional Studies" Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: oleksandr.chikal@chmnu.edu.ua

Ірина Тихоненко, канд. політ. наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, Україна. E-mail: irinavi2202@gmail.com ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

Iryna Tykhonenko, PhD in Political Science, Associate Professor of the Department of International Relations and Foreign Policy, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: irinavi2202@gmail.com ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.17

В'ячеслав Мусієнко

ПРАГНЕННЯ ТУРЕЧЧИНИ ДО РЕГІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ: ПОЛІТИКА 'М'ЯКОЇ СИЛИ' В ЕПОХУ ЕРДОГАНА

У статті проаналізовано трансформацію зовнішньої політики Туреччини в епоху Реджепа Таїпа Ердогана, зосереджуючись на використанні політики "м'якої сили" як інструменту здобуття регіонального лідерства на Близькому Сході. Розглянуто ключові механізми впливу, такі як культурна дипломатія, діяльність гуманітарних агентств (зокрема ТІКА), розширення медіаплатформ (TRT World, Anadolu Agency), участь у міждержавних організаціях та активізація дипломатичних зусиль. Окрема увага приділена політиці "нульових проблем", концепції багатовимірної зовнішньої політики та поєднанню інструментів "м'якої" та "жорсткої" сили в рамках концепції "розумної сили". У статті також акцентується на тому, як внутрішні та регіональні виклики, зокрема події Арабської весни, вплинули на ефективність турецької стратегії. Автор доходить висновку, що, попри обмежені ресурси, Туреччина успішно поєднує інструменти впливу для реалізації своїх зовнішньополітичних амбіцій у Близькосхідному регіоні.

Ключові слова: Туреччина, м'яка сила, зовнішня політика, Близький Схід, Партія справедливості і розвитку, Реджеп Таїп Ердоган, ТІКА, TRT World, культурна дипломатія, розумна сила, регіональне лідерство, Арабська весна.

В ХХІ столітті Туреччина все більше зміцнює свою роль світового лідера на Близькому Сході, поступово відходячи від своєї історичної орієнтації на Європу. Після приходу до влади Реджепа Таїпа Ердогана і Партії справедливості і розвитку (далі – ПСР) зовнішньополітичний курс Туреччини набув якісних змін в тому числі у напрямку зростання політики на південно-східному фланзі. Одним з найбільш важливих засобів реалізації цієї політики стала так звана «м'яка сила» (soft power) — здатність впливати без застосування прямого примусу. Культурними, релігійними, гуманітарними та освітніми механізмами турецький уряд прагне зміцнити свій вплив у регіоні, де конкуренція між лідерськими державами зростає. Основним змістом цієї роботи є спроектувати, яким чином Туреччина застосовує механізми «м'якої сили» на Близькому Сході, а також оцінити їх ефективність проти фону регіональних трансформацій.

Уряд ПСР активно заявляв, що буде проводити зовнішню політику відмінну від попередніх урядів і робив це шляхом вироблення нових концепцій. За допомогою цього національного брендингу уряд намагався позиціонувати Туреччину в системі міжнародних відносин і стверджував, що Туреччина за своїм покликанням є центральною країною через своє історичне, культурне та географічне положення.

З іншого боку, Ахмет Давутоглу, колишній міністр закордонних справ Туреччини, стверджував, що Туреччина повинна прийняти багатовимірну зовнішньополітичну стратегію замість односторонньої зовнішньої політики, як це робили попередні уряди.

Виходячи з цього, Туреччина проводила глобальну і багатогранну зовнішню політику одночасно в Латинській Америці, Африці, на Близькому Сході і в Китаї. Це зробило Туреччину глобальним гравцем замість одно цільової зовнішньої політики, яка орієнтувалась лише на країни Заходу. Тому країна почала збільшувати кількість закордонних представництв і подвоїла їх кількість з моменту приходу до влади у 2002 року, до 2012 року. Крім того, Туреччина обрала проактивну та ритмічну дипломатію у зовнішній політиці, яка базується на проведенні міжнародних конференцій та участі у глобальних платформах формування політики.

Початковим інструментом у сфері “м'якої сили” Туреччини була політика “нульових проблем”. Вона була використана по відношенню до країн Близького Сходу, щоб відкинути колись минулі питання спадку Османської Імперії та налагодити більш тіснішу економічну співпрацю з країнами регіону. Ця політика була надзвичайно успішною дала змогу на деякий час послабити проблему щодо курдського регіону, налагодити відносини з Єгиптом та деякими країнами Затоки.

Окрім власних вироблених інструментів “м’якої сили” Туреччина активно використовувала вже наявні успішні інструменти, які успішно реалізовували інші країни.

Так засоби м’якої політики та пошук точок дотику і заглиблення в економічну співпрацю, прибираючи певні політичні непорозуміння, які використовувала Туреччина. Все це було подібно до політики, яку проводять США та країни Європи в регіоні. Ще одним прикладом позиченим у країн Європи та США є розбудова власного турецького агентства по співробітництву та координації (ТІКА), що подібне до європейських та американських подібних організацій. Цей механізм також можна назвати інструментом для відстоювання інтересів та турецького світобачення. Ця агенція активно функціонує в країнах Близького Сходу, які постраждали від природних катастроф чи збройних конфліктів, як то Сирія, Ірак, Ємен, Лівія. Також значну активність ця організація відіграє в країнах Африки.

Туреччина, розуміючи важливість пошуку взаємних культурних аспектів, які позарегіональні лідери використовували як важіль впливу, почала шукати підходи до взаємодії з інституційними платформами Організації Ісламської Конференції та Організації Арабського Союзу. Така активність надала турецьким державним діячам можливості просувати свою повістку денну. Більш того, факт обрання громадянина Туреччини генеральним секретарем Організації Ісламської Конференції також можна згадати як демонстрацію зростання ісламу в підході Туреччини до Близького Сходу. Участь в інституційних платформах один із механізмів, які часто використовуються як країнами ЄС, США та РФ в своїй зовнішній політиці на Близькому Сході. Тому Туреччина використала подібний підхід, щоб розуміти основний порядок денний, який відбувається в близькосхідному середовищі.

Серйозних змін і зазнала структура Міністерства закордонних справ Туреччини, де з’явилося близько 10 нових підрозділів, які почали опікуватись питанням культурної, публічної дипломатії та комунікації.

Ще одним успішним кейсом, який Туреччина перейняла у інших країн стало створення турецького медіа, яке почала транслювати турецький погляд на світові новини та вибудовувати власний порядок денний. Він отримав назву TRT World, подібно до BBC та CNN, а також редакцію Anadolu Agency.

Але Туреччина ніколи не відокремлювало військову частину від своєї зовнішньої політики, навіть проводячи політику “м’якої” сили. Так перехід від політики “м’якої” сили до політики розумної сили, в яку входить як інструментарій описаний раніше так і частина жорсткої сили, а саме військова складова, військові операції та місії в інших країнах, рахувались як невід’ємна частина зовнішньої політики Туреччини на Близькому Сході. Туреччина провадила короткострокові і середньострокові військові операції, як то в Іраку, Сирії, Лівії.

Особливо очевидним аспект військової складової став проявлятися під час подій Арабської весни, а інструменти “м’якої” сили, що були успішними в Сирії, Іраку, Єгипті почали зазнавати невдачі через серію революцій в цих країнах.

Хоча і в сучасній стратегії зовнішньої політики Туреччини 2023 року, в назві якої пріоритезується гуманітарний аспект, як головний аспект зовнішньополітичної діяльності, дає розуміння, що країна продовжує і надалі притримуватись балансу між інструментарієм “м’якої” сили та “жорсткої” сили. Так, Туреччина прагне отримати роль медіатора, в більшості конфліктів на Близькому Сході. Зокрема це стосується ізраїльсько-палестинського конфлікту, брати активну участь у врегулювання ситуації в Сирії. Цікаво, що вона прагне займати цю роль і поза регіоном Близького Сходу, як то пропонуючи свою роль медіатора в конфлікті в Судані та російсько-українській війні.

Отже, підсумовуючи все вище зазначене, можна стверджувати, що незважаючи на обмеженість своїх ресурсів, уряд Туреччини разом з Президентом Раджепом Таїп Ердоганом розробили власний та успішно інкорпоровали наявний інструментарій політики “м’якої” сили для здійснення впливу та боротьбу за регіональне лідерство на Близькому Сході, хоч і ніколи і не виключали військовий аспект як засіб досягнення своїх зовнішньополітичних цілей в регіоні.

References

1. Joseph Nye. “Smart Power.” Foreign Affairs, 2009.
2. Ali Resul Usul. "Soft Power in Turkish Foreign Policy." Turkish Studies, Vol. 14, No. 4, 2013.
3. Ahmet Davutoğlu. Strategic Depth: Turkey's International Position. – Küre Yayınları, 2001.
4. Bülent Aras. "Turkey and the Middle East: Frontiers of the New Geographic Imagination." Australian Journal of International Affairs, 61(4), 2007.
5. Gencer Özcan, Şaban Kardaş, Hakan Fidan (eds). The Turkish Foreign Policy under the AKP: Domestic and Regional Dimensions. – Bilgi University Press, 2012.
6. Ziya Öniş & Mustafa Kutlay. "The New Turkish Foreign Policy: The FTAs, Development Aid and Soft Power." Global Policy, Vol. 8, Issue S3, 2017.

7. Kadir Ustun. "Turkey's Soft Power Strategy: Between Diplomacy and Cultural Influence." SETA Policy Brief, 2014.
8. Efe Sevin "Public Diplomacy and the Implementation of Foreign Policy in the US, Sweden and Turkey"
9. Akgün, Mensur and Sabiha Senyücel Gündoğar. 2012. The Perception of Turkey in the Middle East 2012/ Istanbul: TESEV Foreign Policy Programme.
10. Akkaya, Saffet, 2012. "Rise of Political Islam in Turkey and its Effects on Turkish-Syrian Relations"
11. Altunışık, Meliha Benli. 2008. "The possibilities and Limits of Turkey's Soft Power in the Middle East", Insight Turkey 10

DOI 10.34132/mspc2025.01.07.17

Musiienko Viacheslav

TURKEY'S ASPIRATIONS FOR REGIONAL LEADERSHIP IN THE MIDDLE EAST: THE POLICY OF 'SOFT POWER' IN THE ERDOGAN ERA

The article analyses the transformation of Turkey's foreign policy in the era of Recep Tayyip Erdogan, focusing on the use of soft power policy as a tool for gaining regional leadership in the Middle East. The author examines key mechanisms of influence, such as cultural diplomacy, the activities of humanitarian agencies (in particular, TIKA), the expansion of media platforms (TRT World, Anadolu Agency), participation in intergovernmental organisations and intensification of diplomatic efforts. Special attention is paid to the policy of 'zero problems', the concept of multidimensional foreign policy and the combination of soft and hard power instruments within the concept of 'smart power'. The article also focuses on how domestic and regional challenges, in particular the events of the Arab Spring, have affected the effectiveness of Turkey's strategy. The author concludes that, despite limited resources, Turkey successfully combines instruments of influence to realise its foreign policy ambitions in the Middle East region.

Keywords: Turkey, soft power, foreign policy, Middle East, Justice and Development Party, Recep Tayyip Erdogan, TIKA, TRT World, cultural diplomacy, smart power, regional leadership, Arab Spring.

Відомості про автора / Information about the Author

В'ячеслав Мусієнко, аспірант, Навчально-наукового інституту міжнародних відносин, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна. E-mail: musienkoslava17@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0002-4523-935X>.

Viacheslav Musiienko, PhD student, Educational and Research Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine. E-mail: musienkoslava17@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0002-4523-935X>.

© В. Мусієнко

Стаття отримана редакцією 27.05.2025.

[illegible]

Наукове видання

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ
ЧОРНОМОРСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

**MATERIALS OF THE SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
OF PETRO MOHYLA BLACK**

**Матеріали ХХІІ Міжнародної наукової конференції
«ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2025: стратегії країн
Причорноморського регіону в геополітичному просторі»**

№ 1 (1), 2025

СЕРІЇ: ЕКОНОМІКА, МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Адреса оргкомітету:

м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10, 54003
Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81, 8 (0512) 76–55–99, факс: 50–00–69, 50–03–33,
E-mail: avi@chmnu.edu.ua, rector@chmnu.edu.ua

Редактор: *О. Михайлова.*
Комп'ютерна верстка, дизайн: *К. Гросу-Грабарчук*
Друк: *С. Волинець.*
Фальцювальню-палітурні роботи: *О. Мішалкіна.*

Підп. до друку 12.06.2025.
Формат 60x84¹/₈. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 4,4. Обл.-вид. арк. 6,7. Зам. № 7057

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.